

UCHWAŁA Nr 28/2016
ZARZĄDU POWIATU SŁUPSKIEGO
z dnia 03. marca 2016 roku

OPINIA
Mehwalto pod wzglę-
dem formalno-prawnym nie budzi
zastrzeżeń.
Słupsk, dnia 19.1.2016
Jerchowicz
Rada Powiatu

w sprawie zaopiniowania projektu aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Głównyca na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019-2022”

Na podstawie art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity: Dz. U. z 2015r., poz. 1445, ze zm.), art. 17 ust. 2 pkt. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo Ochrony Środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2013, poz. 1232, ze zm.),

**Zarząd Powiatu Słupskiego
uchwala, co następuje:**

§ 1

Projekt aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Głównyca na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019-2022” opiniuje się pozytywnie.

§ 2

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

ZARZĄD POWIATU SŁUPSKIEGO

1. Zdzisław Kołodziej	<i>[Signature]</i>
2. Rafał Konon	<i>[Signature]</i>
3. Grzegorz Grabowski	<i>[Signature]</i>
4. Jan Leonczuk	<i>[Signature]</i>
5. Paweł Lisowski	<i>[Signature]</i>

[Handwritten signature]

UZASADNIENIE

do projektu uchwały Zarządu Powiatu Słupskiego projektu aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Główczyce na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019-2022”.

Gmina Główczyce przełożyła w dniu 12 lutego 2016r. projekt aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Główczyce na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019-2022” z prośbą o zaopiniowanie.

Organem właściwym do wydania opinii w przedmiotowej sprawie, zgodnie z art. 17 ust.2 pkt. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2013, poz. 1232, ze zm.) w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity: Dz. U. z 2015r., poz. 1445, ze zm.), jest organ wykonawczy powiatu.

Projekt aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Główczyce na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019-2022”, spełnia wymogi ustawy Prawo ochrony środowiska.

Wobec powyższego podjęcie niniejszej uchwały jest zasadne.

NACZELNIK WYDZIAŁU
ŚRODOWISKA I ROLNICTWA

Eugenia Bereszyńska

GMINA GŁÓWCZYCE

AKTUALIZACJA PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY GŁÓWCZYCE NA LATA 2015 - 2018 Z PERSPEKTYWĄ NA LATA 2019 - 2022

Głowczyce 2015

Ekolog Sp. z o.o.

ul. Świętowidzka 6/4
61 – 058 Poznań

Autorzy opracowania:

inż. Katarzyna Walkowiak
mgr Jakub Smakulski
mgr inż. Radosław Marinow

Spis treści

Streszczenie	6
CZĘŚĆ I – WPROWADZENIE	7
1. Wstęp.....	7
1.1. Podstawa prawna opracowania i forma realizacji zamówienia	7
1.2. Zmiana uwarunkowań prawnych	7
1.3. Struktura Programu i metodyka prac	8
1.4. Zawartość dokumentu Programu	9
2. Założenia Wyjściowe Programu	10
2.1. Wprowadzenie.....	10
2.2. Uwarunkowania zewnętrzne	10
2.2.1. Polityka Ekologiczna Państwa	10
2.2.2. Strategia rozwoju województwa pomorskiego do 2020	12
2.2.3. Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego (2013 - 2016).....	14
2.2.4. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego na lata 2014 – 2017 z perspektywą do 2021 roku	16
2.3. Uwarunkowania wewnętrzne	17
2.3.1. Strategia Rozwoju Gminy Głównyzyce na lata 2015 – 2022	17
2.4. Priorytety ochrony środowiska gminy Głównyzyce	18
2.5. Nadrzędny cel „Programu...”	18
CZĘŚĆ II – STAN AKTUALNY	20
3. Ogólna Charakterystyka Gminy Głównyzyce	20
3.1. Położenie i podział administracyjny	20
3.2. Ludność i struktura osadnicza.....	20
3.3. Infrastruktura	21
3.4. Gospodarka	25
3.5. Geologia	25
3.6. Rzeźba terenu, geomorfologia	26
3.7. Klimat	26
4. Ochrona Zasobów Naturalnych	26
4.1. Ochrona przyrody.....	26
4.1.1. Formy ochrony przyrody	27
4.1.2. Fauna.....	30
4.1.3. Flora.....	31
4.1.4. Pomniki przyrody	31
4.2. Parki i Zieleń miejska	31
4.3. Ochrona i zrównoważony rozwój lasów	32
4.4. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	35
4.5. Ochrona powierzchni ziemi	41
4.6. Gospodarowanie zasobami geologicznymi.....	45
5. Poprawa Jakości Środowiska	46
5.1. Ochrona i jakość powietrza	46
5.1.1. Odnawialne źródła energii	51
5.2. Ochrona wód	56
5.3. Racjonalna gospodarka odpadami.....	59
5.4. Oddziaływanie hałasu i pól elektromagnetycznych	61
5.5. Środowisko, a zdrowie	66
6. Kierunki Działań Systemowych	68
6.1. Zarządzanie środowiskowe	68
6.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	71
6.3. Rozwój badań i postęp techniczny.....	72
6.4. Odpowiedzialność za szkody w środowisku	73
6.5. Edukacja ekologiczna	74
CZĘŚĆ III – STRATEGIA DZIAŁANIA.....	76
7. Strategia Ochrony Środowiska Gminy Głównyzyce Do 2022 Roku	76
7.1. Cele i priorytety ekologiczne	76
7.2. Harmonogram realizacji działań na lata 2015-2018 z perspektywą do 2022 roku	78
CZĘŚĆ IV – REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH	85

8. Instrumenty Realizacji Polityki Ekologicznej.....	85
8.1. Mechanizmy prawno-ekonomiczne.....	85
8.2. Mechanizmy finansowe realizacji Programu.....	88
9. Monitoring Realizacji Programu.....	91
Wyjaśnienia skrótów	93
Wykorzystane materiały	93

Spis tabel:

Tabela 1. Cele średniookresowe dla Województwa Pomorskiego	15
Tabela 2. Przybliżona liczba ludności zamieszkująca poszczególne jednostki urbanistyczne gminy Głównyzyce.....	21
Tabela 3. Sieć wodociągowa na terenie gminy Głównyzyce w latach 2012-2014	22
Tabela 4. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy Głównyzyce w latach 2012-2014	22
Tabela 5. Informacje o oczyszczanych ściekach w latach 2012 - 2014	23
Tabela 6. Charakterystyka funkcjonujących w 2014 roku oczyszczalni ścieków na terenie gminy Głównyzyce	23
Tabela 7. Parametry ścieków surowych i oczyszczonych w oczyszczalni ścieków na terenie gminy Głównyzyce (stan na dzień 25.06.2015 r.).....	24
Tabela 8. Odbiorcy energii elektrycznej na terenie gminy Głównyzyce	24
Tabela 9. Szkielet układu drogowego gminy Głównyzyce.....	25
Tabela 10. Koła łowieckie na terenie gminy Głównyzyce	34
Tabela 11. Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2012 - 2014 roku.....	35
Tabela 12. Wykaz podziemnych ujęć wody w gminie Głównyzyce	39
Tabela 13. Struktura użytkowania gruntów	42
Tabela 14. Zawartość fosforu, potasu i magnezu w przebadanych glebach w gminie Głównyzyce w roku 2014	44
Tabela 15. Potrzeby wapnowania gleb użytkowanych rolniczo na terenie powiatu gminy Głównyzyce (w % powierzchni gruntów ornych)	45
Tabela 16. Klasy stref i wymagane działania w zależności od poziomu stężeń zanieczyszczenia	49
Tabela 17. Klasyfikacja strefy pomorskiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia w 2014 roku.....	51
Tabela 18. Klasyfikacja strefy pomorskiej z uwzględnieniem poziomów dopuszczalnych w celu ochrony roślin w 2014 roku	51
Tabela 19. Zestawienie oceny stanu ekologicznego i chemicznego rzek na terenie gminy Głównyzyce na podstawie monitoringu diagnostycznego w 2010 - 2012 roku	57
Tabela 20. Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych.....	58
Tabela 21. Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych.....	58
Tabela 22. Jakość zwykłych wód podziemnych, wykorzystywanych przez gminę Głównyzyce	59
Tabela 23. Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku powodowanego przez poszczególne grupy źródeł hałasu, z wyłączeniem hałasu powodowanego przez starty, lądowania i przeloty statków powietrznych oraz linie elektroenergetyczne, wyrażone wskaźnikami $L_{Aeq D}$ i $L_{Aeq N}$, które to wskaźniki mają zastosowanie do ustalania i kontroli warunków korzystania ze środowiska, w odniesieniu do jednej doby	62
Tabela 24. Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku powodowanego przez starty, lądowania i przeloty statków powietrznych oraz linie elektroenergetyczne, wyrażone wskaźnikami $L_{Aeq D}$ i $L_{Aeq N}$, które to wskaźniki mają zastosowanie do ustalania i kontroli warunków korzystania ze środowiska, w odniesieniu do jednej doby	63
Tabela 25. Harmonogram realizacji przedsięwzięć priorytetowych przewidzianych do realizacji w ramach <i>Programu</i>	79
Tabela 26. Wskaźniki monitorowania programu	92

Spis rysunków:

Rysunek 1. Położenie gminy Głównyzyce na tle Województwa Pomorskiego (źródło: commons.wikimedia.org)	20
Rysunek 2. Obszar nadleśnictwa Lębork na terenie gminy Głównyzyce – mapa drzewostanowa (Źródło: Nadleśnictwo Lębork).....	32
Rysunek 3. Rzeka Łeba nieopodal wsi Izbica (fot. R. Marinow)	36
Rysunek 4. Strefy energii wiatru w Polsce wg H. Lorenc (Źródło: Ośrodek Meteorologii IMiGW)	53

Spis wykresów:

Wykres 1. Typy siedliskowe lasów w gminie Głównyzyce na terenie nadleśnictwa Lębork (źródło: Nadleśnictwo Lębork stan na sierpień 2015)	33
Wykres 2. Typy siedliskowe lasów w gminie Głównyzyce na terenie nadleśnictwa Damnica (źródło: Nadleśnictwo Damnica stan na sierpień 2015)	34
Wykres 3. Udział gruntów ornych w poszczególnych klasach bonitacyjnych gleb gminy Głównyzyce(źródło: Urząd Gminy Głównyzyce)	43
Wykres 4. Procentowy udział w ogólnej powierzchni gruntów ornych ze względu na kompleksy rolniczej przydatności (źródło: Urząd Gminy Głównyzyce)	43
Wykres 6. Kategorie agronomiczne użytków rolnych w gminie Głównyzyce (Źródło: Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie stan na 31.12.2014r.)	44
Wykres 5. Kategorie agronomiczne gruntów ornych w gminie Głównyzyce (Źródło: Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie stan na 31.12.2014r.)	44

Streszczenie

Program ochrony środowiska jest opracowaniem planistycznym, którego obowiązek opracowania wynika z ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku – *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1332 z późn. zm.). Program ma na celu efektywne zarządzanie ochroną środowiska zgodnie ze Strategią Rozwoju Kraju oraz Programem Ochrony Środowiska dla Województwa Pomorskiego. „Program ochrony środowiska dla gminy Głównyca na lata 2015-2018 z perspektywą na lata 2019 - 2022” składa się z czterech części:

- Część I** – Wprowadzenie
- Część II** – Stan aktualny
- Część III** – Strategia działania
- Część IV** – Realizacja założeń programowych

W pierwszej części przedstawiono podstawę prawną i strukturę opracowania oraz wskazano metodykę sporządzania niniejszego opracowania. Omówione zostały uwarunkowania środowiskowe wynikające z dokumentów strategicznych szczebla krajowego, wojewódzkiego jak i lokalnego. Wyznaczony został nadrzędny cel Programu, którego brzmienie jest następujące:

„Poprawa stanu środowiska poprzez zachowanie istotnych walorów przyrodniczych oraz zrównoważony rozwój, jako podstawa rozwoju gospodarczego i poprawa jakości życia mieszkańców”.

Zostały także określone priorytety ochrony środowiska dla gminy Głównyca:

- Poprawa jakości środowiska,
- Ochrona przyrody,
- Racjonalna gospodarka odpadami,
- Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego,
- Edukacja ekologiczna społeczeństwa,
- Działania systemowe w ochronie środowiska.

W drugiej części dokumentu opisano aktualny stan poszczególnych komponentów środowiska na terenie gminy Głównyca oraz omówiono wpływ środowiska na zdrowie ludzi. Zidentyfikowano również najważniejsze problemy, które mają negatywny wpływ na środowisko oraz na jakość życia mieszkańców.

W części trzeciej niniejszego opracowania wyznaczono cele średniookresowe do 2022 roku i kierunki działań na najbliższe cztery lata. Realizacja zaplanowanych zadań przedstawionych w harmonogramie pozwoli na osiągnięcie zakładanych celów.

W części czwartej omówiono mechanizmy prawno-ekonomiczne, służące skutecznemu zarządzaniu środowiskowemu. Przedstawiono koszty realizacji zaplanowanych działań oraz wyznaczono wskaźniki monitoringu realizacji Programu, dzięki którym w kolejnych latach możliwe będzie określenie kierunku zmian zachodzących w środowisku.

Niniejszy dokument uwzględnia najważniejsze uwarunkowania środowiskowe wynikające z opracowań strategicznych, określa konieczne inwestycje oraz szacunkowe koszty niezbędne do ich wykonania, wskazuje realizatorów poszczególnych działań, a tym samym stanowi politykę ekologiczną gminy Głównyca.

CZĘŚĆ I – WPROWADZENIE

1. Wstęp

1.1. Podstawa prawna opracowania i forma realizacji zamówienia

Przedmiotem niniejszego opracowania jest „*Program ochrony środowiska dla gminy Głównyzyce na lata 2015-2018 z perspektywą na lata 2019 - 2022*”. Obowiązek sporządzenia Programu ochrony środowiska wynika z ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku – *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.). Zgodnie z art. 17 wyżej wymienionej ustawy organ gminy sporządza program ochrony środowiska. Z wykonania programu organ wykonawczy sporządza co dwa lata raporty, które przedstawia radzie gminy.

Program ochrony środowiska ma na celu efektywne zarządzanie ochroną środowiska zgodnie z polityką ochrony środowiska. Polityka ochrony środowiska ma na celu stworzenie warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Program ochrony środowiska winien spełniać wymagania określone w art. 14, art. 17 i art. 18 ustawy z dnia *Prawo ochrony środowiska*. Zasady i tryb udziału społeczeństwa w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie programu ochrony środowiska określa ustawa z dnia 3 października 2008 r. o *udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.).

„*Program ochrony środowiska dla gminy Głównyzyce na lata 2015 - 2018 z perspektywą na lata 2019 - 2022*” jest kontynuacją zadań określonych w poprzednim „*Programie Ochrony Środowiska dla gminy Głównyzyce*” przyjętym uchwałą Nr 51/183/2004 Rady Gminy Głównyzyce z dnia 22 czerwca 2004 r. w sprawie zatwierdzenia Programu Ochrony Środowiska łącznie z Planem Gospodarki Odpadami dla gminy Głównyzyce.

1.2. Zmiana uwarunkowań prawnych

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej i przyjęciu Traktatu Akcesyjnego, w którym stawia się naszemu krajowi poważne zadania do wypełnienia, które po roku 2015 przyczynią się do spełniania przez Polskę wszystkich standardów w ochronie środowiska, jakie obowiązywały w krajach członkowskich UE. W związku z koniecznością dokonania harmonizacji polskiego prawa ochrony środowiska z prawem Unii Europejskiej, przepisy zawarte w unijnych aktach prawnych w tym zakresie tj., w rozporządzeniach, dyrektywach, decyzjach i uchwałach są systematycznie transponowane do prawa krajowego. Od sporządzenia poprzedniego „*Programu ochrony środowiska dla gminy Głównyzyce w roku 2004*” nastąpiły liczne zmiany w polskim ustawodawstwie m.in.:

- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2013 r., poz. 1235) – ogłoszenie tekstu jednolitego dnia 26 sierpnia 2013 r. ,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.) – ogłoszenie jednolitego tekstu ustawy dn. 26 sierpnia 2013 r.,
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – ogłoszenie jednolitego tekstu ustawy dnia 14 maja 2013 r. (Dz. U. 2013 r., poz. 627)
- ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku prawo wodne – ogłoszenie jednolitego tekstu ustawy dnia 27 lutego 2015 r. (Dz. U. 2015 r., poz. 469),
- ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 roku o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie – ogłoszenie tekstu jednolitego dnia 27 lutego 2014 roku (Dz. U. 2014 r., poz. 1789),
- ustawa z dnia 28 września 1991 roku o lasach – ogłoszenie jednolitego tekstu ustawy dnia 25 sierpnia 2014 roku (Dz. U. 2014 r., poz. 1153 z późn. zm.),

- ustawa z dnia 17 lipca 2009 roku o systemie zarządzania emisjami gazów cieplarnianych i innych substancji – ogłoszenie tekstu jednolitego dnia 28 maja 2013 roku (Dz. U. 2013 r., poz. 1107),
- ustawa z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach – ogłoszenie tekstu jednolitego dnia 13 września 2013 roku (Dz. U. 2013 r., poz. 1399 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku – ogłoszenie tekstu jednolitego dnia 15 października 2013 roku (Dz. U. 2014 r., poz. 112)

1.3. Struktura Programu i metodyka prac

Opracowując Program przyjęto następującą kolejność działań:

- Pozyskano niezbędne dane z Urzędu Gminy w Głównyzycach, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (WIOŚ), Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (RDOŚ),
- na podstawie aktualnego stanu środowiska naturalnego oraz uzyskanych informacji określono obszary priorytetowe polityki ochrony środowiska dla gminy Głównyzyce,
- wyznaczono cele średniookresowe do roku 2022,
- dla każdego celu średniookresowego wyznaczono kierunki działań na najbliższe cztery lata,
- określono sposób finansowania zaplanowanych zadań,
- określono sposób kontroli realizacji *Programu*.

Strukturę niniejszego Programu oparto na „Strategii Rozwoju Kraju 2020” oraz „Polityce ekologicznej Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016”. Zgodnie z zapisami obowiązującego dokumentu Program powinien definiować cele średniookresowe (dla okresu 8-letniego) oraz kierunki działań na najbliższe cztery lata oraz monitoring realizacji Programu i nakłady finansowe na jego wdrożenie. Cele i kierunki działań zostały ujęte w sześciu blokach tematycznych:

- Poprawa jakości środowiska,
- Ochrona przyrody,
- Racjonalna gospodarka odpadami,
- Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego,
- Edukacja ekologiczna społeczeństwa,
- Działania systemowe w ochronie środowiska.

W założeniach Programu przyjęto także zapisy w dokumentach szczebla lokalnego tj. *Strategia Rozwoju gminy Głównyzyce na lata 2015 - 2022* oraz wyższego szczebla tj. *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Słupskiego na lata 2012 – 2022*, *Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do roku 2020* oraz *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskie 2020*.

Charakterystykę gminy oraz diagnozę stanu środowiska naturalnego sporządzono głównie na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Gdańsku (WIOŚ), Urzędu Gminy w Głównyzycach.

Dane o stanie środowiska naturalnego podane są według stanu na dzień 31.07.2015 r, tam gdzie było możliwe podane zostały dane bardziej aktualne. Na podstawie aktualnego stanu środowiska naturalnego na terenie gminy Głównyzyce, a także uwarunkowań wynikających z dokumentów programowych wyznaczono kierunki działań i zaproponowano do nich zadania, których wykonanie jest niezbędne, aby zachować bądź poprawić stan środowiska, a tym samym poprawić jakość życia

mieszkańców. Na tej podstawie wyznaczono obszary priorytetowe i sprecyzowano cele środowiskowe, co przedstawione zostało w części *Programu* dotyczącej strategii działania. Koszty realizacji działań i określenie sposobu finansowania oszacowano w oparciu o analizę materiałów dotyczących planowanych do realizacji zadań środowiskowych w latach 2013-2016 na podstawie dokumentów strategicznych.

1.4. Zawartość dokumentu Programu

Sporządzony „*Program Ochrony Środowiska dla gminy Głównyzyce na lata 2015-2018 z perspektywą na lata 2019 - 2022*” składa się z 9 rozdziałów:

Rozdział 1 – Wstęp

Określa podstawę prawną opracowania, zmiany w uwarunkowaniach prawnych oraz strukturę programu i metodykę prac nad *Programem*.

Rozdział 2 – Założenie wyjściowe Programu

Rozdział ten ujmuje uwarunkowania Programu (wewnętrzne i zewnętrzne), limity racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych i poprawy stanu środowiska na poziomie krajowym i lokalnym. Zostały wyznaczone priorytety ochrony środowiska oraz został określony nadrzędny cel Programu.

Rozdział 3 – Ogólna charakterystyka gminy Głównyzyce

Opisano położenie geograficzne, budowę geologiczną, klimat i charakterystykę demograficzną miasta. Scharakteryzowano infrastrukturę komunalną, w tym zaopatrzenie mieszkańców w wodę, w gaz ziemny, energię elektryczną i ciepłą oraz opisano funkcjonującą sieć kanalizacyjną wraz z oczyszczalniami ścieków. Opisano infrastrukturę komunikacyjną tj. sieć drogową, kolejową oraz komunikację publiczną. Przedstawiono potencjał gospodarczy.

Rozdział 4 – Ochrona zasobów naturalnych

Opisano formy ochrony przyrody, zieleń, lesistość oraz racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi i geologicznymi oraz ochronę powierzchni ziemi.

Rozdział 5 – Poprawa jakości środowiska

Rozdział ten opisuje jakość poszczególnych komponentów środowiska naturalnego oraz wpływ na zdrowie ludzi. Przedstawiono możliwości wykorzystania energii z odnawialnych źródeł. Scharakteryzowano gospodarkę odpadami na terenie gminy.

Rozdział 6 – Kierunki działań systemowych

Opisano systemy zarządzania środowiskowego, udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska. Przedstawiono rozwój badań i postęp techniczny jak również odpowiedzialność za szkody w środowisku. Opisano prowadzoną na terenie miasta edukację ekologiczną.

Rozdział 7 – Strategia ochrony środowiska gminy Głównyzyce

W rozdziale tym wyznaczono sześć obszarów priorytetowych. Do każdego obszaru przypisano cele średniookresowe do 2022 roku oraz kierunki działań na najbliższe cztery lata. Przedstawiono harmonogram działań na lata 2015-2018 z perspektywą na lata 2019 - 2022.

Rozdział 8 – Instrumenty realizacji polityki ekologicznej

Przedstawiono mechanizmy prawno-ekonomiczne i finansowe realizacji Programu oraz szacunkowe koszty wdrażania zadań zaplanowanych w ramach Programu w latach 2015-2022.

Rozdział 9 – Monitoring realizacji Programu

Przedstawiono sposób realizacji Programu oraz wyznaczono wskaźniki monitorowania.

2. Założenia Wyjściowe Programu

2.1. Wprowadzenie

Znaczącą rolę w definiowaniu polityki środowiskowej gminy Głównyzyce pełnią zapisy zawarte w opracowaniach szczebla krajowego i wojewódzkiego i powiatowego. Należy również uwzględnić uwarunkowania wewnętrzne zawarte w dokumentach planistycznych dla gminy Głównyzyce.

Podstawowym dokumentem szczebla wojewódzkiego w kształtowaniu niniejszego Programu jest „Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do roku 2020” oraz „Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego do 2020”. Zapisy zawarte w wyżej wymienionych dokumentach należy postrzegać jako wytyczne dla niniejszego Programu, stanowiące tzn. uwarunkowania zewnętrzne.

Polityka ochrony środowiska gminy kształtowana jest również przez uwarunkowania wewnętrzne. Do podstawowych dokumentów należy „Strategia Rozwoju Gminy Głównyzyce na lata 2015 - 2022” oraz „Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego 2014 - 2017 z perspektywą do roku 2021 roku”.

2.2. Uwarunkowania zewnętrzne

2.2.1. Polityka Ekologiczna Państwa

„Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016” jest dokumentem strategicznym określającym na podstawie aktualnego stanu środowiska priorytety polityki ekologicznej. Zostały podane kierunki działań w latach 2009-2012, których realizacja pozwoli na osiągnięcie niżej wymienionych celów średniookresowych.

Ochrona zasobów naturalnych:

- w zakresie ochrony przyrody - podstawowym celem średniookresowym jest zachowanie bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody. Kierunkami działań w tym zakresie jest dokończenie inwentaryzacji i waloryzacji różnorodności biologicznej Polski. Stworzy to podstawę do ustanowienia pełnej listy obszarów ochrony ptaków i ochrony siedlisk w europejskiej sieci Natura 2000. Konieczne jest również egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz rygorystyczne przestrzeganie zasad ochrony środowiska, a także kontynuacja tworzenia krajowej sieci obszarów chronionych uwzględniającą utworzenie nowych parków narodowych, rezerwatów, parków krajobrazowych oraz powstanie form i obiektów ochrony przyrody. W systemie ochrony przyrody należy także uwzględnić korytarze ekologiczne, jako miejsca dopełniające obszarową formę ochrony przyrody,
- w zakresie ochrony i zrównoważonego rozwoju lasów – przyjętymi celami średniookresowymi są dalsze prace w kierunku racjonalnego użytkowania zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego. Kierunkami działań w tym zakresie jest realizacja przez Lasy Państwowe „Krajowego programu zwiększenia lesistości”, utrzymanie znacznej retencji wodnej i jej powiększanie przez przywracanie przesuszonych przez meliorację terenów wodno-błotnych oraz dostosowanie składu gatunkowego drzewostanów do siedliska oraz zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych,
- w zakresie racjonalnej gospodarki zasobami wodnymi - głównym celem średniookresowym jest racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę narodową od deficytów wody i zabezpieczyć przed skutkami powodzi oraz zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej. Naczelnym zadaniem będzie dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych na cele

przemysłowe i konsumpcyjne, zwiększenie retencji wodnej oraz skuteczna ochrona głównych zbiorników wód podziemnych przed zanieczyszczeniem,

- w zakresie ochrony ziemi – przyjętym celem średniookresowym jest rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych i leśnych, zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego, przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych, łąkowych i wodno-błotnych przez czynniki antropogenne, zwiększenie skali rekultywacji gleb zdegradowanych i zdewastowanych, przywracając im funkcję przyrodniczą, rekreacyjną lub rolniczą,
- w zakresie gospodarowania zasobami geologicznymi - podstawowym celem jest racjonalizacja zaopatrzenia ludności oraz sektorów gospodarczych w kopaliny i wodę z zasobów podziemnych oraz otoczenia ich ochroną przed ilościową i jakościową degradacją. Przewiduje się również likwidację nieczynnych ujęć wód podziemnych.

Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego:

- w zakresie zdrowia środowiskowego – podstawowym celem średniookresowym jest dalsza poprawa stanu zdrowotnego mieszkańców w wyniku wspólnych działań sektora ochrony środowiska z sektorem zdrowia oraz skuteczny nadzór nad wszystkimi w kraju instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami awarii przemysłowych powodujących zanieczyszczenie środowiska,
- w zakresie jakości powietrza – najważniejszym celem będzie dążenie do spełnienia przez Polskę zobowiązań wynikających z Traktatu Akcesyjnego oraz Dyrektywy LCP i Dyrektywy CAFE. Zadania będą głównie koncentrować się na dalszej redukcji emisji SO₂, NO_x i pyłu drobnego z procesów wytwarzania energii, modernizacji systemów energetycznych oraz w dalszym ciągu opracowywanie i wdrażanie przez właściwych marszałków województw Programów naprawczych w strefach, w których notuje się przekroczenia standardów dla pyłu drobnego PM10 i PM2,5 zawartych w Dyrektywie CAFE, poprzez eliminację niskich źródeł emisji oraz zmniejszenia emisji pyłu ze środków transportu,
- w zakresie ochrony wód - naczelnym celem polityki ekologicznej Polski w zakresie ochrony zasobów wodnych jest utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu wszystkich wód, w tym również zachowanie i przywracanie ciągłości ekologicznej cieków. Cel ten będzie realizowany przez opracowanie dla każdego wydzielonego w Polsce obszaru dorzecza planu gospodarowania wodami oraz programu wodno-środowiskowego kraju,
- w zakresie gospodarki odpadami – celami średniookresowymi w tym zakresie jest utrzymanie tendencji oddzielenia ilości wytwarzanych odpadów od wzrostu gospodarczego kraju, znaczne zwiększenie odzysku energii z odpadów komunalnych w sposób bezpieczny dla środowiska, zamknięcie wszystkich składowisk, które nie spełniają standardów UE i ich rekultywacja, sporządzenie spisu zamkniętych oraz opuszczonych składowisk odpadów wydobywczych, wraz z identyfikacją obiektów wpływających znacząco na środowisko, eliminacja kierowania na składowiska zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz zużytych baterii i akumulatorów, pełne zorganizowanie krajowego systemu zbierania wraków samochodów i demontaż pojazdów wycofanych z eksploatacji oraz zorganizowanie systemu preselekcji sortowania i odzysku odpadów komunalnych, aby na składowiska nie trafiało ich więcej niż 50% w stosunku do odpadów wytworzonych w gospodarstwach domowych,
- w zakresie oddziaływania hałasu i pól elektromagnetycznych - celem średniookresowym w zakresie ochrony przed hałasem jest dokonanie wiarygodnej oceny narażenia społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i podjęcie kroków do zmniejszenia tego

zagrożenia tam, gdzie jest ono największe. Podobny jest też cel działań związanych z zabezpieczeniem społeczeństwa przed nadmiernym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych,

- w zakresie substancji chemicznych - średniookresowym celem polityki ekologicznej w odniesieniu do chemikaliów jest stworzenie efektywnego systemu nadzoru nad substancjami chemicznymi dopuszczonymi na rynek, zgodnego z zasadami Rozporządzenia REACH.

Kierunki działań systemowych:

- doprowadzenie do sytuacji, w której projekty dokumentów strategicznych wszystkich sektorów gospodarki będą, zgodnie z obowiązującym w tym zakresie prawem, poddawane procedurze oceny oddziaływania na środowisko i wyniki tej oceny będą uwzględniane w ostatecznych wersjach tych dokumentów,
- uruchomienie mechanizmów prawnych, ekonomicznych i edukacyjnych, które prowadziłyby do rozwoju proekologicznej produkcji towarów oraz do świadomych postaw konsumenckich zgodnie z zasadą rozwoju zrównoważonego,
- jak najszersze przystępowanie do systemu EMAS, rozpowszechnianie wiedzy wśród społeczeństwa o tym systemie i tworzenie korzyści ekonomicznych dla firm i instytucji będących w systemie,
- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- zwiększenie roli polskich placówek badawczych we wdrażaniu ekoinnowacji w przemyśle oraz w produkcji wyrobów przyjaznych dla środowiska oraz doprowadzenie do zadowalającego stanu systemu monitoringu środowiska,
- stworzenie systemu prewencyjnego, mającego na celu zapobieganie szkodom w środowisku i sygnalizującego możliwość wystąpienia szkody. W przypadku wystąpienia szkody w środowisku koszty naprawy muszą w pełni ponieść jej sprawcy,
- przywrócenie właściwej roli planowania przestrzennego na obszarze całego kraju, w szczególności dotyczy to miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które powinny być podstawą lokalizacji nowych inwestycji.

2.2.2. Strategia rozwoju województwa pomorskiego do 2020

„Strategia rozwoju województwa pomorskiego do 2020 roku” jest załącznikiem do Uchwały nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku. Strategia rozwoju województwa stanowi główne narzędzie polityki regionalnej i określa procesy rozwojowe. W ramach niniejszej strategii wyznaczono dziesięć wyzwań strategicznych oraz trzy cele strategiczne i operacyjne.

Wyzwania strategiczne dla województwa pomorskiego

- **Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców**

Zwiększenie zatrudnienia mieszkańców we wszystkich kategoriach wiekowych, a także poprawa stanu zdrowia społeczeństwa dla lepszego wykorzystania potencjału wynikającego z wydłużania się życia.

- **Usługi edukacyjne i konkurencyjność uczelni**

Poprawa jakości kształcenia na wszystkich poziomach z uwzględnieniem sygnałów płynących z rynku pracy oraz efektywne wykorzystanie potencjału naukowego pomorskich uczelni dla podniesienia ich konkurencyjności na arenie krajowej i międzynarodowej.

- **Powiązania gospodarcze**

Efektywna współpraca sektora naukowo-badawczego z sektorem przedsiębiorstw, lepsze warunki rozwoju proekspansywno ukierunkowanych firm i klastrów gospodarczych, a także wzrost poziomu inwestycji w branżach o największym potencjale rozwoju opartych o specyficzne potencjały województwa.

- **Kapitał społeczny i tożsamość regionalna**

Stymulowanie aktywności społecznej i budowa regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

- **Dostępność transportowa**

Zapewnienie sprawnych powiązań transportowych z centrami gospodarczymi Polski i Europy, integracja systemu transportu zbiorowego dla zwiększenia spójności wewnętrznej województwa i mobilności mieszkańców (także w wymiarze miejskim), w tym poprawa dostępności drogowej i kolejowej obszarów o najniższej dostępności w regionie.

- **Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach**

Wzrost bazy dochodowej obszarów w zasięgu oddziaływania korytarzy i węzłów transportowych (m.in. porty morskie, lotnicze, terminale intermodalne), obszarów o unikatowej ofercie turystycznej, a także położonych poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta.

- **Dostęp do usług publicznych**

Ograniczanie dysproporcji wewnątrz regionu i zapewnienie dostępu do dobrej jakości usług publicznych (m.in. edukacji, ochrony zdrowia, szerokopasmowego internetu, kultury oraz administracji), w tym do infrastruktury.

- **Bezpieczeństwo energetyczne i ekotechnologie**

Wykorzystanie potencjału posiadanych zasobów dla poprawy bezpieczeństwa dostaw energii i lepszego zarządzania popytem na energię (inteligentne sieci), a także redukcja środowiskowych oddziaływań energetyki i przekształcenie regionu w krajowego lidera produkcji zielonej energii i technologii efektywnych.

- **Zarządzanie przestrzenią**

Lepsze zarządzanie przestrzenią dla zmniejszenia presji na środowisko, poprawy bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalnego wykorzystania potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.

- **Zdolność instytucjonalna**

Poprawa jakości zarządzania rozwojem, w tym wykreowanie regionu miejskiego o inteligentnej specjalizacji i rdzeniu w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta; a także wypracowanie optymalnych form współpracy samorządu województwa z partnerami w regionie, kraju i UE, jak również skuteczne i terminowe wdrożenie prawa UE w zakresie środowiska i energetyki.

Cele strategiczne i operacyjne

- **Nowoczesna gospodarka**
  - ✓ Wysoka efektywność przedsiębiorstw
  - ✓ Konkurencyjne szkolnictwo wyższe
  - ✓ Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna

- **Aktywni mieszkańcy**
  - ✓ Wysoki poziom zatrudnienia
  - ✓ Wysoki poziom kapitału społecznego
  - ✓ Efektywny system edukacji
  - ✓ Lepszy dostęp do usług zdrowotnych

- **Atrakcyjna przestrzeń**
  - ✓ Sprawny system transportowy
  - ✓ Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna
  - ✓ Dobry stan środowiska

Kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju, należy podjąć działania zmierzające do zdecydowanej poprawy wyżej wymienionych dziedzinach. Zapewni to lepszą jakość życia następnym pokoleniom oraz zwiększy atrakcyjność województwa jako miejsca zamieszkania i pracy.

Strategia jest narzędziem, które ma służyć ukierunkowaniu dostępnych instrumentów finansowych i regulacyjnych w celu realizacji wyzwań oraz celów wyznaczonych w Strategii. Uwzględnia specyfikę uwarunkowań rozwojowych różnych części województwa, wskazując, że nie wszystkie wyzwania rozwojowe mają wszędzie taki sam charakter i ciężar gatunkowy. Strategia nie jest dokumentem, w którym uwzględnia się działania lokalne, z wyjątkiem ich ścisłego związku z potrzebami i wykorzystaniem potencjału lokalnego a interesem regionalnym. Zasadniczymi narzędziami w realizacji Strategii będą regionalne programy strategiczne.

2.2.3. Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego (2013 - 2016)

Dokument formułuje 4 cele perspektywiczne, w obrębie których wyszczególnionych zostało 12 celów średniookresowych. Ich realizacja przewidziana jest do 2020 roku. Spośród sformułowanych celów średniookresowych jeden został ustanowiony jako cel priorytetowy, jego realizacja powinna zakończyć się w roku 2015 lub wcześniej.

Cele przewidziane w Programie Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego (realizacja do 2020):

- I. Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego,
- II. Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz aktywizacja rynku na rzecz środowiska,
- III. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody,
- IV. Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i surowców kopalnych.

Do realizacji każdego celu średniookresowego sformułowane zostały konkretne kierunki działań:

Tabela 1. Cele średniookresowe dla Województwa Pomorskiego

Cele średniookresowe	Kierunki
<p>Cel Priorytetowy (realizacja do 2015) Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów wszystkich aglomeracji powyżej 15 000 RLM</p>	
<p>Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa nowych systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych oraz ścieków socjalno – bytowych • Rozbudowa oraz modernizacja istniejących sieci wodociągowych
<p>Osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości środowiska, wpływających na warunki zdrowotne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja systemów infrastruktury ciepłej oraz promocja stosowania OZE • Rozwój infrastruktury transportu kolejowego i wodnego • Działania zmierzające do poprawy jakości środowiska w zakresie emisji zanieczyszczeń do atmosfery oraz emitowania hałasu • Rozwój sieci monitoringu powietrza
<p>Zapewnienie wysokiego stopnia odzysku odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska poprzez budowę nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarki odpadami</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Objęcie systemem gospodarowania odpadami wszystkich właścicieli nieruchomości • Rozwój selektywnej zbiórki odpadów komunalnych • Rozwój technologii unieszkodliwiania odpadów • Rekultywacja starych składowisk odpadów
<p>Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu technicznego koryt i przepustowości rzek oraz zabezpieczenie infrastruktury przyległej do rzek • Przeciwdziałanie zabudowie terenów zagrożonych powodzią oraz podtopieniami • Zwiększanie naturalnej retencji wód oraz renaturyzacja terenów wodno – błotnych i cieków wodnych
<p>Kształtowanie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie działań na rzecz edukacji ekologicznej • Rozwój systemu informowania społeczeństwa o jakości środowiska przyrodniczego • Współpraca z mediami w zakresie promocji wiedzy i postaw proekologicznych wśród mieszkańców
<p>Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie produkcji i dystrybucji produktów ekologicznych • Promocja certyfikatów i znaków ekologicznych w odniesieniu do zamawianych produktów
<p>Ochrona krajobrazu i różnorodności biologicznej, powstrzymanie procesów degradacji oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja działań wynikających z planu ochrony TPK • Utrzymanie naturalnej różnorodności zasobów cennych gospodarczo (drzewostanu, ryb) przy wykorzystaniu programów rolno – środowiskowych • Zapewnienie spójności systemu korytarzy ekologicznych, powiązanie z istniejącymi Obszarami Chronionego Krajobrazu • Renaturalizacja cennych ekosystemów wodnych • Ograniczenie przeznaczania terenów zielonych pod zabudowę

<p>Dostosowanie ekosystemów leśnych do zmian klimatycznych i warunków siedliskowych; przywracanie i zachowanie walorów ekologicznych obszarów rolniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona istniejących terenów leśnych oraz planowe zalesienia gruntów porolnych • Zwiększenie ochrony elementów najcenniejszych przyrodniczo w obrębie TPK • Monitoring lasów • Modernizacja urządzeń melioracyjnych w celu kompleksowego oddziaływania na stosunki wodne
<p>Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Racjonalny i zrównoważony pobór wód podziemnych • Tworzenie i ochrona stref ochronnych dla ujęć wód podziemnych
<p>Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, eliminacja nielegalnego wydobycia oraz minimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie badań, poszukiwań geologicznych oraz podejmowanie eksploatacji złóż w sposób racjonalny i zrównoważony • Eliminacja nielegalnych eksploatacji oraz rekultywacja terenów powyrobiskowych
<p>Wspieranie wytwarzania i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie budowy instalacji służących korzystających z odnawialnych źródeł energii • Rozpowszechnianie informacji dotyczących korzystania z OZE
<p>Rozbudowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii, optymalizacja jej zużycia oraz ograniczenie niekorzystnych oddziaływań energetyki na środowisko</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie technologii energooszczędnych • Realizacja przedsięwzięć termomodernizacyjnych (głównie w zabudowie mieszkaniowej)

źródło: zestawienie na podstawie Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego (2013 – 2016)

2.2.4. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego na lata 2014 – 2017 z perspektywą do 2021 roku

Program został przyjęty Uchwałą nr XXXIV/398/2014 Rady Powiatu Słupskiego z dnia 4 listopada 2014 roku, w sprawie: przyjęcia „Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego na lata 2014 – 2017 z perspektywą do 2021 roku. Powiatowy Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego wytycza następujące cele oraz związane z nimi priorytety opracowane na podstawie analizy zebranych informacji oraz programu sporządzonego dla województwa pomorskiego.

I. Cele priorytetowe:

- Likwidacja zagrożeń środowiskowych spowodowanych zaleganiem odpadów zawierających azbest, poprzez realizację „Programu wymiany eternitowych pokryć dachowych w powiecie słupskim”.
- Likwidacja i ograniczenie „niskiej emisji” poprzez termomodernizację budynków.
- Promocja i wspieranie wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych.
- Przygotowanie planów ochrony dla Słowińskiego Parku Narodowego oraz obszarów Natura 2000.

II. Cele średniookresowe

- Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych w tym przybrzeżnych.
- Osiągnięcie i utrzymanie standardów jakości środowiska wpływających na warunki zdrowotne.
- Zapewnienie wysokiego stopnia odzysku odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska poprzez budowę nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarki odpadami.
- Ochronie mieszkańców powiatu i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych.
- Kształtowanie u mieszkańców postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska
- Aktywizacja rynku o działania na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinowacyjności w procesie rozwoju regionu.
- Ochrona krajobrazu i różnorodności biologicznej, powstrzymanie procesów degradacji oraz poprawa systemów obszarów chronionych.
- Dostosowanie ekosystemów leśnych do zmian klimatycznych i warunków siedliskowych; przywracanie i zachowanie walorów ekologicznych obszarom rolniczym.
- Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia w wodę.
- Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, eliminacja nielegalnego wydobycia oraz minimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji.
- Wspieranie wytwarzania i wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych.
- Rozbudowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii, optymalizacja jej zużycia oraz ograniczenie niekorzystnych oddziaływań energetyki na środowisko.

2.3. Uwarunkowania wewnętrzne

2.3.1. Strategia Rozwoju Gminy Głównyzyce na lata 2015 – 2022

Strukturę dokumentu oparto o 6 rozdziałów przedstawiających następujące zagadnienia:

- **Raport o stanie gminy**

Przedstawiono diagnozę obejmującą analizę dotyczącą m.in. infrastruktury, strefy przyrodniczej oraz społeczno-gospodarczej.

- **Raport społeczny,**

W raporcie poddano analizie dane dotyczące jakości życia mieszkańców.

- **Analiza SWOT,**

W analizie SWOT określono silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla rozwoju gminy.

- **Analiza celów rozwoju,**

Rozdział, w którym zostały wyznaczone cele strategiczne i operacyjne na lata 2015 -2022.

- **Wdrażanie, monitoring i ewaluacja strategii,**

Opisano zasady monitoringu opisywanej strategii.

- **Raport z konsultacji społecznych,**

Część przedstawiającą opis konsultacji społecznych z mieszkańcami gminy, organizacjami pozarządowymi, radnymi, sołtysami, pracownikami urzędu oraz przedsiębiorcami.

W Strategii zostały wyznaczone trzy cele strategiczne, które będą realizowane przez cele operacyjne.

I. Cel strategiczny obszaru Społeczeństwo: „Aktywni mieszkańcy motorem rozwoju gminy”.

- Budowanie kapitału społecznego.
- Rozwój usług społecznych, profilaktycznych i zdrowotnych.
- Podwyższenie poziomu edukacji i zwiększenie kompetencji zawodowych mieszkańców Gminy.
- Wzrost tożsamości lokalnej poprzez ofertę kulturalną i aktywne spędzanie wolnego czasu.

II. Cel strategiczny obszaru Gospodarka: „Przedsiębiorczość i dobre warunki do inwestowania bazą rozwoju gospodarczego”.

- Stworzenie sprzyjających warunków do rozwoju przedsiębiorczości.
- Modernizacja zasobów gospodarczych i infrastrukturalnych.
- Bogata oferta turystyczna, kulturalna i usługowa nowym obszarem przedsiębiorczości Gminy.

III. Cel strategiczny obszaru Przestrzeń: „Filary rozwoju: Ład przestrzenny i zrównoważone środowisko”.

Budowa , rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej i drogowej Gminy.
Zwiększenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych.
Ochrona środowiska naturalnego, promocja OZE.

2.4. Priorytety ochrony środowiska gminy Głównyzyce.

Na podstawie aktualnego stanu poszczególnych komponentów środowiska, uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych dokonano wyboru najistotniejszych priorytetów ochrony środowiska, których realizacja przyczyni się w najbliższej przyszłości do poprawy stanu środowiska naturalnego na terenie gminy Głównyzyce.

Do najważniejszych priorytetów ochrony środowiska gminy należy:

- Poprawa jakości środowiska,
- Ochrona przyrody,
- Racjonalna gospodarka odpadami,
- Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego,
- Edukacja ekologiczna społeczeństwa,
- Działania systemowe w ochronie środowiska.

Należy zaznaczyć, że wiele przedsięwzięć proponowanych w ramach jednego zagadnienia wpisuje się także w pozostałe zagadnienia. Wynika to z faktu, że poszczególne elementy środowiska i uciążliwości środowiskowe (oddziaływania zarówno negatywne i pozytywne pomiędzy poszczególnymi komponentami środowiska) są ze sobą powiązane. Poprawa jakości lub ochrona jednego z nich zwykle skutkuje poprawą lub ochroną pozostałych.

2.5. Nadrzędny cel „Programu...”

Biorąc pod uwagę podstawowe, strategiczne dokumenty gminy Głównyzyce i Województwa Pomorskiego, Strategię Rozwoju Kraju oraz Politykę Ekologiczną Państwa i potrzebę poprawy jakości życia mieszkańców, po analizie aktualnego stanu środowiska naturalnego i przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju sformułowano nadrzędny cel „Programu Ochrony Środowiska dla gminy Głównyzyce na lata 2015-2018 z perspektywą na lata 2019 - 2022”, którego brzmienie jest następujące:

„Poprawa stanu środowiska poprzez zachowanie istotnych walorów przyrodniczych oraz zrównoważony rozwój, jako podstawa rozwoju gospodarczego i poprawa jakości życia mieszkańców”.

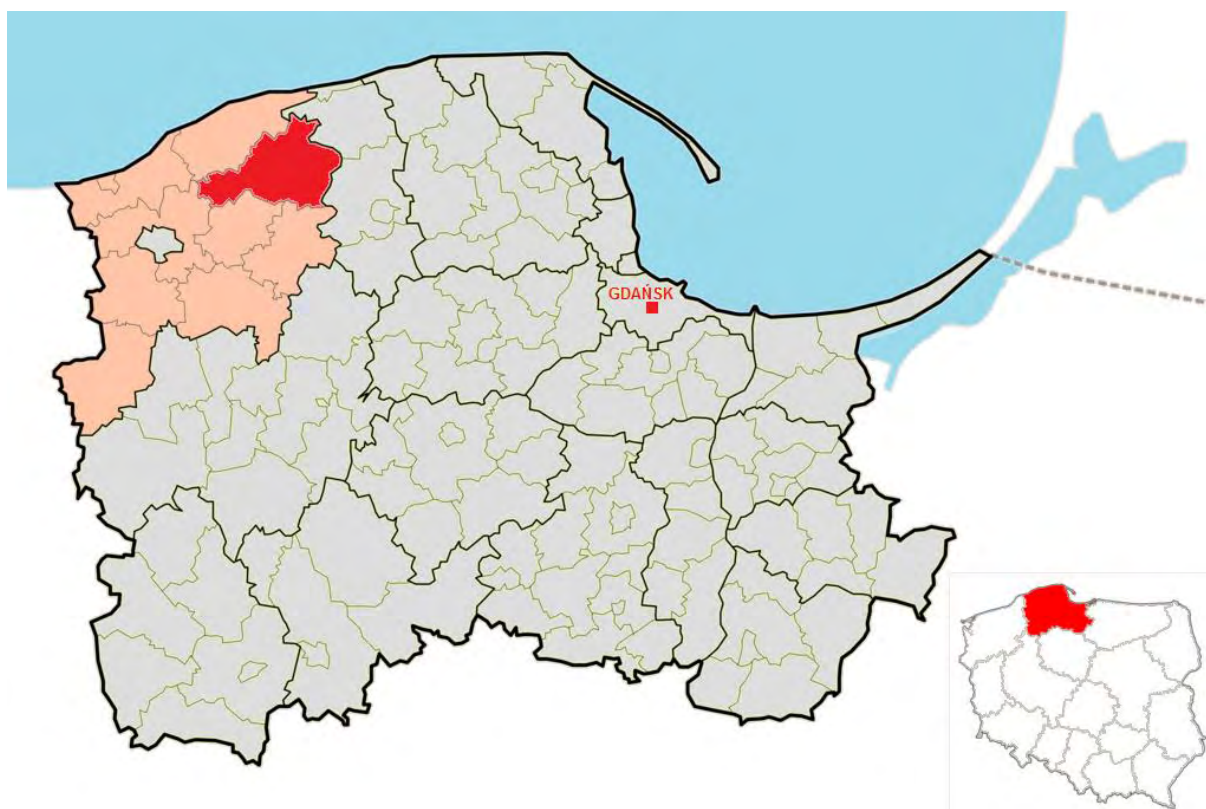
Zaproponowane w *Programie* cele i kierunki działań powinny posłużyć do tworzenia warunków dla takich zachowań ogółu społeczeństwa, które polegać będą w pierwszej kolejności na niepogarszaniu stanu środowiska przyrodniczego na tym terenie, a następnie na jego poprawie. Realizacja wytyczonych celów w *Programie* powinna spowodować zrównoważony rozwój gospodarczy, polepszenie warunków życia mieszkańców przy zachowaniu walorów środowiska naturalnego.

CZĘŚĆ II – STAN AKTUALNY

3. Ogólna Charakterystyka Gminy Głównyzyce

3.1. Położenie i podział administracyjny

Gmina Głównyzyce zlokalizowana jest na terenie powiatu słupskiego, w północno-zachodniej części województwa pomorskiego. Graniczy z następującymi gminami: od północnego-zachodu z gminą Smołdzino, od zachodu z gminą Słupsk, od południa z gminami Damnica, Potęgowo, a od wschodu z gminami Wicko oraz Nowa Wieś Lęborska. Głównyzyce są siedzibą władz gminnych. W przeważającej części jest to gmina rolna. Powierzchnia gminy wynosi 323,8 km² i stanowi 13,98 % powierzchni powiatu, natomiast 1,76% powierzchni województwa. Na terenie gminy znajduje się 27 sołectw.

Rysunek 1. Położenie gminy Głównyzyce na tle Województwa Pomorskiego

(źródło: commons.wikimedia.org)

Gmina administracyjnie dzieli się na 26 sołectw i 1 osiedle: Będziechowo, Cecenowo, Ciemino, Choćmirówko, Dargoleza, Drzeżewo, Głównyzyce, Gorzysław, Gorzyno, Izbica, Klęcino, Pobłocie, Podole Wielkie, Rumsko, Rzuszcze, Siodłonie, Skórzyno, Stowięcino, Szelewo, Szczypkowice, Warblino, Wolinia, Wykosowo, Wielka Wieś, Żoruchowo, Żelkowo, Głównyzyce – Osiedle.

3.2. Ludność i struktura osadnicza

Według danych z GUS liczba ludności systematycznie maleje. W 2012 roku wynosiła 9 552, w roku 2013 – 9 475, natomiast w 2015 roku (stan na 05.08.2015) wynosi 9 404. Średnia gęstość zaludnienia gminy wynosi 29,04 osób na km².

Tabela 2. Przybliżona liczna ludności zamieszkująca poszczególne jednostki urbanistyczne gminy Główczyce

Lp.	Wyszczególnienie – jednostka urbanistyczna	Ludność	Lp.	Wyszczególnienie – jednostka urbanistyczna	Ludność
1.	Główczyce	1 460	15.	Szczypkowice	466
2.	Ciemino	237	16.	Gorzysław	34
3.	Kłęcino	229	17.	Stowięcino	469
4.	Skórzyno	146	18.	Górzyno	350
5.	Izbica	312	19.	Podole Wielkie	285
6.	Rumsko	331	20.	Szelewo	63
7.	Siodłonie	208	21.	Dargoleza	244
8.	Będziechowo	145	22.	Pobłocie	749
9.	Drzeżewo	159	23.	Wolinia	365
10.	Choćmirówko	176	24.	Cecenowo	355
11.	Żelkowo	454	25.	Rzuszczce	331
12.	Żoruchowo	459	26.	Wykosowo	263
13.	Wielka Wieś	454	27.	Osiedle Główczyce	
14.	Warblino	146			
RAZEM: 9 404					

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z Urzędu Gminy w Główczytach. Stan na 05.08.2015r.

3.3. Infrastruktura

Zaopatrzenie mieszkańców w wodę

Sieć wodociągowa to układ połączonych ze sobą przewodów przeznaczonych do przesyłu wody między ujęciem, a odbiorcą. W skład sieci wodociągowej wchodzi: przewody magistralne, przewody rozdzielcze i połączenia domowe zwane przyłączami. Gmina Główczyce posiada rozbudowane zaplecze infrastrukturalne w zakresie zaopatrzenia ludności w wodę. Na terenie gminy działa 18 stacji uzdatniania wody (stan na 31.12.2014r.).

Według danych uzyskanych z Urzędu Gminy w Główczytach długość czynnej sieci wodociągowej na terenie gminy Główczyce systematycznie wzrasta, w 2012 roku wynosiła 58,54 km, natomiast w 2013 wyniosła już 68,84 km (przybyło 10,3 km) w roku 2014 długość sieci nie uległa zmianie. Z roku na rok przybywa również przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, w 2012 roku było ich 1 504 szt., a w latach 2013 – 2014 przybyło 29 i obecnie wynosi 1 533 szt. W tabeli 3 przedstawiono szczegółowe informacje dotyczące sieci wodociągowej na terenie gminy Główczyce w latach 2012-2014.

Tabela 3. Sieć wodociągowa na terenie gminy Głównyzyce w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	Jedn.	Rok		
		2012	2013	2014
Długość czynnej sieci rozdzielczej	km	58,54	68,84	68,84
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1 504	1 533	1 533
Budynki mieszkalne podłączane do zbiorczej sieci	szt.	1 253	1 257	1 257

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Głównyzyce

Sieć kanalizacyjna

Sieć kanalizacyjna to układ połączonych ze sobą przewodów, które służą do odprowadzenia ścieków sanitarnych i wód deszczowych z budynków oraz ulic do oczyszczalni ścieków lub naturalnego odbiornika (wody deszczowe). Przewody te, w zależności od wielkości i funkcji zwane są kolektorami, kanałami głównymi, kanałami bocznymi i przyłączami domowymi. Integralną częścią sieci kanalizacyjnej są studzienki. W zależności od pełnionej funkcji i miejsca usytuowania są to studzienki: rewizyjne, połączeniowe lub spadowe.

Według danych uzyskanych z Urzędu Gminy w Głównyzycach długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie gminy systematycznie wzrasta. W latach 2012 - 2013 sieć kanalizacyjna miała długość 31,36 km, natomiast w 2014 roku wyniosła 37,36 km. Przybywa również ilość przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, w latach 2012 – 2013 było ich 780, a w 2014 roku – 800. W związku z tym z roku na rok wzrasta też procent ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej. Obecnie skanalizowane jest 18 sołectw w tym w pięciu z nich występuje częściowa sieć kanalizacyjna, natomiast 9 sołectw jest nie skanalizowana.

W tabeli 4 przedstawiono szczegółowe informacje dotyczące sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Głównyzyce w latach 2012 - 2014.

Tabela 4. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy Głównyzyce w latach 2012-2014

Wyszczególnienie	Jedn.	Rok		
		2012	2013	2014
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	31,36	31,36	37,26
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	780	780	800
Budynki mieszkalne podłączane do zbiorczej sieci	szt.	643	643	653

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Głównyzycach

Ścieki systemem kanalizacji sanitarnej i ogólnospławnej dopływają do sześciu oczyszczalni ścieków zlokalizowanych na terenie gminy Główczyce. Informacje dotyczące parametrów oraz badań przeprowadzonych w oczyszczalniach ścieków przedstawiają tabele 5-7.

Tabela 5. Informacje o oczyszczanych ściekach w latach 2012 - 2014

Wyszczególnienie	Jedn.	Rok		
		2012	2013	2014
Komunalne oczyszczalnie:	szt.	6	6	6
Ścieki odprowadzone ogółem	m ³ /dobę	1 594	1 594	1 594
Ścieki oczyszczane razem, w tym:	dam ³	100	98	104
Osady wytworzone ogółem w ciągu roku	Mg	149	157	148
Ludność korzystająca z oczyszczalni	os.	4 530	4 535	4 536

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS
1 dam³ = 1 000 m³

Tabela 6. Charakterystyka funkcjonujących w 2014 roku oczyszczalni ścieków na terenie gminy Główczyce

Nazwa oczyszczalni	Rodzaj oczyszczalni	Przepustowość	Odbiornik ścieków
Główczyce	Oczyszczalnia biologiczna, Wydajność 5 832 RLM	1 021 m ³ /d	Rów RG-1 Struga Główczycka
Górzyno*	Oczyszczalnia biologiczna, Wydajność 250 RLM	50 m ³ /d	b/d
Pobłocie	Oczyszczalnia biologiczna, Wydajność 160 RLM	44 m ³ /d	b/d
Stowięcino	Oczyszczalnia biologiczna, Wydajność 2 000 RLM	390 m ³ /d	Rzeka Rzechcinka
Szczypkowice**	Oczyszczalnia biologiczna, Wydajność 500 RLM	50 m ³ /d	Rów melioracyjny do cieku Główczyckiego
Wykosowo	Oczyszczalnia biologiczna, Wydajność 200 RLM	14 m ³ /d	b/d
Razem	8 447 RLM	1 594 m³/d	-

* wyłączona w 2015 roku

** w latach 2012 – 2013 RLM był równy 500

Źródło: Dane z GUS oraz Urzędu Gminy Główczyce (stan na dzień 31.12.2014r.)

Tabela 7. Parametry ścieków surowych i oczyszczonych w oczyszczalni ścieków na terenie gminy Główczyce (stan na dzień 25.06.2015 r.)

Oczyszczalnia	Wskaźnik	Jednostka	Stężenie w ściekach oczyszczonych
Główczyce	BZT ₅	mg/l	9,0
	ChZT	mg/l	55,7
	Zawiesina ogólna	mg/l	11,0
Stowięcino	BZT ₅	mg/l	4,0
	ChZT	mg/l	47,1
	Zawiesina ogólna	mg/l	13,0
Szczypkowice	BZT ₅	mg/l	2,0
	ChZT	mg/l	24,6
	Zawiesina ogólna	mg/l	3,0

Brak danych dotyczących oczyszczalni w Wykosowo – osadnik Imhoffa, oczyszczalnia w Górzynie została zamknięta.
Źródło: Urząd Gminy w Główczych – wyniki badań przeprowadzonych przez Wodociągi Słupsk Sp. z o.o.

Zaopatrzenie mieszkańców w gaz ziemny

Według danych z Urzędu Gminy w Główczych na terenie gminy przebiega przesyłowa magistrala gazowa, ale gmina nie jest podłączona do sieci gazowej.

Zaopatrzenie mieszkańców w energię elektryczną

Dostawa energii elektrycznej dla odbiorców zasilanych na niskim napięciu odbywa się ze stacji transformatorowych 15/0, 4kV poprzez sieć niskiego napięcia złożonej z linii napowietrznych o długości ok. 31,5km i kablowych o długości ok. 145,1km. Wiek linii niskiego napięcia szacuje się na ok 30 lat, a ich stan określa się jako dobry. Tabela 8 przedstawia ilość odbiorców energii elektrycznej o wysokim i niskim napięciu dla całego Powiatu Słupskiego. Zgodnie z Programem Zgodności ENERGA-OPERATOR SA dane z terenu gminy są informacjami sensytywnymi (danymi wrażliwymi) i podlegają ochronie. Dane z powiatu zostały udostępnione przez operatora na podstawie „Sprawozdania o sprzedaży i zużyciu energii elektrycznej według jednostek podziału administracyjnego”.

Tabela 8. Odbiorcy energii elektrycznej na terenie gminy Główczyce

Powiat Słupski	Odbiorcy na wysokim napięciu 110kV oraz odbiorcy na średnim napięciu 15kV			Odbiorcy na niskim napięciu 0,4kV	
	Liczba odbiorców 110kV	Liczba odbiorców 15kV	Zużycie energii [MWh]	Liczba odbiorców 0,4kV	Zużycie energii [MWh]
2014	4	66	49 493,58	39 663	144 100,70
2013	6	63	44 272,55	38 917	148 546,99
2012	4	60	44 155,32	38 700	140 327,03
2011	3	52	43 798,47	36 788	131 393,97
2010	2	50	46 582,82	36 589	143 234,27

Źródło: ENERGA-OPERATOR SA

W gminie Główczyce znajduje się jedna napowietrzna przesyłowa linia elektroenergetyczna o napięciu 400 kV relacji Słupsk – Żarnowiec o długości 15,3 km. Linia nie zasila w energię elektryczną bezpośrednio obszaru gminy Główczyce.

Infrastruktura komunikacyjna

Sieć drogowa

Tabela 9. Szkielet układu drogowego gminy Główczyce

Lp.	Rodzaj drogi	Długość ogółem w latach 2012 – 2015* w km
1.	drogi krajowe	0,00
2.	drogi wojewódzkie	30,20
3.	drogi powiatowe	80,90
4.	drogi gminne	81,10

Źródło: Urząd Gminy w Główczykach – stan na 5.08.2015r.

Układ drogowy gminy Główczyce tworzą drogi powiatowe i gminne oraz droga wojewódzka. Droga wojewódzka nr 213 relacji Wicko - granica gminy - Pobłocie - Rumsko - granica gminy – Słupsk. Pozostałą część układu drogowego stanowią drogi powiatowe i gminne. Mankamentem dróg w gminie jest ich ilość oraz parametry techniczne i stan techniczny układu, przede wszystkim w zakresie o nienormatywnych szerokościach jezdni, korony drogi i szerokości pasa drogowego w liniach rozgraniczających, a także rodzaju i stanu nawierzchni jezdni.

Ścieżki rowerowe

Na terenie gminy Główczyce ścieżki rowerowe są jedynie oznakowane, trudno oszacować ich długość.

3.4. Gospodarka

Według danych z Urzędu Gminy w Główczykach na terenie gminy zarejestrowanych 564 podmiotów gospodarczych w aktywnych jest 312 (stan na dzień 3.08.2015r.). W znacznej większości są to podmioty sektora prywatnego, które stanowią ok. 96% podmiotów (firmy zatrudniające do 9 pracowników). Firmy jednoosobowe stanowią 74% podmiotów. Zakładów pracy jest 27, które swoją działalność prowadzą na terenie gminy. Najpopularniejszą branżą jest handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych (ponad 20%). Poniżej 20% stanowi budownictwo, następnie jest rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo i przetwórstwo przemysłowe (ok. 10%) oraz ok. 7% transport i gospodarka magazynowa.

3.5. Geologia

Powierzchniową warstwę ziemi w gminie Główczyce stanowią utwory czwartorzędowe – plejstocenijskie osady lodowcowe i wodnolodowcowe oraz halocenijskie osady rzeczne, jeziorne, jeziorne i eolityczne. Głębokość zalegania jest zróżnicowana. Trzeciorzędowe piaski, piaski pylaste i mułki występują najpłycej w okolicach Wolinii – pod 12 – 17metrową pokrywą czwartorzędową. Natomiast miąższość czwartorzędową wynosi od 40 do 120 m. W centrum i na południu gminy występują przepuszczalne gliny i piaski gliniaste. W dolinie rzeki Łupawy występują osady piaszczyste. Piaski wodnolodowcowe znajdują się w paśmie Żoruchowo – Żelkowo – Rumsko. Piaski i żwiry rzeczne można spotkać w dolinie Łupawy i jej dopływów. Wzgórza moreny czołowej

zbudowane są również z osadów piaszczystych. W dolinie Łeby oraz na podmokłej nizinie nadmorskiej wokół jeziora Łebsko przeważają młodsze holocenyjskie osady organiczne. Są nimi głównie torfy i muły o zróżnicowanej miąższości. Piaski eoliczne budują wał wydmy na linii Izbica – Gać.

Udokumentowane złoża na terenie gminy Główczyce:

- Torfu: Krakulice – Gace o zasobach 3 053,6 m³ (2 720,6 Mg) o powierzchni 136 ha – eksploatowane.
- Wyrobisko kruszywa naturalnego w Żelkowie – nieczynne.

3.6. Rzeźba terenu, geomorfologia

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego (1988 r.) gmina usytuowana jest w obrębie Wysoczyzny Damnickiej. Obszar gminy jest typowy dla terenów nizinnych. Północną część gminy zajmuje Nizina Gardzieńsko – Łebska, wyodrębniająca się w obszarze Wybrzeża Słowińskiego. Jest to płaska zabagniona równina otaczająca duże przybrzeżne jezioro Łebsko, nieznacznie tylko wyniesiona ponad poziom morza od około 0,2 do 2,0 m n.p.m. W rejonie Izbicy urozmaica jej powierzchnię ciąg niewielkich wzniesień wydmy.

Od południa na linii Rówienko – Pobłocie nizinę zamyka wyraźne pasmo pagórków czołowo morenowych, przekraczających miejscami nawet 50 m n.p.m. Wyznaczają one zasięg postoju ostatniego lodowca. Na ich przedpolu ukształtowała się wysoczyzna dennomorenowa w formie płaskiej lub miejscami falistej równiny, położonej na wysokości 30 – 80 m n.p.m., obejmująca centralną i południową część gminy. W jej obrębie charakterystyczne są małe zagłębienia wytopiskowe, miejscami zatorfione lub niekiedy wypełnione oczkami wodnymi. Rozcięta jest ponadto biegnącymi równoleżnikowo dolinkami rynnowymi, wykorzystywanymi przez ciek spod Dargolezy z Główczyckim Strumykiem. Powierzchnia wysoczyzny pochylona jest w kierunku zachodnim ku wąskiej dolinie Łupawy, której towarzyszą płyty równin sandrowych. Na wschodzie wysoczyzna urywa się wysoką stromą krawędzią (30-50m), dominującą nad szeroką płaską i zabagnioną doliną (pradoliną) rzeki Łeby.

3.7. Klimat

Warunki klimatyczne są typowe dla terenów północnej Polski. Klimat tego regionu charakteryzuje się dużą zmiennością warunków pogodowych. Przyczyną tych zmian są odmienne wpływy klimatu morskiego i kontynentalnego. Klimat kontynentalny charakteryzuje się łagodnością, większą wilgotnością oraz znacznie mniejszym wahaniami temperatur powietrza. Skutkiem jest niższa temperatura latem, a wyższa zimą.

Okres wegetacyjny trwa ok. 200 - 210 dni, a średnia roczna suma opadów wynosi ok. 680 mm. Największą ilością opadów charakteryzuje się lipiec. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,6°C. Najzimniejszym miesiącem w roku jest styczeń, a najcieplejszym lipiec. Przeważają wiatry zachodnio-południowy zachód oraz północno-zachodni.

4. Ochrona Zasobów Naturalnych

4.1. Ochrona przyrody

Podstawowymi aktami prawa z zakresu ochrony dziedzictwa przyrodniczego oraz ochrony i kształtowania środowiska na terytorium Polski są ustawy: z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627) oraz z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2013, poz. 1232 z późn. zm.). W pierwszym z wymienionych aktów ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody:

- dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów,
- roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową,
- zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia,
- siedlisk przyrodniczych,
- siedlisk zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów,
- tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt,
- krajobrazu,
- zieleni w miastach i wsiach,
- zadrzewień.

Z kolei ochrona środowiska w myśl Prawa ochrony środowiska oznacza: podjęcie lub zaniechanie działań, umożliwiające zachowanie lub przywrócenie równowagi przyrodniczej; ochrona ta polega w szczególności na:

- racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom,
- przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego.

4.1.1. Formy ochrony przyrody

SŁOWIŃSKI PARK NAROWODY

Słowiński Park narodowy jest jednym z 23 parków narodowych w Polsce, a drugim nadmorskim wraz z Wolińskim Parkiem Narodowym. Założony w 1967 roku o łącznej powierzchni 32 744 ha w tym na terenie gminy Głównyca ok. 1 tys. ha oraz ok. 5,6 tys. ha otuliny parku. W roku 2004 poszerzono pierwotny obszar lądowy o część wód przybrzeżnych Morza Bałtyckiego o powierzchni ponad 11 tys. ha. Został utworzony w celu zachowania jezior przymorskich, bagien, torfowisk, łąk, nadmorskich borów i lasów, a przede wszystkim unikatowych wydm ruchomych. Słowiński Park Narodowy został umieszczony w międzynarodowej sieci obszarów chronionych: HELCOMBSPA, Światowy Rezerwat Biosfery UNESCO oraz obszar wodno-błotny Ramsar.

Przedmiotem działania Słowińskiego Parku Narodowego jest przede wszystkim ochrona przyrody obejmująca działania mające na celu utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów, zachowanie bioróżnorodności oraz dziedzictwa geologicznego, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów oraz kształtowanie świadomości człowieka w stosunku do przyrody. Park Narodowy prowadzi wielokierunkowe badania naukowe (m.in. prace inwentaryzacyjne, obserwacje naukowe) oraz jest udostępniony dla zwiedzających w tym prowadzone są zajęcia dydaktyczne na jego terenie. Prowadzona jest również współpraca z organizacjami pozarządowymi.

Na terenie Parku występują około 920 gatunków roślin naczyniowych, 165 gatunków mszaków, 500 gatunków glonów, 430 gatunków grzybów (w tym 77 objętych ochroną ścisłą i 15 częściową). Są to m.in.:

- widłak torfowy,
- mikołajek nadmorski,
- zimozioł północny,
- rosiczka okrągłolistna,
- storczykowate,
- turzyca piaszkowa,
- długosz królewski,
- poryblin jeziorny,
- malina moroszka – relikwyt polodowcowy,
- smardz,
- purchawica olbrzymia,
- szmaciak gałęzisty,
- sromotnik bezwstydny.

Wśród zbiorowisk na terenie parku można wyróżnić: wydmowe, torfowiskowe, łąkowe i leśne. Na

wydmach zaobserwować można proces sukcesji. Gatunkiem pionierskim jest piaskownica zwyczajna. Następnie pojawiają się wydmuchrzyca piaskowa i turzyca, następnie krzewy i porosty. Ostatnim etapem jest bór bażynowy. Teren podmokły parku stanowią głównie łągi, bór bagienny mieszany oraz buczyna pomorska. Łągi stanowią głównie olsy i krzewy czarnej porzeczki. Na terenie boru mieszanego występują wrzosa, natomiast w runie buczyny pomorskiej rośnie kostrzewa leśna.

Najliczniejszą grupą zwierząt na terenie Parku są ptaki. Sklasyfikowana tu ok. 260 gatunków ptaków, a połowa to ptactwo wodne i błotne. Utworzono ochronę miejsc łągowych na jeziorach Łebsko i Gardno tworząc ściśle rezerваты: Rezerwat przyrody Gackie i Żarnowskie Łągi, Klukowe Łągi, Gardnieńskie Łągi oraz Ciemińskie Błota. Wśród ptaków bytujących na terenie Parku są m.in.: bielik, rybołów, puchacz, perkozy, łabędzie, łyski, dzięcioły, kruki, bataliony, bekasy, kuliki, czaple oraz żurawie. Wśród owadów na czele z rzadkimi motylami, chrząszczami i skoczogonkami z płazów ropuchy i żaby, natomiast gady reprezentują jaszczurki, padalec i żmija zygzakowata. Z ssaków spotkać można łosia, jelenia, sarnę, daniela, dziką, gronostaja, jenota, borsuka, wydrę, piżmaka oraz bobra. Pojawiają się również w części przybrzeżnej Morza Bałtyckiego będącej włączonej do Parku foki oraz morświny.

POBRZEŻE SŁOWIAŃSKIE

Obszar w 97,78% pokrywa się z obszarem Słowińskiego Parku Narodowego. Powierzchnia 21 819,43 ha w tym 0,33% to obszar morski. Kod Obszaru PLB 220003. Obszar chroni krajobraz i różnorodność form morfologicznych obserwowanych na Mierzei Gardneńsko-Łebskiej, w tym unikatowe barchany nadmorskie (do 40 m n.p.m., wędrujące w tempie 3-10 m rocznie), dwa największe słonawe przymorskie jeziora: Łebsko (7140 ha, maks. gł. 6,3 m) oraz Gardno (2468 ha, maks. gł. 2,6 m) wraz z przylegającymi łąkami, torfowiskami, lasami i borami bagiennymi. Łącznie, w skład obszaru wchodzi: główny kompleks Słowińskiego PN (wraz z włączonymi do parku w 2004 r. wodami morskimi), kompleks Rowokół i koryto rzeki Łupawy łączącej Rowokół z głównym kompleksem. W zagłębieniach międzywydmowych, zwanych polami deflacyjnymi, obserwowana jest pierwotna sukcesja roślinna, przebiegająca od inicjalnych zbiorowisk psammofilnych po bór bażynowy.

Jest to ważna ostoja ptasia o randze europejskiej E 09 (Słowiński PN). Obszar wpisany na listę obszarów Konwencji Ramsar; znajduje się też w obrębie Słowińskiego Rezerwatu Biosfery. Występuje co najmniej 25 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 15 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. W okresie łągowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: bielik, orzeł przedni, rybołów, puchacz, biegus zmienny, sieweczka obrożna; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu występuje błotniak łąkowy, kormoran czarny. W okresie wędrowek występuje co najmniej 1% populacji szlaku wędrownego następujących gatunków ptaków: bielaczek żuraw, gęś zbożowa i nurogęś; w stosunkowo dużych zagęszczeniach występują gęś białoczelna i świstun.

BAGNA IZBICKIE

Powierzchnia obszaru chronionego to 786,35 ha o kodzie PLH 220001. Obszar obejmuje fragment dna pradoliny Łeby, wypełnionej utworami torfowymi, poprzecinanej siecią rowów i kanałów melioracyjnych. W przeszłości eksploatowano tam na znacznej powierzchni torf. Obecnie znajduje się tu rozległy kompleks wrzosowisk atlantyckich z wrzoścem bagiennym, zarośla woskownicy europejskiej oraz bory i lasy bagienne. W licznych dołach potorfowych rozwijają się zbiorowiska przejściowo-torfowiskowe. Teren otoczony jest zbiorowiskami łąkowymi, w części porośniętymi przez laski brzoźowe.

W obszarze znajduje się rozległy kompleks wrzosowisk atlantyckich, borów i brzeziny bagiennych oraz dobrze wykształconych zbiorowisk przejściowo-torfowiskowych (w dołach potorfowych). Występują tu 3 rodzaje siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, które zajmują łącznie ponad 80% obszaru. Odnotowano tu występowanie 2 gatunków z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG, choć ich populacje nie są znaczące. Fragment obszaru porastają zarośla woskownicy

europejskiej. Gatunki roślin atlantyckich tworzą bogate populacje.

Gatunki chronione na terenie Bagien Izbickich to m.in.:

- zimorodek zwyczajny,
- bóbr europejski,
- bocian biały,
- błotniak stawowy,
- błotniak łąkowy,
- derkacz zwyczajny,
- wydra europejska,
- czerwończyk nieparek,
- kania czarna,
- jarzębatka,
- muchołówka mała.

TORFOWISKO POBŁOCKIE

Powierzchnia obszaru Torfowisko Pobłockie wynosi 111,63 ha, kod obszaru PLH 220042. Kopułowe torfowisko wysokie, w znacznej części zalesione, lecz z zachowaną bezleśną wierzchowiną kopuły porośniętą mszarami i mszarnikami wrzoścowymi. Bezleśną wierzchowinę okalają bory bagienne. W części wschodniej kompleks potorfii, niemal całkowicie zarośniętych jeziorok dystroficznych, łożowisk oraz incjalnych postaci olsów. Stosunkowo dobrze zachowane torfowisko wysokie z bezleśną wierzchowiną kopuły. Zachowany typowy, koncentryczny układ siedlisk przyrodniczych. 7 typów siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Wartość torfowiskowych siedlisk przyrodniczych w obiekcie dodatkowo podnosi obfite występowanie w nich rzadkich, a typowych dla torfowisk gatunków roślin (wełnianeczka darniowa, wrzosiec bagienny, woskownica europejska).

Typy siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej (*siedliska priorytetowe):

- naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne,
- wilgotne wrzosowiska z wrzoścem bagiennym (*Ericion tetralix*),
- torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) *,
- torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji,
- torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*),
- bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzożowo-sosnowe bagienne lasy borealne) *,
- łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) *.

DOLINA ŁUPAWY

Obszar o powierzchni 5 508,63 ha, kod obszaru PLH 220036. Obszar obejmuje doliny rzek Łupawy i Bukowiny od wypływu z jez. Jasień. W granicach obszaru występują:

- naturalne, głębokie koryta rzeczne Łupawy i Bukowiny,
- źródła i niewielkie potoki (dopływy),
- rozległe obszary łągi o podgórskim charakterze *Carici remotae-Fraxinetum* na zboczach doliny, jak również grądy dębowo-grabowe *Stellario-Carpinetum* w wielu wąwozach oraz buczyny *Luzulo-Fagetum* i *Asperulo-Fagetum*,
- podmokłe łąki, torfowiska przejściowe i wysokie, oraz dystroficzne jeziora w bezodpływowych obszarach.

Obszar chroni 14 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Są to jednocześnie ważne siedliska fauny, niezwykle tu bogatej. Dodatkową wartość stanowią:

- górski i podgórski charakter rzeki,
- jedno z największych skupisk źródeł na Pomorzu,
- duże kompleksy łągów o podgórskim charakterze,
- liczne rzadkie i zagrożone gatunków roślin z Polskiej Czerwonej Księgi,
- bardzo liczna populacja słodkowodnego glonu *Hildenbrandtia rivularis*, świadcząca o czystości wód,
- cenne gatunki ryb łososiowatych,
- siedliska ptaków drapieżnych oraz ptaków wodno-błotnych i terenów łąk,
- malowniczy krajobraz z rozległymi kompleksami lasów.

Gatunki chronione na obszarze Doliny Łupawy to m.in.:

- Bielik,
- błotniak stawowy i zbożowy,
- bocian biały i czarny,
- dzięcioł czarny i średni,
- lelek,
- łosoś atlantycki,
- minóg rzeczny i strumieniowy,
- świergotek polny,
- traszka grzebieniasta,
- trzmielojad,
- wydra europejska,
- zimorodek,
- żuraw.

4.1.2. Fauna

Charakterystyczne dla gminy Głównyca jest obecność licznych gatunków fauny związanej z obecnością terenów podmokłych głównie łągów oraz bliskiego sąsiedztwa Słowińskiego Parku Narodowego. Na terenach podmokłych, zagłębieniach terenu, oczkach wodnych, zadrzewieniach, wilgotne obrzeża cieków oraz rowów melioracyjnych można spotkać m.in.:

- żaby: wodna, jeziorkowa, moczarowa, śmieszka,
- ropuchy: paskówka, szara,
- grzebiuszka ziemna,
- traszka zwyczajna i grzebieniasta.

W rzekach gminy występują ryby łososiowate m.in., pstrąg potokowy i tęczy, troć wędrowną i łosoś szlachetny.

W północno-wschodniej części gminy (dolina Łeby pod Cecenowem) są cennym żerowiskiem dla największej kolonii łąkowej bociana białego. Rozległe łąki stanowią również miejsce masowej koncentracji jesienno-zimowej żurawia związanej z migracją tego gatunku. Z roku na rok populacja żurawia wzrasta, powodując w okresie wiosenno-letnim szkody w uprawach. Obszary łąk są doskonałymi terenami łowieckimi dla ptaków drapieżnych:

- kania rdzawa,
- kania czarna,
- orlik krzykliwy,
- błotniak łąkowy.

Na terenie obszarów leśnych w północnej i północno – wschodniej części gminy bytują:

- jelenie,
- dziki,
- sarny,
- kuny,
- borsuki,
- bobry,
- zajęce szaraki,
- jeże,
- piżmaki (rejon jeziora Łęsko).

4.1.3. Flora

Do najbardziej charakterystycznych przedstawicieli flory na terenie gminy należą gatunki związane ze środowiskiem wodnym jeziora Łebsko oraz rzek Łeby i Łupawy, z siedliskami różnych typów torfowisk (przede wszystkim najcenniejszych – wysokich), występujących w obrębie pradoliny Łeby oraz obszarów okalających południowe brzegi Jeziora Łebsko, z siedliskami podmokłych lasów – olesów, borów i brzezin bagiennych oraz żyznych lasów liściastych – buczyn i łęgów. Buczyny i łęgi wyróżniają się florystycznym bogactwem. Szczególnie wyjątkowym jest początek wegetacji kiedy runo tworzy tzw. aspekt wiosenny z udziałem geofitów. Z pośród wyróżniających się gatunków roślin to m.in.:

- zawilec: leśny i żółty,
- ziarnopłon wiosenny,
- przyłaszczka,
- łuskiewnik,
- marzanka wonna,
- gajowiec leśny,
- prosownica rozpierzchła,
- wiechlina gajowa,
- pertówka zwisła,
- wawrzynek wilczczyko,
- paprocie z rodzaju narecznica,
- podagrycznik,
- jaskier owłosiony,
- chmiel,
- wiciokrzew pomorski.

Na obszarach torfowisk zachowały się licznie gatunki, których występowanie ograniczone jest wyłącznie do tego typu siedlisk. Większość z nich jest chroniona ściśle lub częściowo, a po-nadto należą do gatunków rzadkich, zagrożonych lub ginących, umieszczonych na “czerwonych listach” Pomorza i Polski. Należą do nich przede wszystkim: rosiczka okrągłolistna i długolistna, wrzosiec bagienny, woskownica europejska, modrzewnica zwyczajna, bobrek trójlistkowy, bagno zwyczajne, borówka bagienna, przygielka biała i inne oraz wiele gatunków mszaków.

4.1.4. Pomniki przyrody

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieżywej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

Według danych uzyskanych od Urzędu Gminy w Główczycach na terenie gminy Główczyce znajduje się 71 pomników przyrody. W tym zespół 3 alei drzew pomnikowych, 13 grup drzew chronionych, 52 pojedyncze drzewa oraz jeden głaz narzutowy. Lista pomników przyrody została przedstawiona w załączniku I do Programu.

4.2. Parki i Zieleń miejska

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627) definiuje tereny zieleni jako tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym. Definicja ta nie ma jednak charakteru operacyjnego i w związku z tym jest mało przydatna z punktu widzenia zarządzania tymi terenami. Zieleń urządzona odgrywa istotne znaczenie szczególnie dla terenów zurbanizowanych. Zieleń urządzona to przede wszystkim obiekty przyrodnicze o formach naturalnych, półnaturalnych i przetworzonych.

Na terenie gminy Główczyce występuje 26 parków stanowiących cenne enklawy w krajobrazie rolniczym, z wieloma gatunkami rzadkich i starych drzew:

- Parki Dworskie: Stowięcino, Równo, Warblino, Rumsko, Choćmirowo, Będziechowo, Izbica oraz Żelkowo.
- Parki w zespole dworsko-parkowym: Cecenowo, Choćmirówko, Ciemino, Główczyce, Żoruchowo, Podole Wielkie, Rzuszcze oraz Szczypkowice.
- Park w zespole pałacowo-parkowym i folwarcznym: Gorzyno.
- Park pałacowy: Klęcino.
- Park w zespole pałacowo-parkowym: Wykosowo, Skrzórzyno, Pobłocie, Wolinia oraz Wielka Wieś.
- Park w zespole folwarcznym: Przebędowo Słupskie.
- Parki komunalne: Żoruchowo i Główczyce.

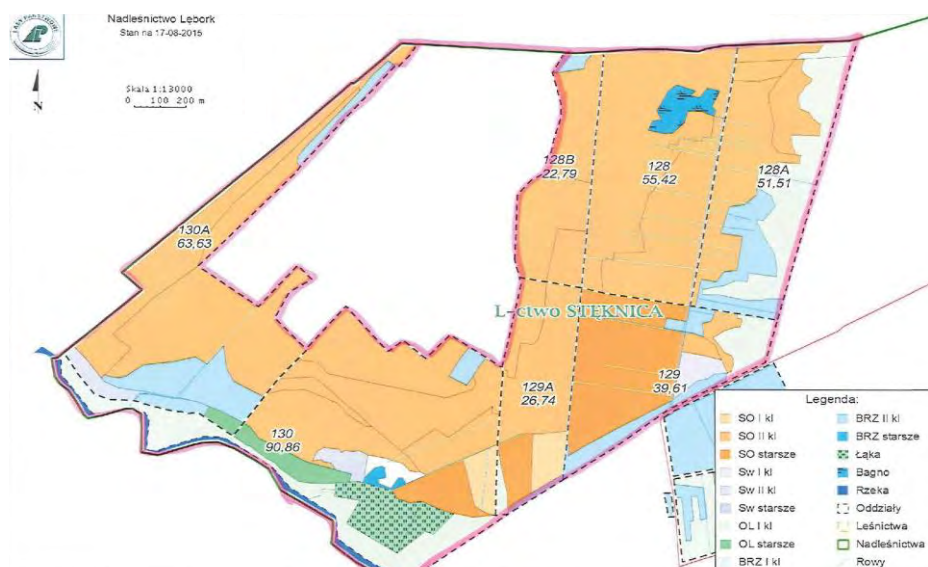
4.3. Ochrona i zrównoważony rozwój lasów

Lasy w gminie Główczyce zajmują ok. 8 140 ha, czyli około 25% jej powierzchni. Na terenie dwóch nadleśnictw, których obszar znajduje się na terenie gminy Główczyce obserwuje się systematyczny wzrost zalesienia gruntów.

W przeważającej części lasy, w których dominującym gatunkiem jest sosna wraz z towarzyszącym jej dębem szypułkowym i brzozą brodawkową oraz bukiem zwyczajnym. Lasy w gminie Główczyce w większości należą do Skarbu Państwa, pozostałe stanowią własność prywatną. Gospodarkę leśną prowadzi tu Nadleśnictwo Damnica oraz Lębork.

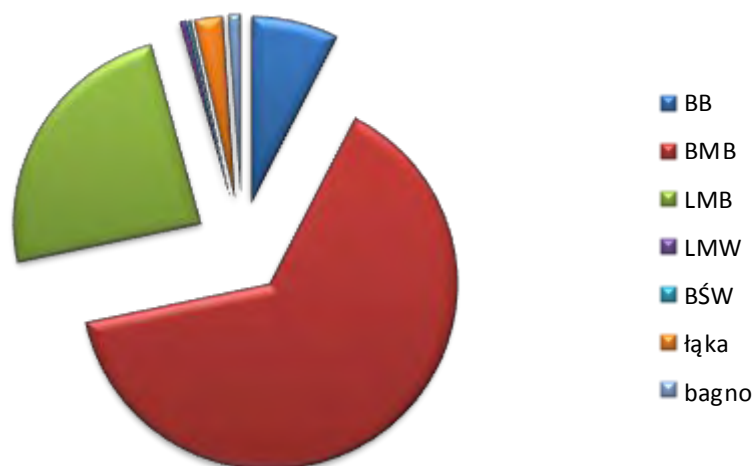
Obszar Nadleśnictwa Lębork

Nadleśnictwo Lębork jest jednym z piętnastu nadleśnictw Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku. Lasy Nadleśnictwa Lębork zlokalizowane są w północno-zachodniej części RDLP Gdańsk, na terenach gmin: Nowa Wieś Lęborska, Wicko, Cewice, Główczyce, Potęgowo, Lębork, Łeba, Choczewo, Łęczycze. Nadleśnictwo Lębork sąsiaduje z trzema Nadleśnictwami RDLP Gdańsk: Cewice, Choczewo, Strzebielino oraz Nadleśnictwem Damnica przynależnym do RDLP Szczecinek.

Rysunek 2. Obszar nadleśnictwa Lębork na terenie gminy Główczyce – mapa drzewostanowa (Źródło: Nadleśnictwo Lębork)

Zasięg terytorialny nadleśnictwa, około 53 tys., hektarów, obejmuje obszar, od wzgórz morenowych na południe od Lęborka, aż po granice Słowińskiego Parku Narodowego i brzegi Bałtyku na północy. Lasy zajmują w nim 18,4 tys. ha, a lesistość wynosi 35,3 %. Tak więc na dwie bezleśne części tego obszaru przypada nieco więcej niż jedna część porośnięta lasem. To nadzwyczaj korzystna sytuacja, gdyż według wskazań ekologów, w środkowo-wschodniej części Europy, lasy powinny zajmować około 33% powierzchni. Lesistość na większości obszarów Polski jest jednakże znacznie niższa oraz mniej korzystna dla zachowania różnorodności biologicznej i równowagi klimatycznej.

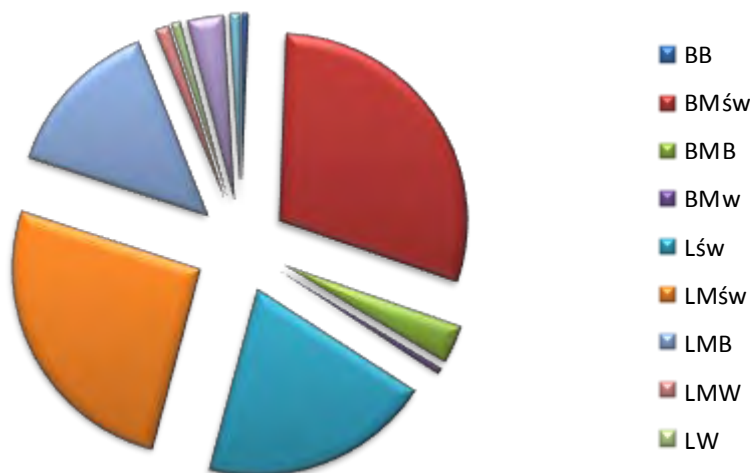

Wykres 1. Typy siedliskowe lasów w gminie Główczyce na terenie nadleśnictwa Lębork (źródło: Nadleśnictwo Lębork stan na sierpień 2015)

Obszar Nadleśnictwa Damnica

Powierzchnia Nadleśnictwa wynosi 16 476,65ha, natomiast zasięg administracyjny obejmuje 62 693,47ha. Grunty leśne składają się ze 132 kompleksów. Lesistość w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa wynosi 24,6 %. Gospodarujemy na terenie jednego powiatu – słupskiego i pięciu gmin - Damnica, Główczyce oraz częściowo Smołdzino, Potęgowo i Słupsk. Nadleśnictwo Damnica leży w północno-wschodnim krańcu Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinku i jest jedną z 30 jednostek, jakie wchodzi w jej skład. Od północy graniczymy ze Słowińskim Parkiem Narodowym, od wschodu z Nadleśnictwem Lębork (RDLP Gdańsk), od zachodu z Nadleśnictwem Ustka, a od południa z Nadleśnictwami Leśny Dwór i Łupawa. Nadleśnictwo jest jednostką jednoobróbową, na którą składa się 11 leśnictw oraz gospodarstwo szkółkarskie w Rębowie.

W lasach Nadleśnictwa Damnica występuje 19 gatunków drzew, głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna, panująca na 55,21 % powierzchni. Buk zwyczajny zajmuje ok. 13,5 %, brzoza ok. 12% resztę stanowią dąb, świerk, modrzew oraz olcha.

Wykres 2. Typy siedliskowe lasów w gminie Główczyce na terenie nadleśnictwa Damnica
(źródło: Nadleśnictwo Damnica stan na sierpień 2015)

Gospodarka łowiecka

Na terenie gminy Główczyce znajdują się 10 obwodów łowieckich nadzorowanych przez Nadleśnictwo Damnica. Na terenie tych obwodów gospodarkę łowiecką w oparciu o ustawę Prawo łowieckie oraz założenia Wieloletniego Łowieckiego Planu Hodowlanego (na lata 2007 - 2017) prowadzi 6 kół łowieckich.

Tabela 10. Koła łowieckie na terenie gminy Główczyce

Nr obwodu łowieckiego	Nazwa obwodu	Okręg PZŁ / stary nr obwodu	Nazwa koła łowieckiego	Nadleśnictwo	Powierzchnia obwodu [ha]
21	Krakulice	SŁ 2	Koło Nowy Bór Łeba	Damnica	3 777
22	Pobłocie	SŁ 7	Gryf	Damnica	4 400
23	Równy	SŁ 6	Gryf	Damnica	6 435
24	Gardna Wielka Smółdzino	SŁ 5 SŁ 5A	Wilk	Damnica	7 553
25	Wrzeście	SŁ 20	Gwardia	Damnica	7 342
34	Podole	SŁ 10	Hubertus	Damnica	5 534
35	Warblino	SŁ 9	Hubertus	Damnica	5 638
36	Lipno	SŁ 21	Darzbór	Damnica	9 958
48	Czerwień	SŁ 23	Darzbór	Damnica	6 582
49	Bobrowniczki	SŁ 22	-	Damnica	6 362

Źródło: Dane pozyskane z Urzędu Gminy Główczyce

4.4. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi

Ramowa Dyrektywa Wodna 2000/60/WE (RDW) z dnia 23 października 2000 r. jest dokumentem ustanawiającym ramy działania Unii Europejskiej w dziedzinie polityki wodnej. Transpozycja przepisów dyrektywy na grunt prawa polskiego została dokonana ustawą z dnia 18 lipca 2001 r. *Prawo wodne* (Dz. U. z 2015 r., poz. 469), ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.) oraz ustawą z dnia 7 czerwca 2001 r. *o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków* (Dz. U. z 2015 r., poz. 139).

Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi ma służyć przede wszystkim:

- zaspokojeniu zapotrzebowania na wodę ludności, rolnictwa i przemysłu,
- ochronie wód i ekosystemów znajdujących się w dobrym stanie ekologicznym,
- poprawie jakości wód i stanu ekosystemów zdegradowanych działalnością człowieka,
- zmniejszeniu zanieczyszczenia wód podziemnych,
- zmniejszeniu skutków powodzi i suszy.

Według danych Urzędu Gminy w Głównyzycach w 2012 roku w gminie Głównyzyce pobrano 371 dam³ wody, a w 2013 roku 355 dam³, w 2014 – 380 dam³.

Tabela 11. Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2012 - 2014 roku

Gmina Głównyzyce	Ogółem	Na cele	
		Socjalne	Inne
dam ³			
2012	371	273	98
2013	355	269	86
2014	380	270	110

1 dam³ = 1000 m³

Źródło: Urząd Gminy w Głównyzycach

Podstawowym instrumentem wdrożenia postanowień dyrektywy Rady Unii Europejskiej z dnia 21 maja 1991r. (91/271/EWG) dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych jest *Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych* – ogólnopolski dokument strategiczny określający potrzeby i planowane działania na rzecz wyposażenia aglomeracji w systemy kanalizacyjne. Program uwzględnia aglomeracje miejskie i wiejskie o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) powyżej 2 000. Jest on narzędziem służącym koordynacji działań gmin jako władz lokalnych i przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych w realizacji infrastruktury sanitacji na ich terenach.

W KPOŚK określono priorytety inwestycyjne wprowadzając podział aglomeracji na:

- Aglomeracje priorytetowe dla wypełnienia wymogów Traktatu Akcesyjnego (Załącznik 1),
- Aglomeracje nie stanowiące priorytetu dla wypełnienia wymogów Traktatu Akcesyjnego (Załącznik 2),
- Aglomeracje pozostałe (Załącznik 3) – nowo wyznaczone, które nie spełniły wymogów formalnych, by znaleźć się w załączniku 1 i 2.

W Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych uwzględnionych w aglomeracjach priorytetowych województwa pomorskiego jest uwzględniona aglomeracja Głównyzyce PLPM077.

Wody powierzchniowe

Gmina Główczyce należy do Obszaru Dorzecza Wisły zarządzanego przez RZGW w Gdańsku. Większość terenu odwadniana jest przez rzekę Łebę wraz z przymorskim, przepływowym jeziorem Łebsko. Spod miejscowości Dargolezy wypływa ciek Warblinianka o całkowitej długości ok. 23km. Ujście znajduje się po za granicami gminy, wpływa do jeziora Łebsko wraz z dopływem Główczyckim Strumykiem. Rzeka Łeba stanowi wschodnią granicę gminy Główczyce i płynie uregulowanym korytem. Przepływa przez podmokłe i zatorfione obszary, które są częścią polderów oraz terenów zalewowych. Wzdłuż cieku usypane są wały, a tereny wokół rzeki wykorzystywane są do wypasu bydła. Rzeka Łeba przed ujściem do jeziora Łebsko rozwidla się i tworzy jedno z ramion tzw. Starą Łebę, która wpływa do wsi Izbica. Drugie ramie, czyli właściwe koryto rzeki uchodzi do jeziora w okolicy wsi Gać. Cechą charakterystyczną cieku jest duża zasobność wody w ciągu całego roku. Przepływ jest ustabilizowany niewidoczny miejscami gładki. Szerokość lutra wody ok. 18 m.

Część południowo zachodnia gminy Główczyce należy do zlewni rzeki Łupawa. W dolnym biegu Łupawy, jednym z głównym dopływów z terenu gminy Główczyce jest ciek spod Wielkiej Wsi. Na rzece Łupawa w Drzeżewie i Żelkowie spiętrzone wodę do celów hydrotechnicznych ze względów na wąską i głęboką dolinę cieku. Ponadto na obszarze gminy występują liczne poldery w których skład wchodzi kanały oraz rowy melioracyjne. Służą regulacji stosunków wodnych zapobiegając i chroniąc przed powodzią. Największe poldery znajdują się w Kluki II, Lisia Góra, Izbica oraz Gać z których nadmiar wody przepompowywany jest do jeziora Łebsko oraz Pobłocie i Cecenowo. Największe niebezpieczeństwo powodzi występuje w sytuacji długotrwałych opadów deszczów oraz pogody sztormowej na morzu. Na stan wody w rzekach i jeziorze istotny wpływ mają wiatry wiejące z kierunku północnego i północno zachodniego włączające wody morskie do jeziora i po-wodujące cofki w ujściowych odcinkach Łeby. Zagrożenie wodą 100-letnią występuje na najniższej położonych terenach wokół jeziora Łebsko oraz wzdłuż koryta Łeby. Wzdłuż rzeki Łeba oraz na niektórych odcinkach dookoła oczek wodnych wzniesione są wały przeciwpowodziowe o łącznej długości ok. 31 km.

W granicach administracyjnych gminy nie występują jeziora, gdyż Łebsko przynależy do gminy Smołdzino i Wicko. Natomiast licznie występują oczka wodne, z których cztery mają powierzchnię powyżej 1 ha. Obszar gminy Główczyce jest doskonałym rezerwuarem wodnym ze względu na znaczą ilość torfowisk, które retencjonują duże ilości wody. Największe z torfowisk: Ciemińskie Bagno, Bagna Izbickie, Torfowisko Pobłockie, Rzuszcze Łąki, Wielkie Łąki – Gać.

Rysunek 3. Rzeka Łeba nieopodal wsi Izbica (fot. R. Marinow)

Według danych z Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego w Gdańsku na terenie gminy Głównyzyce jest zaewidencjonowanych 31,328 km wałów przeciw powodziowych (Rysunek 3). Na rzece Łupawie administrowanej przez RZGW w Gdańsku w obrębie wsi Żelkowo zlokalizowane są dwa jazy (w ewidencji ZMiUWWP). Planowane są zadania związane z przebudową stacji pomp Lisia Góra w miejscowości Izbica, jednakże termin oraz sposób finansowania aktualnie jest nie ustalony. W dalszej perspektywie planowane są do przebudowy wały rzeki Łeby oraz wał Lisia Góra.

Na terenie gminy Głównyzyce występuje 12 budowli piętrzących, które należą do RZGW w Gdańsku. Dwie z nich to elektrownie wodne (EW Żelkowo i EW Drzeżewo) na terenie JCW – Łupawa do jeziora Gardno. Również w obrębie tej samej jednolitej części wód znajdują się 3 jazy (jaz Sieciński, Żelkowo, jaz dla EW Żelkowo, jaz Stojeński), próg przelewowy na Łupawie oraz zastawka do kan. Siecińskiego. Ponadto w pozostałej części gmin znajdują się dwa progi na Dopływie z Chlewnicy, przepust z zastawką oraz Czarny Młyn na rzece Brodniczka, niestety młyn jest w ruinie. Na rzece Łupawie i Łebie wybudowane jest łącznie 6 mostów:

- most na drodze lokalnej Kolonia Żelkowo – stawy rybne,
- most na drodze 213 Cecenowo - Popraj,
- most na drodze Izbica – Gać – 2 mosty konstrukcji żelbetonowej,
- most drogowy w miejscowości Zgojewo,
- most na drodze drugorzędnej Zgojewo – Żelkowo,
- most na drodze drugorzędnej Lipno – Będziechowo.

Wody podziemne

Gmina Głównyzyce znajduje się w obszarze JCWPd nr 11 oraz 12. JCWPd znajduje się na obszarze dorzecza rzek Słupi, Łupawy i Łeby, w regionie wodnym Dolnej Wisły. Powierzchnia jednostki wynosi ok. 4 094 km². Aktywna strefa wymiany wód sięga tu utworów górnej kredy. Głębokość, do której stwierdzono występowanie wód słodkich wynosi ok. 300 m z wyjątkiem rejonu Słupska, gdzie wody słodkie występują do głębokości 120 – 150 m. Na obszarze jednostki wyróżnia się cztery poziomy wodonośne tworzące spójny system wód podziemnych. Są to: czwartorzędowy poziom gruntowy wysoczyzny, czwartorzędowy poziom międzymorenowy dolny, poziom czwartorzędowy międzymorenowy dolin kopalnych oraz poziom kredowy. Wykaz ujęć wód podziemnych został przedstawiony w tabeli 14.

JCWPd 12 znajduje się w Regionie Wodnym Dolnej Wisły i obejmuje swym zasięgiem północno-zachodnią część obszaru zlewni Łeby w północno-wschodnią część obszaru zlewni Łupawy oraz przylegającą do nich część bezpośredniej zlewni Morza Bałtyckiego. Powierzchnia JCWPd 12 wynosi ok 277 km². Jest to obszar obejmujący Słowiński Park Narodowy wraz z otoczeniem. Ekosystemy gruntowo-wodne parku występują w bezpośredniej więzi hydraulicznej z wodami podziemnymi. Warunki hydrodynamiczne wód i stan morza decydują o trwałości i nienaruszalności środowiska gruntowo-wodnego obszarów podmokłych i wydm ruchomych. W rejonie Łeby i Rowów warstwy wodonośne czwartorzędu zostały zasolone na skutek ingresji wód morskich i ascenzji zmineralizowanych wód z podłoża.

W modelu pojęciowym JCWPd 12 wydzielono trzy zagregowane poziomy wodonośne tworzące spójny system wód podziemnych charakteryzujący się złą jakością wód oraz zasoleniem w rejonie miejscowości Rowy i Łeba na skutek ingresji wód morskich oraz ascenzji zmineralizowanych wód z podłoża. Są to poziom holoceniśko-plejstoceniśki, Niziny Gardnieńsko-Łebskiej, poziomy oligoceniśko-mioceniśko-dolnoplejstoceniśki oraz poziom kredowy.

Woda podziemna na cele socjalno-bytowe i gospodarcze wsi Dargoleza pobierana jest dwutorowym ujęciem wody podziemnej (SW-3/76 s studnia podstawowa, SW-2/66 – studnia awaryjna wyłączona z eksploatacji) z utworów czwartorzędowych w kat. „B” o zasobach zatwierdzonych decyzją Wojewody Słupskiego z dnia 01.10.1976r., znak: GT-8530-2-60/76 na $Q_e = 70,00 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $S_e=10,0 \text{ m}$. Pobór wody dla w/w potrzeb ogranicza się do: $Q_{\text{max.d}} = 559,35 \text{ m}^3/\text{d}$, $Q_{\text{sr.d}} = 294,81 \text{ m}^3/\text{d}$, $Q_{\text{max.h}} = 27,82 \text{ m}^3/\text{h}$.

Do zaspokojenia potrzeb socjalno-bytowych i gospodarczych woda podziemna dla wsi Głównyca, Kłęcino, Wielka Wieś, Kłęcinko oraz Świącino pobierana jest z dwutorowego ujęcia składającego się ze studni SW-2/74 i SW-1B/12. Zasoby eksploatacyjne studni SW-2/74 zatwierdzono decyzją Urzędu Województwa w Koszalinie z dnia 09.09.1974r., znak: AB.III-42/134/74 w ilości $Q=108,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s=5,9 \text{ m}$. Decyzją z dnia 14.12.2012r., znak: DROŚ-G.7431.1.33.2012 Marszałek Województwa Pomorskiego zatwierdził dodatek nr 1 do dokumentacji hydrogeologicznej ustalającej zasoby eksploatacyjne ujęcia wód podziemnych w miejscowości Głównyca (otwór nr 1B) na $Q_e = 87,0 \text{ m}^3/\text{h}$, $S = 5,25 \text{ m}$, $R = 183 \text{ m}$. Pobór wody dla w/w potrzeb ogranicza się do: $Q_{\text{max.h}} = 73,00 \text{ m}^3/\text{h}$, $Q_{\text{sr.d}} = 759,0 \text{ m}^3/\text{d}$, $Q_r = 277\,035,00 \text{ m}^3/\text{rok}$.

Tabela 12. Wykaz podziemnych ujęć wody w gminie Główczyce

Lp.	Lokalizacja ujęcia, użytkownik	Rok wykonania studni	Głębokość [m p.p.t.]	Zasoby eksploatacyjne [m ³ /h]	Depresja [m]	Stratygrafia	Wydajność ujęcia wody	Głębokość lustra wody [m p.p.t.]	
1	Będzichowo - UG	1979	76,0	18,0	16,4	Q	18,0	13,4	
2	Będzimirz – UG	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	
3	Ciemino – UG	1986	48,0	11,7	19,3	Tr	14,0	1,0	
4	Dargoleza – UG	1976	49,5	72,0	10,8		70,0	13,7	
5	Dargoleza – UG	1966	56,0	28,8	6,8	Q	24,0	14,4	
6	Dochowo – UG	1967	55,0	24,0	2,0			18,0	
7	Dachówko – UG	1965	50,0	19,0	1,6			25,0	17,1
8	Drzeżewo – UG	1967	32,5	12,8	9,0			12,8	6,5
9	Główczyce - UG	1974	128,0	130,0	7,0	Tr	108,0	25,0	
10	Główczyce - UG	1993	129,0	84,74	4,5			17,0	
11	Górzyno - UG	1977	106,0	27,0	41,0	Q	34,0	4,8	
12	Górzyno – UG	1978	113,0	34,0	18,8	5,8			
13	Kłęcino – UG	1980	100,0	46,0	1,9	Q	37,0	3,4	
14	Lipno – UG	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	
15	Następowo – UG	1973	30,0	6,4	1,05	Q	64,0	3,1	
16	Pobłocie – UG	1975	52,5	72,0	1,5		84,0	5,5	
17	Pobłocie – UG	1985	46,0	72,0	2,0			6,2	
18	Przebędowo – UG	1976	47,0	48,0	6,5		48,0	18,5	
19	Równy – UG	1968	51,0	22,0	0,6		22,0	3,0	
20	Rumsko – UG	1988	101,5	48,0	17,5		46,5	10,0	
21	Rumsko – UG	1976	107,0	46,5	18,5	10,0			

22	Ruszcze - UG	1989	54,0	31,68	7,8		22,0	31,2	
23	Ruszcze – UG	1989	53,8	31,68	6,8			30,2	
24	Siodłonie – UG	1996	47,0	22,9	5,3			20,5	16,0
25	Stowięcino – UG	1972	85,0	48,0	0,9			48,0	20,0
26	Szczypkowice – UG	1997	73,5	48,0	17,7			55,0	3,2
27	Warblino – UG	1995	64,0	12,2	3,5			11,3	38,3
28	Wolinia - UG	1968	68,5	12,0	23,0	Tr	30,0	27,0	
29	Wolinia – UG	1985	71,0	30,0	26,0			26,0	
30	Wykosowo - UG	1964	32,0	24,0	3,2	Q	46,0	17,0	
31	Wykosowo - UG	1986	49,2	46,0	1,9			17,2	
32	Zawada – UG	b.d.	20,0	12,5	0,75			12,5	5,75
33	Zgojewo – UG	1987	52,0	48,0	11,3			48,0	0,3
34	Zgojewko – UG	1963	42,0	9,0	1,5			11,0	18,5
35	Żelkowo – UG	1978	26,0	24,0	13,4	Tr	27,5	6,0	
36	Żoruchowo Spółdz. Miesz.	1957	30,0	6,0				43,5	4,5
37	Żoruchowo Spółdz. Miesz.	1975	30,0	45,7	5,4				4,6

Źródło: Urząd Gminy Główczyce

4.5. Ochrona powierzchni ziemi

Na terenie gminy Główczyce występują gleby, które uległy różnorodnym przekształceniom w wyniku działalności człowieka. Zmiany te mogą zachodzić pod wpływem czynników geochemicznych, hydrologicznych, chemicznych i mechanicznych. Postępująca urbanizacja powoduje izolację warstwy glebowej od atmosfery poprzez przykrycie jej warstwą nieprzepuszczalną taką jak: masy bitumiczne, zabudowania, beton itp. Tego typu izolacje uniemożliwiają wymianę gazową pomiędzy glebą, a atmosferą oraz przyjmowanie wody opadowej. Wszystkie te czynniki przyczyniają się do zmiany struktury, składu chemicznego, mechanicznego, właściwości fizycznych, zawartości próchnicy, odczynu, zasobności w składniki mineralne i stopień nawilgotnienia gleby. Szkodliwy wpływ na gleby mają też sole używane do odśnieżania, oleje i smary oraz „kwaśne deszcze”.

Na terenie gminy Główczyce znajdują się głównie:

- Gleby brunatne kwaśne i wylugowane wytworzone z glin lekkich i lekkich pylastych oraz piasków gliniastych mocno podścielonych gliną,
- Czarne ziemie,
- Gleby lekkie pseudobielicowe,
- Gleby torfowe i mułowo-torfowe.

Gmina Główczyce posiada korzystniejsze warunki do produkcji rolniczej w części południowej – Wysoczyzna Damnicka, niż w północnej – Wybrzeże Słowińskie. Dominują gleby wytworzone z glin zwałowych. Do najczęściej spotykanych można wyróżnić gliny lekkie i piaski gliniaste, stanowiące skałę macierzystą gleb brunatnych. W zależności od stopnia przemycia i spieszczenia górnych warstw zaliczanych do klasy bonitacyjnej IIIa, IIIb i IVa. Najżyźniejsze gleby stanowią około 60% gruntów ornych gminy. Najlepsze dla rolnictwa gleby występują w południowej części gminy: Żoruchowo, Zgojewo, Drzezewo, Wielka Wieś, Dochowo, Szczypkowice. Tworzą je rozległe arealy gleb brunatnych kwaśnych i wylugowanych wytworzonych z glin lekkich i lekkich pylastych oraz piasków gliniastych mocnych podścielonych gliną. Uformowały się na nich kompleksy przydatności rolniczej: 2 pszenno-dobry i 4 pszenno-żytni. Miejscem występowania żyznych gleb jest także położone bardziej na północy pasmo ciągnące się wzdłuż drogi wojewódzkiej DW 213. Obejmuje ono obszary użytków rolnych wokół miejscowości: Choćmirówko, Klęcino, Główczyce, Świącino, Wykosowo, Rzuszcze, Poblocie i Cecenowo - do granicy z gminą Wicko oraz bardziej na południe rejon Wolini, Cecenowa i Podola Wielkiego. Pod względem typologicznym gleby te przypominają pasma południowe ale większy jest w nich udział kompleksu 4.

Na terenach zabagnionych, bagiennych utworzyły się czarne ziemie tworzące niewielkie kompleksy użytków zielonych średniej jakości w sąsiedztwie łąk torfowych. Mady średnie, płytko pościelone piaskiem zajmują fragment doliny Łupawy między Żelkowem, a Zgojewem. Pozostałe obszary gruntów ornych stanowią gleby pseudobielicowe wytworzone w większości z utworów piaszczyto – gliniastych i piaszczystych. Występują głównie w północnej części gminy. W dolinie rzeki Łeby wytworzyły się gleby torfowe oraz mułowo – torfowe. Podobnie jak w dolinie rzeki Łupawy oraz dopływów rzeki Łeba oraz cieków spod Dargolezy, jednakże w mniejszym stopniu.

Gleby użytkowane rolniczo

Użytki rolne w gminie zajmują powierzchnię 18 709 ha. W skład użytków rolnych wchodzi:

- grunty orne – o powierzchni 12 123 ha,
- sady – o powierzchni 40 ha,
- łąki i pastwiska – o powierzchni 5 987ha,
- grunty rolne zabudowane – o powierzchni 304 ha,
- grunty pod stawami i rowami – o powierzchni 219 ha.

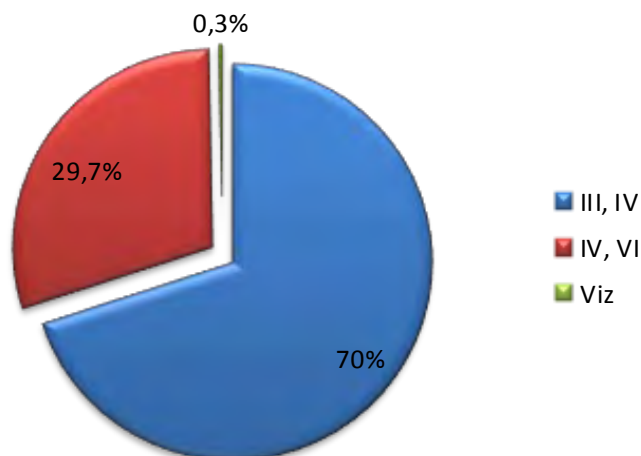
Tabela 13. Struktura użytkowania gruntów

Wyszczególnienie		Powierzchnia [ha]	% powierzchni gminy	
Użytki rolne	Grunty orne	12 123	37,65	
	Sady	40	0,12	
	Łąki trwałe	4 776	14,83	
	Pastwiska trwałe	1 211	3,76	
	Grunty rolne zabudowane	304	0,94	
	Grunty pod stawami	15	0,05	
	Grunty pod rowami	240	0,75	
Grunty leśne oraz zadrzewienie i zakrzewienia	Lasy	9 898	30,74	
	Grunty zadrzewione i zakrzewione	266	0,83	
Grunty zabudowane i zurbanizowane	Tereny mieszkalne	115	0,36	
	Tereny przemysłowe	5	0,02	
	Inne tereny zabudowane	17	0,05	
	Zurbanizowane tereny niezabudowane	6	0,02	
	Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	104	0,32	
	Tereny komunikacyjne	Drogi	745	2,31
		Tereny kolejowe	0	0,0
		Inne	3	0,01
Użytki kopalne	51	0,16		
Grunty pod wodami	Powierzchniowe płynące	151	0,47	
	Powierzchniowe stojące	3	0,01	
Użytki ekologiczne		621	1,93	
Nieużytki		1 489	4,62	
Tereny różne		14	0,04	
Suma		32 197	100,00	

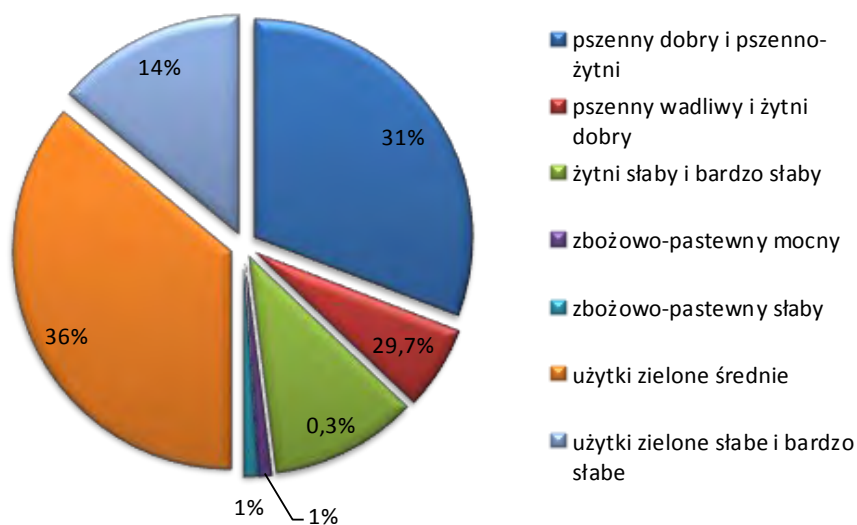
Źródło: Starostwo Powiatowe w Słupsku

Gmina Główczyce jest gminą rolniczą, której użytki rolne stanowią ok. 58%, w tym ok. 31% stanowią grunty orne. Kompleks rolniczej przydatności pszennej doby i pszenno-żytni zajmuje ok. 31 % użytków rolnych. Największą część ponad 36% zajmują użytki zielone w większości średnie, głównie w dolinie Łeby.

Wykres 3. Udział gruntów ornych w poszczególnych klasach bonitacyjnych gleb gminy Główczyce (źródło: Urząd Gminy Główczyce)

Wykres 4. Procentowy udział w ogólnej powierzchni gruntów ornych ze względu na kompleksy rolniczej przydatności (źródło: Urząd Gminy Główczyce)

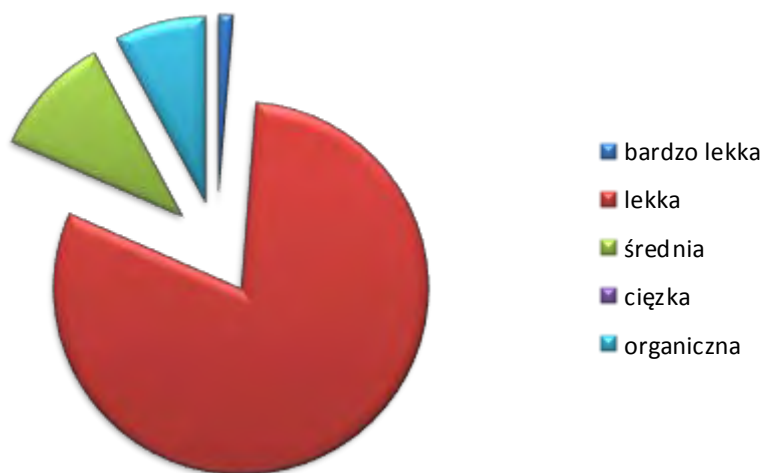
Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie w latach 2011 – 2014 prowadziła badania gleb na terenie gminy Główczyce. Przebadano łącznie 25 107,58 ha gruntów ornych, użytków zielonych i rolnych. W roku 2014 przebadano 1 313,00 ha gruntów ornych, 25,99 ha użytków zielonych oraz 1 338,99 ha użytków rolnych. Wyniki badań uwzględniające zawartość fosforu, potasu i magnezu w glebach w roku 2014 przedstawiono w tabeli 16.

Badania wykonane przez Okręgowo Stację Chemiczno-Rolniczą w Koszalinie wykazały, iż przebadane gleby w gminie Główczyce należą głównie do kategorii agronomicznej lekkiej w mniejszym stopniu do kategorii średniej i organicznej (w przypadku użytków rolnych).

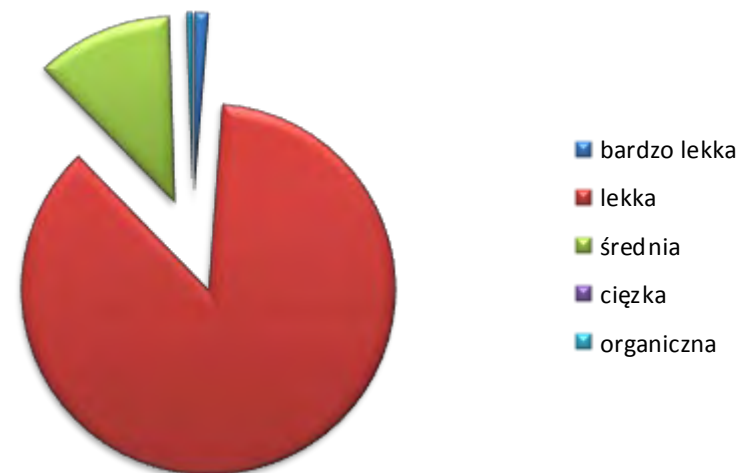
Tabela 14. Zawartość fosforu, potasu i magnezu w przebadanych glebach w gminie Główczyce w roku 2014

Rodzaj użytku	Przebadany związek	Powierzchnia przebadana [ha]	Zawartość fosforu [%]				
			bardzo niska	niska	średnia	wysoka	bardzo wysoka
Grunty orne	Fosfor	1 313,00	4	25	19	23	29
	Potas		24	46	13	7	10
	Magnez		44	19	25	7	5
Użytki zielone	Fosfor	25,99	0	0	0	60	40
	Potas		60	40	0	0	0
	Magnez		0	100	0	0	0
Użytki rolne	Fosfor	1 338,99	4	25	19	23	29
	Potas		24	46	13	7	10
	Magnez		43	20	25	7	5

Źródło: Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie stan na 31.12.2014r.

Wykres 5. Kategorie agronomiczne użytków rolnych w gminie Główczyce
(Źródło: Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie stan na 31.12.2014r.)

Wykres 6. Kategorie agronomiczne gruntów ornych w gminie Główczyce
(Źródło: Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie stan na 31.12.2014r.)

Gleby o znacznym zakwaszeniu często charakteryzują się również niską zawartością przyswajalnego magnezu i wówczas zastosowanie wapnowania w postaci wapna magnezowego jest rozwiązaniem najkorzystniejszym. Na podstawie badań kwasowości gleb określono potrzeby ich wapnowania. W środkowym przedziale (potrzebne – wskazane – ograniczone) udział procentowy gleb odpowiada wskaźnikom dla województwa. Wyraźne różnice zaobserwować można w roku 2014, gdzie zauważyć można, iż zabiegi wapnowania w latach poprzednich przyniosły pożądany skutek.

Tabela 15. Potrzeby wapnowania gleb użytkowanych rolniczo na terenie powiatu gminy Główczyce (w % powierzchni gruntów ornych)

Wapnowanie	Potrzeby wapnowania [%]		
	2012	2013	2014
Konieczne	11	25	17
Potrzebne	15	27	14
Wskazane	29	26	12
Ograniczone	31	12	12
Zbędne	14	10	45

Źródło: Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Koszalinie

Zwiększenie kwasowości gleby, jej struktury, obniżenie jakości i ilości próchnicy powoduje spadek żyzności i urodzajności gleby prowadząc w efekcie do jej degradacji. Degradacja gleb spowodowana jest zarówno negatywnym oddziaływaniem człowieka na środowisko jak i naturalnymi procesami takimi jak zmiany klimatyczne, zmiany szaty roślinnej, naturalna erozja itp. W porównaniu jednak do niszczącej działalności człowieka polega na wyjaławianiu gleby ze składników pokarmowych, naruszeniu równowagi jonowej, zakwaszeniu lub alkalizacji poprzez nieumiejętne nawożenie, zasolenie, przesuszenie lub zawodnienie czy zniekształcenie rzeźby terenu.

Wśród czynników pochodzenia antropogenicznego istotny wpływ na zanieczyszczenie gleb mają emisję pyłów i gazów ze źródeł przemysłowych, energetycznych i motoryzacyjnych, górnictwo, zwłaszcza odkrywkowe i wydobywanie surowców chemicznych, a także niewłaściwe składowanie odpadów i niewłaściwa gospodarka rolna.

Terenami najbardziej narażonymi na ciągłe, ponadnormatywne zanieczyszczenie są obszary wzdłuż szlaków komunikacyjnych. W wyniku spalania paliw powstają szkodliwe tlenki azotu, węglowodory i pierwiastki śladowe, w tym ołów. Eksploatacja dróg i pojazdów jest przyczyną przenikania do gleby związków organicznych i metalicznych: kadmu, niklu, miedzi i cynku. Niebezpieczne są również kolizje drogowe z udziałem pojazdów transportujących substancje niebezpieczne, które powodują lokalne zagrożenia dla środowiska glebowego przez skażenia substancjami ropopochodnymi, kwasami i innymi.

4.6. Gospodarowanie zasobami geologicznymi

Udokumentowane złoża kruszywa naturalnego eksploatowane na podstawie decyzji Starosty Słupskiego to złoża torfu: ilość zasobów bilansowanych kopaliny głównej to 2 244,12 tys./m³.

5. Poprawa Jakości Środowiska

5.1. Ochrona i jakość powietrza

Zanieczyszczenia powietrza to wszelkie substancje (gazy, ciecze, ciała stałe), które znajdują się w powietrzu atmosferycznym, ale nie są jego naturalnymi składnikami. Do zanieczyszczeń powietrza zalicza się również substancje będące jego naturalnymi składnikami, ale występujące w znacznie zwiększonych ilościach. Źródła zanieczyszczeń powietrza możemy podzielić ze względu na pochodzenie na dwie grupy: pochodzenia naturalnego oraz antropogenicznego.

Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w gminie Główczyce jest emisja antropogeniczna, wynikająca z działalności człowieka. Oprócz działalności człowieka, czynnikiem mogącym mieć negatywny wpływ na jakość powietrza są uwarunkowania klimatyczne i meteorologiczne. Układ wysokiego ciśnienia, małe zachmurzenie, niska temperatura, brak opadów a także mała prędkość wiatru może sprzyjać tworzeniu się zastoisk wysokich stężeń zanieczyszczeń.

Do zanieczyszczeń powietrza mających wpływ na jego stan sanitarny, na terenie gminy Główczyce zaliczyć należy:

- dwutlenek węgla (CO₂) – powstaje w trakcie spalania paliw; nie jest toksyczny, ale jego zawartość w atmosferze jest przyczyną ocieplania się klimatu, stanowiąc ponad 50% składu gazów powodujących ten efekt.
- tlenek węgla (CO) – gaz ten powstaje w wyniku niepełnego spalania węgla i jest gazem toksycznym.
- dwutlenek siarki (SO₂) – do atmosfery przedostaje się w procesie spalania paliw (węgla brunatnego i kamiennego), jest gazem toksycznym, który w procesach utleniania i reakcji z wodą tworzy kwas siarkowy będący przyczyną kwaśnych deszczy;
- tlenki azotu (NO_x) – gazy będące produktem wysokotemperaturowych procesów spalania paliw. Podobnie jak tlenki siarki wpływają negatywnie na organizmy żywe i biorą udział w powstawaniu kwaśnych deszczy. Stanowią dużą część zanieczyszczeń motoryzacyjnych i przyczyniają się do powstawania smogu;
- pyły – będąc pozostałościami niepełnego spalania paliw emitowanych w głównej mierze przez przemysł oraz motoryzację, w różnym stopniu stanowią zagrożenie dla środowiska. Pierwiastki o wysokim stopniu zagrożenia wchodzące w ich skład to: ołów, rtęć, kobalt, miedź, chrom, cyna i cynk. Ze względu na swoje właściwości metale te są zagrożeniem dla żywych organizmów i środowiska abiotycznego
- węglowodory – są produktami przetwarzania ropy naftowej oraz węgla. Należą do związków toksycznych posiadających właściwości kancerogenne. Do najczęściej spotykanych należy benzo- α -piren, pochodzący ze spalania węgla;
- metan – jest gazem powstającym w procesach naturalnych oraz antropogenicznych. Należy do głównych składników biogazu. W zależności od warunków może być nietoksyczny lub łatwopalny. Znaczącymi źródłami metanu są składowiska odpadów gdzie stanowi od 40-60 % objętości wszystkich powstających gazów.

Emisja punktowa, pochodząca z działalności przemysłowej. Gmina Główczyce ma charakter rolniczy. Jednym z zakładów jest Gorzelnia w miejscowości Podole Wielkie, a największym zakładem na terenie gminy Główczyce jest fabryka peletu opałowego w Szczypkowicach koło Główczyca należąca do spółki Bioen z Gdańska.

Emisja powierzchniowa jest to emisja pochodząca z sektora bytowego. Jej źródłami mogą być m.in. lokalne kotłownie i paleniska domowe. Do powietrza emitowane są duże ilości dwutlenku siarki, tlenku azotu, sadzy, tlenku węgla i węglowodorów aromatycznych. Jednak największy problem

stanowi emisja pyłu z sektora bytowego. Ma szczególnie duży wpływ na jakość powietrza w sezonie grzewczym, zwłaszcza wśród zwartej zabudowy, która utrudnia proces rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń. Na terenie gminy problem dotyczy głównie Główczyce, w mniejszym stopniu zagraża czystości powietrza na terenach wiejskich. Wśród głównych zanieczyszczeń związanych z tego rodzaju emisją największy strumień masowy stanowi pył zawieszony PM 10, a także tlenek węgla, dwutlenek siarki i dwutlenek azotu.

Na emisję powierzchniową, składa się również emisja zanieczyszczeń z wysypisk odpadów, oczyszczalni ścieków oraz pochodząca ze spalania szczątków roślinnych np. wypalania traw.

W dużej mierze emisję zanieczyszczeń powietrza generuje emisja niska z gospodarstw domowych. Mieszkania ogrzewane są indywidualnymi kotłowniami z wykorzystaniem jako paliwa gazu ziemnego, oleju opałowego i paliwa stałego. Ważnym źródłem zanieczyszczeń powietrza jest niska emisja, czyli efekt spalania w piecach domowych różnego rodzaju paliw. Substancje przedostające się do atmosfery z małych rozproszonych stacjonarnych źródeł punktowych, np. palenisk domowych, uwalniają głównie produkty spalania paliw kopalnych i, niestety, wszelkiego rodzaju śmieci. Rosnące zapotrzebowanie na energię uczyniło ze spalania główne źródło zanieczyszczeń atmosferycznych pochodzenia antropogenicznego. Najważniejsze z nich to:

- polichlorowane dibenzo-p-dioksyny i polichlorowane dibenzofurany potocznie zwane dioksynami i furanami (PCDD/PCDF)
- pył pochodzący z niepalnej części odpadów zawierający metale ciężkie, tj. chrom, nikiel, ołów, kadm, rtęć i wiele innych,
- dwutlenek siarki emitowany z odpadów zawierających substancje bogate w siarkę.
- tlenki azotu (tlenek, dwutlenek i podtlenek azotu) wydobywające się podczas spalania odpadów zawierających azot,
- chlorowodór i fluorowodór jako konsekwencja obecności w odpadach substancji zawierających chlor i fluor,
- dwutlenek i tlenek węgla będące naturalnymi produktami procesu spalania węglowodorów tworzących materię organiczną ulegającą spalaniu,
- mikrozanieczyszczenia organiczne (w skład których wchodzi ponad 300 związków chemicznych w tym proste węglowodory alifatyczne i aromatyczne) wytwarzane na skutek niepełnego rozkładu termicznego materii organicznej,
- alkohole, aldehydy, ketony, proste kwasy karboksylowe, proste węglowodory chlorowane (alifatyczne i aromatyczne) itp.

Natomiast ze spalania węgla najwięcej zanieczyszczeń emitowanych jest w postaci dwutlenku węgla, tlenku węgla, tlenków siarki, NO_x, pyłu zawieszony i benzo(a)pirenu.

W gminie Główczyce znaczna część gospodarstw domowych posiada piece opalane biomasą. Wykorzystuje się głównie drewno, pelet, brykiet oraz słomę. Emisja zanieczyszczeń jest znacznie mniejsza w porównaniu do węgla. Podczas spalania emitowany jest za to dwutlenek węgla.

Emisja liniowa jest to emisja, którą generuje transport prywatny i publiczny. Ze środków komunikacji do powietrza emitowane są głównie: tlenki azotu, pyły, węglowodory aromatyczne i tlenek węgla. Emisja liniowa powstaje z procesów spalania paliw w pojazdach, w wyniku ścierania nawierzchni dróg, opon, okładzin, a także w związku z unoszeniem się pyłu z dróg. Najbardziej zagrożone na emisję liniową są tereny, na których odnotowuje się bardzo duże natężenie ruchu. Na poziom tego rodzaju zanieczyszczeń istotny wpływ ma stan techniczny pojazdów, rodzaj i stan powierzchni jezdnej, rodzaj użytego paliwa oraz płynność ruchu drogowego. Z największym natężeniem emisji liniowej mamy do czynienia wzdłuż drogi wojewódzkiej przebiegającej przez teren gminy nr 213 relacji Słupsk – Puck. Nadmienić należy, że szkodliwe substancje związane

z komunikacją samochodową stanowią źródło zanieczyszczenia nie tylko powietrza ale również gleby, a w konsekwencji również wód w skutek wymywania zanieczyszczeń z powierzchni gruntu.

Innymi źródłami emisji benzo(a)pirenu do powietrza są:

- pożary lasów,
- wypalanie łąk i ściernisk,
- spalanie śmieci i opon na otwartym powietrzu,
- pojazdy samochodowe, maszyny rolnicze, budowlane, przemysłowe, samoloty.

Roczna ocena jakości powietrza

Zgodnie z art. 89 ustawy Prawo ochrony środowiska, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska co roku dokonuje oceny poziomów substancji w powietrzu w poszczególnych strefach. W rozumieniu założeń do ustawy Prawo ochrony środowiska, przygotowywanych w związku z transpozycją do prawa polskiego Dyrektywy w sprawie jakości i czystszeo powietrza dla Europy przyjmuje się, że od stycznia 2010 r. dla wszystkich zanieczyszczeń uwzględnionych w ocenie strefę stanowi:

- aglomeracja o liczbie mieszkańców powyżej 250 tysięcy,
- miasto nie będące aglomeracją o liczbie mieszkańców powyżej 100 tysięcy,
- pozostały obszar województwa, nie wchodzący w skład aglomeracji i miast powyżej 100 tys. mieszkańców.

Substancje podlegające ocenie to:

- dwutlenek siarki SO₂,
- dwutlenek azotu NO₂,
- tlenek węgla CO,
- benzen C₆H₆,
- pył zawieszony PM₁₀,
- pył zawieszony PM_{2.5},
- ołów w pyle Pb(PM₁₀),
- arsen w pyle As(PM₁₀),
- kadm w pyle Cd(PM₁₀),
- nikiel w pyle Ni(PM₁₀),
- benzo(a)piren w pyle B(a)P(PM₁₀),
- ozon O₃.

Podstawą klasyfikacji stref w rocznej ocenie jakości powietrza są wartości poziomów:

- dopuszczalnego - oznacza poziom substancji w powietrzu ustalony na podstawie wiedzy naukowej, w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie lub środowisko jako całość, który powinien być osiągnięty w określonym terminie i po tym terminie nie powinien być przekroczony,
- docelowego - oznacza poziom substancji w powietrzu ustalony w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie lub środowisko jako całość, który ma być osiągnięty tam gdzie to możliwe w określonym czasie,
- poziomemu celu długoterminowego - oznacza poziom substancji w powietrzu, który należy osiągnąć w dłuższej perspektywie z wyjątkiem przypadków, gdy nie jest to możliwe w drodze zastosowania proporcjonalnych środków – w celu zapewnienia skutecznej ochrony zdrowia ludzkiego i środowiska.

Oprócz w/w poziomów określony jest również poziom krytyczny, po przekroczeniu którego mogą wystąpić bezpośrednie niepożądane skutki w odniesieniu do komponentów przyrody, ale nie

w odniesieniu do człowieka oraz margines tolerancji, który określa procentową część poziomu dopuszczalnego, o którą poziom ten może zostać przekroczony. W wyniku klasyfikacji, w zależności od analizy stężeń w danej strefie, można wydzielić następujące klasy stref:

- klasa C – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe,
- klasa B – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne lecz nie przekraczają poziomów dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji,
- klasa A – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomów dopuszczalnych i poziomów docelowych.

Dla ozonu:

- klasa D1 – stężenia ozonu nie przekraczają poziomu celu długoterminowego;
- klasa D2 – stężenia ozonu przekraczają poziom celu długoterminowego oraz dla PM_{2,5};
- klasa A – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomu docelowego;
- klasa C2 – stężenia PM_{2.5} przekraczają poziom docelowy.

Klasy stref dla zanieczyszczeń oraz wymagane działania w zależności od ich poziomu stężeń przedstawia tabela poniżej.

Tabela 16. Klasy stref i wymagane działania w zależności od poziomu stężeń zanieczyszczenia

Poziom stężenie	Zanieczyszczenie	Klasa	Wymagane działania
<i>Poziom dopuszczalny i poziom krytyczny</i>			
<poziom dopuszczalny i poziom krytyczny		A	- utrzymanie stężeń zanieczyszczenia poniżej poziomu dopuszczalnego oraz próba utrzymania najlepszej jakości powietrza zgodnej ze zrównoważonym rozwojem
>poziom dopuszczalny i poziom krytyczny	dwutlenek siarki dwutlenek azotu tlenek azotu tlenek węgla benzen, pył ołów (PM ₁₀)	C	- określenie obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych, - opracowanie Programu Ochrony Powietrza POP w celu osiągnięcia odpowiednich poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu (jeśli POP nie był uprzednio opracowany), - kontrolowanie stężeń zanieczyszczenia na obszarach przekroczeń i prowadzenie działań mających na celu obniżenie stężeń przynajmniej do poziomów dopuszczalnych
<i>Poziom dopuszczalny i margines tolerancji</i>			
<poziom dopuszczalny	pył zawieszony PM _{2.5} dodatkowo dwutlenek azotu, benzen i pył	A	- utrzymanie stężeń zanieczyszczenia poniżej poziomu dopuszczalnego oraz próba utrzymania najlepszej jakości

Poziom stężenie	Zanieczyszczenie	Klasa	Wymagane działania
	zawieszony PM10 dla stref, które uzyskały derogacje		powietrza zgodnej ze zrównoważonym rozwojem
>poziom dopuszczalny <poziom dopuszczalny z marginesem tolerancji		B	- określenie obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego, - określenie przyczyn przekroczenia poziomu dopuszczalnego substancji w powietrzu, podjęcie działań w celu zmniejszenia emisji substancji
>poziom dopuszczalny z marginesem tolerancji		C	- określenie obszarów przekroczeń poziomu dopuszczalnego oraz poziomu dopuszczalnego powiększonego o margines tolerancji, - opracowanie Programu Ochrony Powietrza POP w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego w wyznaczonym terminie
Poziom docelowy			
<poziom docelowy		A	działania niewymagane
>poziom docelowy	Ozon AOT40 arsen (PM10) nikiel (PM10) kadm (PM10) benzo/a/piren (PM10)	C	- dążenie do osiągnięcia poziomu docelowego substancji w określonym czasie za pomocą ekonomicznie uzasadnionych działań technicznych i technologicznych, - opracowanie Programu Ochrony Powietrza, w celu osiągnięcia odpowiednich poziomów docelowych w powietrzu, jeśli POP nie był opracowany pod kątem określonej substancji
	PM2.5	C2	-dążenie do osiągnięcia poziomu docelowego do 2016 r.
Poziom celu długoterminowego			
<poziom celu długoterminowego	Ozon	D1	- działania niewymagane
>poziom celu długoterminowego	AOT40	D2	- dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego do 2020 r.

Gmina Głównicyce należy do strefy pomorskiej. Manualne i pasywne pomiary jakości powietrza wykonywane są w miejscowości Gać. W tabeli 19 przedstawiono klasyfikację strefy pomorskiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia.

Tabela 17. Klasyfikacja strefy pomorskiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia w 2014 roku

Nazwa strefy	Symbol klasy strefy dla poszczególnych substancji											
	NO ₂	SO ₂	CO	C ₆ H ₆	Pył PM 2,5	Pył PM10	BaP	As	Cd	Ni	Pb	O ₃
Strefa pomorska	A	A	A	A	C	C	C	A	A	A	A	A (D2)
Punkt pomiarowy Gać	A	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	-

Źródło: Raport WIOŚ o stanie środowiska w województwie Pomorskim w 2014 roku

W strefie pomorskiej w 2014 roku odnotowano przekroczenia poziomów substancji w powietrzu dla:

- poziom dopuszczalny dla pyłu zawieszonego PM10 (ochrona zdrowia),
- poziom docelowy dla benzo(a)pirenu zawartego w pyłe PM10 (ochrona zdrowia),
- poziom celów długoterminowych dla ozonu (ochrona zdrowia).
- poziom dopuszczalny dla pyłu zawieszonego PM2,5 (ochrona zdrowia),
- poziom celów długoterminowych dla ozonu (ochrona roślin tabela 20).

Przekroczenia dla pyłu PM 10 zostały wyznaczone dla całej strefy pomorskiej. Natomiast wg pomiarów w punkcie pomiarowym wyniku oceny rocznej, w ramach klasyfikacji jakości powietrza dla ozonu wg kryteriów dla ochrony zdrowia ponownie nadano klasę A. Natomiast podobnie jak w roku ubiegłym stwierdzono przekroczenie poziomu celu długoterminowego stężenia ozonu, efektem tego jest nadanie obu strefom oceny klasę D2. Przekroczenia występowały na obszarze prawie całego województwa.

Tabela 18. Klasyfikacja strefy pomorskiej z uwzględnieniem poziomów dopuszczalnych w celu ochrony roślin w 2014 roku

Nazwa strefy	Symbol klasy strefy dla poszczególnych substancji		
	NO ₂	SO ₂	O ₃
Strefa pomorska	A	A	A (D2)

Źródło: Raport WIOŚ o stanie środowiska w województwie Pomorskim w 2014 roku

Ze względu na kryteria ochrony roślin przeprowadzona ocena podobnie jak w roku ubiegłym nie wykazała przekroczenia poziomu docelowego stężenia ozonu w powietrzu (wskaźnik AOT40). Przekroczony był jedynie poziom celu długoterminowego dla wskaźnika AOT40. Dla pozostałych substancji w powietrzu (SO₂ oraz NO_x) ze względu na kryteria ochrony roślin podobnie jak w latach ubiegłych także nie stwierdzono potrzeby wykonania programu ochrony powietrza w strefie pomorskiej.

5.1.1. Odnawialne źródła energii

Rozwój gospodarczy w Europie powoduje coraz większe zapotrzebowanie na energię ciepłą oraz elektryczną. Dotychczas do ich produkcji używamy paliw kopalnych, czyli węgla, ropy naftowej oraz gazu ziemnego. Jednakże zasoby tych złóż się kończą, tak więc pojawia się problem zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego na przyszłe dekady. Dodatkowo trzeba zwrócić uwagę

na produkty spalania tych paliw, które są szkodliwe dla zdrowia i środowiska. Efektem tego jest zwiększone zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii.

Udział energii ze źródeł odnawialnych w energii pierwotnej z roku na rok wzrasta. W krajach Unii Europejskiej udział ten w 2014 roku wynosił:

- Norwegia – 64,5 %
- Szwecja – 51,0 %
- Łotwa – 35,8 %
- Finlandia – 34,3 %
- Austria – 32,1 %

W Polsce udział produkcji energii odnawialnej w produkcji energii ogółem w 2013 roku wynosił 11,3% i był wyższy o 2% niż w roku 2010. Według danych GUS w 2013 roku w Polsce największy udział energii odnawialnej pochodzi z biopaliw stałych (80,3%), biopaliw ciekłych (8,2%), energii wiatru (6,05%) oraz energii geotermalnej (2,46%). Urząd Regulacji Energetyki podaje, że moc zainstalowana z odnawialnych źródeł energii w Polsce w 2014 roku równa była 5 822,790MW natomiast w roku 2010 o ponad połowę mniej i wyniosła 2 556,423MW.

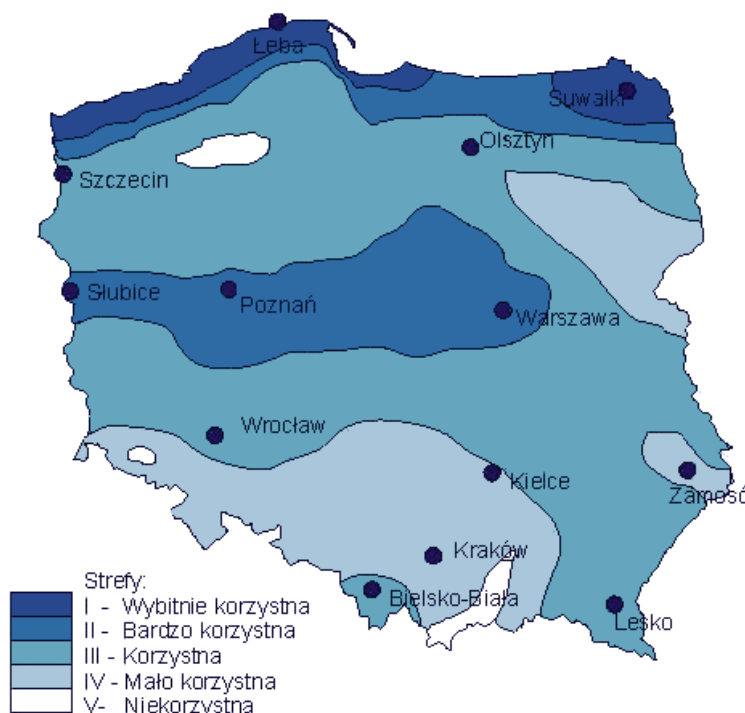
Najważniejszym i najbardziej aktualnym dokumentem dla energetyki w Unii Europejskiej jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych, która nakłada na Polskę obowiązek uzyskania 15% udziału energii z OZE w bilansie zużycia energii finalnej w 2020 r.

Potencjał zasobów energii wiatrowej

Lokalizacja elektrowni wiatrowych głównie zależy od dwóch czynników tj. od zasobu energii wiatru oraz od uwarunkowań przyrodniczo-przestrzennych. Ogólnie przyjmuje się, że strefy I - III charakteryzują się korzystnymi warunkami dla rozwoju energetyki wiatrowej.

Do uzyskania realnych wielkości energii użytecznej dla pojedynczych elektrowni wymagane jest występowanie wiatrów o stałym natężeniu i prędkościach powyżej 4m/s. Ponadto przyjmuje się, że wielkość progowa opłacalności wykorzystania energii wiatru na wysokości 30m nad powierzchnią gruntu powinna wynosić 1000 kWh/m²/rok (średnia suma energii wiatru na powierzchnię 1 m² w Polsce wynosi 1000- 1500 kWh/rok). W chwili obecnej gmina Głównyca nie wykorzystuje posiadanego potencjału mimo, iż znajduje się w strefie wybitnie korzystnej dla energii wiatru.

Zgodnie z raportem Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), energetyka wiatrowa jest najmniej szkodliwa dla zdrowia ludzi, ze wszystkich sposobów wytwarzania energii elektrycznej. Należy również zwrócić uwagę na opinię Dyrekcji Generalnej ds. Energii Komisji Europejskiej z sierpnia 2013 roku, która stwierdza, że „*Energia wiatrowa jest jednym z najbardziej opłacalnych źródeł energii odnawialnej i odgrywa znaczącą rolę w wielu państwach członkowskich UE*” (znak Ref. Ares (2013)2893477 – 19/08/2013).

Rysunek 4. Strefy energii wiatru w Polsce wg H. Lorenc (Źródło: Ośrodek Meteorologii IMiGW)

Polsce istnieją podobne regulacje prawne jak w innych krajach członkowskich UE odnośnie odległości turbin wiatrowych od zabudowy mieszkalnej, które są wyznaczane w oparciu o normy dotyczące hałasu (Dz. U. 2007 r., nr 120, poz. 826 z późn. zm.). Zgodnie z opinią Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska z 29 października 2009 (znak DOOŚoa-284/2258/1331/09/MW-5), „dopuszcza się na rzecz oceny poziomu hałasu emitowanego do środowiska, stosowanie metod obliczeniowych opartych na modelu rozprzestrzeniania hałasu w środowisku, zawarte w normie PN ISO 9613-2 Akustyka”. Wspomniana norma jest zgodna z zapisami Dyrektywy 2002/49/WE (załącznik 2 Dyrektywy – Metody oceny wskaźników hałasu).

Największe wątpliwości związane są ze szkodliwym oddziaływaniem generowanego przez elektrownie wiatrowe hałasu, infradźwięków, promieniowania elektromagnetycznego oraz występowania efektów migotania cieni i refleksów światła. Według opublikowanych badań, na które powołuje się Departament Zdrowia Publicznego Ministerstwa Zdrowia (znak MZ-ZP-Ś-078-21233-13/EM/12) wskazuje, że w kwestii hałasu problem wrażliwości ludzi ma swoje źródło głównie w psychice człowieka. Odbiór hałasu jest uzależniony przede wszystkim od podejścia do jego źródła, czyli może być to czysto subiektywne odczucie. Natomiast w tym samym piśmie Departament Zdrowia Publicznego wspomina o publikacjach, które wskazują na związek między emisją hałasu, a problemami neurologicznymi, niezależnymi od człowieka. Mimo wszystko, badania pokazują, iż hałas emitowany przez elektrownie wiatrowe w bezpośrednim sąsiedztwie z masztem elektrowni nie przekracza poziomu ciśnienia akustycznego równego 85dB.

Badania naukowe potwierdzają, iż turbiny wiatrowe emitują hałas niesłyszalny – infradźwięki („Elektrownie wiatrowe, a zdrowie” – prof. Maria Podolak-Dawidziak, prof. Adam Janiak i inni.). Wyniki tych międzynarodowych badań wskazują na negatywne oddziaływanie na organizm człowieka infradźwięków, które mogą prowadzić do powstania tzw. choroby wibroakustycznej. Objawy opisywane są w okresach związanych z czasem ekspozycji. Pierwszy okres od roku do czterech lat, charakteryzuje się występowaniem m.in. migreny, depresji, agresywnością oraz zaburzeniami

nastroju. W drugim okresie tzn. od czterech do dziesięciu lat pojawiają się patologie całego organizmu m.in. osłabienie układu odpornościowego, alergie, patologie kardiologiczne. Ostatni okres to powyżej dziesięciu lat pojawiają się patologie neurologiczne, a także bóle głowy, bóle stawów, bóle kręgosłupa, bóle mięśni, wrzody żołądka i dwunastnicy, zespół jelita nadwrażliwego, obniżenie ostrości wzroku oraz krwawienia z błony śluzowej nosa (pismo Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego dla Miasta i Powiatu Elbląg, znak ZNS-40/23/2/11).

W wyżej wspomnianym piśmie Powiatowego Inspektora Sanitarnego opisano również syndrom turbiny wiatrowej. Charakteryzuje się zaburzeniami snu, bólami i zawrotami głowy, szumem lub uciskach w uszach, różnego rodzaju zawrotami głowy, nudnościami, pogorszeniem ostrości widzenia, tachykardią, rozdrażnieniem oraz problemami z koncentracją i pamięcią.

Kolejnym elementem związanym z turbinami wiatrowymi jest tzw. migotanie cieni i refleksy światła, które mogą być wywołane przez obracające się turbiny. Obracające się skrzydła turbin w śle tle słońca rzucają cienie, które mogą wywołać efekt stroboskopu.

Promieniowanie elektromagnetyczne jest emitowane przez Słońce, Ziemię, wywołania atmosferyczne, systemy telekomunikacyjne – instalacje radarowe, czy też wieże nadawcze. W przypadku elektrowni wiatrowych źródłem promieniowania są linie łączące turbinę z siecią energetyczną, generator turbiny, elektryczny transformator i okablowanie podziemne. Właściwie rozmieszczenie i zaplanowanie elektrowni wiatrowych od m.in. zabudowań można zasadniczo ograniczyć do oddziaływanie pola generowanego przez transformator.

Ponadto maszyny elektrowni wiatrowych (100 metrowe lub większe) są również elementem niebezpiecznym i traktowanym jako przeszkody lotnicze wg rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2003 roku. Występowanie tego typu przeszkód lotniczych wiąże się z szeregiem utrudnień w ruchu lotniczym, dlatego muszą one być odpowiednio oznakowane oraz rozmieszczone. Ze względu na złożoność problemu jakim jest oddziaływanie elektrowni wiatrowych na środowisko oraz człowieka, każdą inwestycję należy traktować indywidualnie i dokładnie analizować. Na dzień dzisiejszy prawdopodobnie jednym z podstawowych i bezpiecznych dla ludzi rozwiązań jest wybór optymalnej lokalizacji elektrowni wiatrowych i umieszczenie ich w odpowiednio dużej odległości od zabudowań w tym osiedli mieszkalnych. Uwzględnienie odległości warunkuje rozprzestrzenianie się fal dźwiękowych oraz pola elektromagnetycznego. Należy również uwzględnić fakt, iż kwestia nastawienia psychicznego człowieka do tego typu inwestycji odgrywa kluczową rolę i ma istotny wpływ na stan zdrowia mieszkańców, którzy żyją w sąsiedztwie elektrowni wiatrowych (Departament Zdrowia Publicznego).

Potencjał zasobów energii wodnej

Elektrownie wodne wykorzystują energię spadku wody rzek oraz jezior (elektrownie szczytowo-pompowe). Powstanie dużej elektrowni wodnej powoduje dość znaczący wpływ na środowisko przyrodnicze, przede wszystkim na ichtiofaunę. Budowa małych elektrowni wodnych wiąże się ze znacznie mniejszym wpływem na środowisko, dlatego mówi wymieniane są jako elektrownie ekologiczne. W gminie Głównyca nie występują dogodne warunki do rozwoju elektrowni wodnych.

Na terenie gminy znajdują się trzy małe elektrownie wodne:

- w Żelkowie o mocy 2,3MW;
- w Drzeżewie o mocy 0,17MW;
- w Głównycach – własność prywatna.

Potencjał zasobów energii słonecznej

W Polsce istnieją dość dobre warunki do wykorzystania energii promieniowania słonecznego przy dostosowaniu typu systemów i właściwości urządzeń wykorzystujących tę energię do charakteru, struktury i rozkładu w czasie promieniowania słonecznego.

Warunki słoneczne województwa pomorskiego są zbliżone do warunków panujących na większości obszaru Polski. Generalnie zmienność dostępnej potencjalnie (jak i technicznie) energii słonecznej na terenie Polski jest niewielka, nie przekracza 20%. Geograficzne położenie województwa w średnich szerokościach geograficznych powoduje, że istnieje bardzo znacząca różnica pomiędzy ilością dostępnej energii w okresie wiosenno-letnim wobec okresu jesienno-zimowego. Stąd też oraz z właściwości technicznych kolektorów (systemów pozyskiwania energii cieplnej z promieniowania słonecznego) wynika, że celowe byłoby instalowanie kolektorów o takiej mocy, aby zapewniały potrzebną energię ciepłą (np. na ogrzewanie wody użytkowej) w okresie wiosenno – letnim. Mała ilość potencjalnie dostępnej energii w okresie jesienno – zimowym w połączeniu z nie do końca określonym, ale istotnym spadkiem sprawności tego typu systemów w okresie zimy mogłoby powodować powstawanie niedoborów energii. Stąd też system pozyskiwania energii słonecznej może jedynie uzupełniać bardziej tradycyjne ogrzewanie, które powinno być tak dobrane, aby móc zapewniać całkowite zapotrzebowanie na energię ciepłą. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela dopłat na częściową spłatę kredytów bankowych przeznaczonych na zakup i montaż kolektorów słonecznych w budynkach mieszkalnych. Oferta skierowana jest do osób fizycznych i wspólnot mieszkaniowych.

W gminie Głównyzyce nie wykorzystuje się zasobów energii słonecznej, jednakże gmina nie dysponuje informacjami o wykorzystywaniu w/w energii przez właścicieli nieruchomości prywatnych.

Potencjał zasobów energii geotermalnej

Złożem energii geotermalnej nazywa się naturalne nagromadzenie ciepła (w skałach, wodach podziemnych, w postaci pary) na głębokościach umożliwiających opłacalną ekonomicznie eksploatację energii cieplnej.

Na terenie Polski występują naturalne baseny sedymentacyjno-strukturalne, wypełnione gorącymi wodami podziemnymi o zróżnicowanych temperaturach, których bezwzględna wartość zdeterminowana jest powierzchniowymi zmianami intensywności strumienia ciepłego ziemi. Temperatury tych wód wynoszą od kilkudziesięciu do ponad 90°C, a w skrajnych przypadkach osiągają ponad 100°C.

Z danych zebranych w gminie Głównyzyce wynika, iż na terenie gminy nie wykorzystuje się energii geotermalnej.

Potencjał zasobów energii z biomasy i biogazu

Biomasa to substancje pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego, które ulegają biodegradacji, pochodzące z produktów, odpadów i pozostałości z produkcji rolnej oraz leśnej, a także przemysłu przetwarzającego ich produkty, a także inne części odpadów, które ulegają biodegradacji.

W zależności od stopnia przetworzenia biomasy, wyodrębnić można następujące rodzaje surowców:

- surowce energetyczne pierwotne: drewno, słoma, rośliny energetyczne,
- surowce energetyczne wtórne: gnojowica, obornik, inne produkty dodatkowe i odpady organiczne, osady ściekowe,

- surowce energetyczne przetworzone: biogaz, bioetanol, biometanol, estry olejów roślinnych (biodiesel), biooleje, biobenzyna i wodór.

Potencjalne zasoby energetyczne biomasy można podzielić w zależności od kierunku pochodzenia na trzy grupy:

- biomasa pochodzenia leśnego,
- biomasa pochodzenia rolnego,
- odpady organiczne.

Energię z biomasy można uzyskać w wyniku procesów spalania, gazyfikacji, pirolizy, fermentacji alkoholowej czy metanowej oraz wykorzystania olejów roślinnych w produkcji biokomponentów do paliw. Na terenie gminy Głównyzyce budynek urzędu Gminy opalany jest głównie drewnem. Nie ma dokładnych informacji dotyczących indywidualnych właścicieli nieruchomości dotyczących opalania biomasą.

Najważniejsze problemy:

1. Nie wykorzystywanie energii wiatrowej mimo korzystnych warunków.
2. Przekroczenie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu dla pyłu zawieszzonego PM_{2,5} i PM₁₀ oraz benzo(a)piernu.

5.2. Ochrona wód

Ramowa Dyrektywa Wodna 2000/60/WE (RDW) z dnia 23 października 2000 r. jest dokumentem ustanawiającym ramy działania Unii Europejskiej w dziedzinie polityki wodnej. Zobowiązuje państwa członkowskie do racjonalnego wykorzystywania i ochrony zasobów wodnych, w myśl zasady zrównoważonego rozwoju. Transpozycja przepisów Ramowej Dyrektywy Wodnej na grunt prawa polskiego została dokonana poprzez ustawę z dnia 18 lipca 2001 r. *Prawo wodne* (Dz. U. z 2015 r., poz. 469), ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.), ustawę z dnia 7 czerwca 2001 r. *o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków* (Dz. U. z 2015 r., poz. 139) wraz z aktami wykonawczymi do tych ustaw.

Dyrektywa ta wyraźnie zróżnicowała pojęcie dorzecza i zlewni. "**Dorzecze**" oznacza obszar łądu, z którego cały spływ powierzchniowy jest odprowadzany przez system strumieni, rzek, jezior do morza poprzez pojedyncze ujście cieków, estuarium lub deltę. "**Zlewnia**" oznacza obszar łądu, z którego cały spływ powierzchniowy jest odprowadzany przez system strumieni, rzek i jezior, do określonego punktu w biegu cieków (zwykle do jeziora lub zbiegu rzek). Wg powyższych definicji, dorzecze posiada Odra, natomiast Warta jest zlewnią Odry. Na podstawie ustawy Prawo wodne Dz. U. z 2015 r., poz. 469) wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie przebiegu granic obszarów dorzeczy i regionów wodnych (Dz. U. 2010r., nr 130, poz. 874), w którym zlewnie poszczególnych rzek, przyporządkowano regionom wodnym. Zlewnia Wisły przyporządkowana została do Regionu Wodnego Dolnej Wisły. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku działa na obszarze Regionu Wodnego Dolnej Wisły. W związku z podziałem gmina Głównyzyce przynależy do Regionu Wodnego Dolnej Wisły. Plan gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Wisły stanowi podstawowy dokument planistyczny w gospodarowaniu wodami. Został opracowany przez Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej i został zatwierdzony przez Radę Ministrów i opublikowany w Monitorze Polskim w 2011 roku Nr 49 poz.549).

Wody powierzchniowe

Jednolita część wód Rzechciana, Łeba od Pogorzeliczy do wypływu z jeziora Łebsko, Łupawa od dopływu z Łojewa do wpływu do jeziora Gardno i Jeziorna Struga objęta była w latach 2010 - 2012 roku monitoringiem rozszerzonym o wybrane substancje specyficzne i priorytetowe. Wyniki badań przeprowadzonego monitoringu przedstawiano w tabeli 21. Nie stwierdzono przekroczeń wskaźników decydujących o eutrofizacji wywołanej zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych.

Tabela 19. Zestawienie oceny stanu ekologicznego i chemicznego rzek na terenie gminy Główczyce na podstawie monitoringu diagnostycznego w 2010 - 2012 roku

Nazwa rzeki	Rzechciana	Ciek spod Dargolezy	Łupawa		Łeba
Punkt kontrolny	Karpno/1,8	Główczyce/10,0	Żelkowo/23,0	Gać/15,0	Izbica/15,0
BZT ₅	3,51	2,8	3,2	2,8	2,8
ChZT _{Cr} /OWO	-	21,7	19,0	25,1	10,0
N _{og}	-	4,54	2,94	2,16	2,34
P _{og}	-	0,14	0,15	0,16	0,133
St. Ekologiczny	-	non	III	III	dobry
Klasyfikacja JCW	-	II	II	II	bd

źródło: WIOŚ w Gdańsku

Tabela 20. Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych

Wchodzące w skład JCWP	Jednolita Część Wód Powierzchniowych RZEKI	Status	Ocena Stanu	Ocena Ryzyka Nieosiągnięcia Celów Środowiskowych
	Europejski Kod JCWP			
Łupawa od dopł. z Łojewa do wpływu do jez. Gardno	PLRW20002047459	silnie zmieniona część wód	dobry	zagrożona
Pustynka	PLRW200017476749	naturalna część wód	zły	niezagrożona
Jeziorna Struga	PLRW200017476574	naturalna część wód	dobry	niezagrożona
Łeba od Pogorzeliczy do wypływu z jez. Łebsko	PLRW200024476799	naturalna część wód	zły	niezagrożona
Rzechcianka	PLRW20001747654	naturalna część wód	dobry	niezagrożona
Brodniczka	PLRW200025287899	silnie zmieniona część wód	dobry	zagrożona

Źródło: RZGW Gdańsk

Tabela 21. Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych

Jednolita część wód podziemnych (JCWPd)		Ocena stanu		Ocena ryzyka
Europejski kod JCWPd	Nazwa JCWPd	Ilościowego	Chemicznego	
PLGW240011	11	dobry	dobry	niezagrożona
PLGW240012	12	dobry	zły	niezagrożona

Źródło: RZGW Gdańsk

Wody podziemne

Jakość wód podziemnych w poszczególnych punktach monitoringu sieci krajowej została określona według klasyfikacji podanej w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2008 r., w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu wód podziemnych (Dz. U. 2008r., nr 143, poz. 896).

Zgodnie z wyżej wymienionym rozporządzeniem klasyfikacja elementów fizykochemicznych stanu wód podziemnych obejmuje pięć następujących klas jakości wód podziemnych:

- klasa I – wody bardzo dobrej jakości. Wartości elementów fizykochemicznych są kształtowane wyłącznie w efekcie naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych i nie wskazują na wpływ działalności człowieka,
- klasa II – wody dobrej jakości. Wartości niektórych elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych i nie wskazują na wpływ działalności człowieka albo jest to wpływ bardzo słaby,
- klasa III – wody zadowalającej jakości. Wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych lub słabego wpływu działalności człowieka,
- klasa IV – wody niezadowalającej jakości. Wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych oraz wyraźnego wpływu działalności człowieka,
- klasa V – wody złej jakości. Wartości elementów fizykochemicznych potwierdzają znaczący wpływ działalności człowieka.

W dniu 20 kwietnia 2010 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Zdrowia zmieniające rozporządzenie w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. 2010r., nr 72 poz. 466). Rozporządzenie uzupełnia zawarte w dyrektywie 98/83/EC przepisy dotyczące jakości wody przeznaczonej do spożycia. Charakterystykę jakości wód podziemnych wraz z określeniem klasy czystości przedstawiono w tabeli 24.

Tabela 22. Jakość zwykłych wód podziemnych, wykorzystywanych przez gminę Głównyca

Nr JCWPd	Powierzchnia	Stratygrafia poziomów wodonośnych występujących na obszarze JCWPd	Stratygrafia	Udział [%]	Ocena stanu chemicznego
11	4 069,22	Q1-3 = (Ng), (Pg), (K) ^z	Q	90	Dobra

Źródło: WIOŚ Gdańsk

Najważniejsze problemy:

1. Zły stan oceny stanu chemicznego JCWPd 12.

5.3. Racjonalna gospodarka odpadami

W województwie pomorskim obowiązuje „Planu gospodarki odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018”, przyjętego uchwałą Nr 415/XX/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 czerwca 2012 roku. Plan gospodarki odpadami obejmuje pełen zakres informacji dotyczących

głównych rodzajów odpadów powstających na terenie województwa, a w szczególności odpadów komunalnych, z uwzględnieniem odpadów ulegających biodegradacji, opakowaniowych, niebezpiecznych i innych rodzajów odpadów. Określa również priorytety, cele i zadania z zakresu gospodarki odpadami.

W dniu 13 września 2013 roku został ogłoszony jednolity tekst *ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach*. (Dz. U. z 2013 r., poz. 1399 z późn. zm.). Zapisy tej ustawy nakładają na gminy obowiązek zorganizowania nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi na swoim terenie oraz osiągnięcie wskazanych poziomów odzysku i ograniczenia składowania określonych frakcji odpadów.

Zgodnie z art. 3b ust. 1 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. 2013 r., poz. 1399 z późn. zm.), gminy są obowiązane osiągnąć do dnia 31 grudnia 2020 r.:

- poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła w wysokości co najmniej 50% wagowo;
- poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych w wysokości co najmniej 70% wagowo.

Zgodnie z art. 3c ust. 1 ww. ustawy, gminy są obowiązane ograniczyć masę odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania:

- do dnia 16 lipca 2013 r. – do nie więcej niż 50% wagowo całkowitej masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania,
- do dnia 16 lipca 2020 r. – do nie więcej niż 35% wagowo całkowitej masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.

W oparciu o nowe przepisy, gminy będą wchodziły w skład regionów gospodarki odpadami komunalnymi wyznaczonych w wojewódzkim planie gospodarki odpadami oraz uchwale w sprawie jego wykonania. Odpady zmieszane, zielone oraz pozostałości po sortowaniu odpadów komunalnych będą kierowane do regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych w danym regionie. Regionalna instalacja do przetwarzania odpadów komunalnych jest to zakład zagospodarowania odpadów o mocy przerobowej wystarczającej do przyjmowania i przetwarzania odpadów z obszaru zamieszkałego przez co najmniej 120 000 mieszkańców, spełniający wymagania najlepszej dostępnej techniki lub technologii, o której mowa w art. 143 POŚ oraz zapewniający termiczne przekształcanie odpadów lub:

- mechaniczno-biologiczne przetwarzanie zmieszanych odpadów komunalnych i wydzielenie ze zmieszanych odpadów komunalnych frakcji nadających się w całości lub w części do odzysku,
- przetwarzanie selektywnie zebranych odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz wytwarzanie z nich produktu o właściwościach nawozowych lub środków wspomagających uprawę roślin, spełniającego wymagania określone w przepisach odrębnych,
- składowanie odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych o pojemności pozwalającej na przyjmowanie przez okres nie krótszy niż 15 lat odpadów w ilości nie mniejszej niż powstająca w instalacji do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych.

Na terenie gminy Główczyce nie ma instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów. Starostwo Powiatowe w Słupsku Decyzją Nr 275/03 z dnia 18 grudnia 2003 r. znak ROŚ II.7645-I/123/03 z dniem 31.12.2005 r. zamknęło wysypisko odpadów w Wykosowie. Od 1 stycznia 2006 r., odpady powstające na terenie gminy poddawane były odzyskowi lub unieszkodliwiane poprzez składowanie, na dwóch składowiskach odpadów:

- Zakład Unieszkodliwiania Odpadów w Bierkowie k/Słupska
- Międzygminnym Składowisku Odpadów Komunalnych w Chlewnicy, gmina Potęgowo.

Od czasu zmiany ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach odpady z terenu gminy Główczyce trafiają do RIPOK w Bierkowie.

Najważniejsze problemy „starego systemu”

1. *System odbioru odpadów komunalnych nie obejmuje wszystkich nieruchomości na terenie gminy*
2. *Niski procent odpadów komunalnych kierowanych do recyklingu lub ponownego wykorzystania*
3. *Niewielkie wykorzystanie innowacyjnych technologii w gospodarowaniu odpadów innych niż komunalne*
4. *Niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa w zakresie postępowania z odpadami niebezpiecznymi*

5.4. Oddziaływanie hałasu i pól elektromagnetycznych

Klimat akustyczny ocenia się ilościowo przy pomocy równoważnego poziomu dźwięku A (L_{Aeq}), wyrażonego w decybelach [dB], będącego poziomem uśrednionym w funkcji czasu. „Wymagane standardy dotyczące klimatu akustycznego określa zmieniające rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. 2014 r., poz. 112). W rozporządzeniu zawarte są dopuszczalne poziomy hałasu dla poszczególnych rodzajów źródeł (dróg i linii kolejowych, linii elektroenergetycznych, startów, przelotów i lądowań statków powietrznych oraz pozostałych obiektów działalności będących źródłami hałasu), w odniesieniu do rodzaju terenów podlegających ochronie wyróżnionych ze względu na sposób zagospodarowania i pełnione funkcje. Wskaźnikami oceny hałasu stosowanymi w polityce długookresowej, w szczególności przy sporządzaniu map akustycznych, są:

- L_{DWN} – długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB), wyznaczony w ciągu wszystkich dób w roku, z uwzględnieniem pory dnia (6^{00} - 18^{00}), pory wieczoru (18^{00} - 22^{00}) i pory nocy (22^{00} - 06^{00}),
- L_N – długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w dB wyznaczony w ciągu wszystkich pór nocy (22^{00} - 06^{00}).

W ramach czynności kontrolnych stosowanym wskaźnikiem oceny hałasu jest poziom równoważny L_{AeqD} dla pory dnia (godz. 6^{00} - 22^{00}) oraz poziom równoważny L_{AeqN} dla pory nocy (godz. 22^{00} - 6^{00})¹¹.

Tabela 23. Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku powodowanego przez poszczególne grupy źródeł hałasu, z wyłączeniem hałasu powodowanego przez starty, lądowania i przeloty statków powietrznych oraz linie elektroenergetyczne, wyrażone wskaźnikami $L_{Aeq D}$ i $L_{Aeq N}$, które to wskaźniki mają zastosowanie do ustalania i kontroli warunków korzystania ze środowiska, w odniesieniu do jednej doby

Lp.	Rodzaj terenu	Dopuszczalny poziom hałasu w dB			
		Drogi lub linie kolejowe ¹⁾		Pozostałe obiekty i działalność będąca źródłem hałasu	
		$L_{Aeq D}$ Przedział czasu odniesienia równy 16 godzinom	$L_{Aeq N}$ przedział czasu odniesienia równy 8 godzinom	$L_{Aeq D}$ przedział czasu odniesienia równy 8 najmniej korzystnym godzinom dnia kolejno po sobie następującym	$L_{Aeq N}$ przedział czasu odniesienia równy 1 najmniej korzystnej godzinie nocy
1.	a. Strefa ochronna „A” uzdrowiska b. Tereny szpitali poza miastem	50	45	45	40
2.	a. Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej b. Tereny zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży ²⁾ c. Tereny domów opieki społecznej d. Tereny szpitali w miastach	61	56	50	40
3.	a. Tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i zamieszkania zbiorowego b. Tereny zabudowy zagrodowej c. Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe ²⁾ d. Tereny mieszkaniowo-usługowe	65	56	55	45
4.	Tereny w strefie śródmiejskiej miast powyżej 100 tys. mieszkańców ³⁾	68	60	55	45

Objaśnienia:

¹⁾ Wartości określone dla dróg i linii kolejowych stosuje się także dla torowisk tramwajowych poza pasem drogowym i kolei linowych.

²⁾ W przypadku niewykorzystywania tych terenów, zgodnie z ich funkcją, w porze nocy, nie obowiązuje na nich dopuszczalny poziom hałasu w porze nocy.

³⁾ Strefa śródmiejska miast powyżej 100 tys. mieszkańców to teren zwartej zabudowy mieszkaniowej z koncentracją obiektów administracyjnych, handlowych i usługowych. W przypadku miast, w których występują dzielnice o liczbie mieszkańców pow. 100 tys., można wyznaczyć w tych dzielnicach strefę śródmiejską, jeżeli charakteryzuje się ona swartą zabudową mieszkaniową z koncentracją obiektów administracyjnych, handlowych i usługowych.

Źródło: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. 2014 r., poz. 112).

Tabela 24. Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku powodowanego przez starty, lądowania i przeloty statków powietrznych oraz linie elektroenergetyczne, wyrażone wskaźnikami $L_{Aeq D}$ i $L_{Aeq N}$, które to wskaźniki mają zastosowanie do ustalania i kontroli warunków korzystania ze środowiska, w odniesieniu do jednej doby

Lp.	Rodzaj terenu	Dopuszczalny poziom hałasu w dB			
		Starty, lądowania i przeloty statków powietrznych		Linie elektroenergetyczne	
		$L_{Aeq D}$ Przedział czasu odniesienia równy 16 godzinom	$L_{Aeq N}$ przedział czasu odniesienia równy 8 godzinom	$L_{Aeq D}$ Przedział czasu odniesienia równy 16 godzinom	$L_{Aeq N}$ przedział czasu odniesienia równy 8 godzinom
1.	a. Strefa ochronna „A” uzdrowiska b. Tereny szpitali, domów opieki społecznej c. Tereny zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytom dzieci i młodzieży ¹⁾	55	45	45	40
2.	a. Tereny zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej oraz zabudowy zagrodowej i zamieszkania zbiorowego b. Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe ¹⁾ c. Tereny mieszkaniowo-usługowe d. Tereny w strefie śródmiejskiej miast powyżej 100 tys. mieszkańców ²⁾	60	50	50	45

Objaśnienia:

¹⁾ W przypadku niewykorzystywania tych terenów, zgodnie z ich funkcją, w porze nocy, nie obowiązują na nich dopuszczalny poziom hałasu w porze nocy.

²⁾ Strefa śródmiejska miast powyżej 100 tys. mieszkańców to teren zwartej zabudowy mieszkaniowej z koncentracją obiektów administracyjnych, handlowych i usługowych. W przypadku miast, w których występują dzielnice o liczbie mieszkańców pow. 100 tys., można wyznaczyć w tych dzielnicach strefę śródmiejską, jeżeli charakteryzuje się ona zwartą zabudową mieszkaniową z koncentracją obiektów administracyjnych, handlowych i usługowych.

Źródło: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. 2014 r., poz. 112).

Hałas komunikacyjny

Z danych GUS wynika, że od lat systematycznie rośnie liczba zarejestrowanych pojazdów. W 2012 roku na terenie powiatu słupskiego było zarejestrowanych 56 632 pojazdów, w porównaniu do roku wcześniejszego liczba ta wzrosła o 2 589 pojazdów, natomiast w 2013 roku było już 59 374 pojazdów.

Na terenie gminy zlokalizowana jest droga nr 213 Słupsk - Puck, która jest źródłem największych zagrożeń akustycznych. Droga nr 213 jest drogą wojewódzką o średnim natężeniu ruchu, pozostałe drogi powiatowe i gminne. W latach 2010 – 2014 nie zostały wykonane pomiary hałasu na terenie gminy Głównyca. W 2014 roku przeprowadzono monitoring hałasu w Łebie w czterech punktach pomiarowych. Wyniki badań wykazują w trzech punktach (ul. Grabskiego 15, ul. Wojska Polskiego 9, ul. 10 Marca 12) przekroczenia dopuszczalnych dB. Tylko w punkcie pomiarowym przy ulicy Chrobrego 1 odnotowano mieszczące się w widełkach dopuszczalnych norm poziomy hałasu.

Działania zmierzające do zmniejszenia natężenia hałasu powinny koncentrować się na:

- utrzymaniu jezdni w należyłym stanie,
- stosowanie przy budowie oraz modernizacji dróg tzw. cichych nawierzchni,
- zagospodarowanie dróg przynajmniej pasami zieleni izolacyjnej,
- eliminowaniu z ruchu będących w złym stanie technicznym nie odpowiadających normom pojazdów mechanicznych,
- kontrolowaniu przestrzegania dopuszczalnych prędkości oraz ładowności pojazdów,
- budowie obwodnic dla miejscowości szczególnie narażonych na hałas pojazdów tranzytowych.
- budowa ekranów akustycznych o właściwościach pochłaniających i odbijających (wysokość ekranów: 5-6 m),

Największe zagrożenie dla klimatu akustycznego gminy stanowią główne trasy komunikacyjne. Decydujący wpływ na wartość emitowanego hałasu mają: natężenie ruchu pojazdów, udział pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu, średnia prędkość ruchu.

Hałas przemysłowy

Hałas pochodzący z zakładów przemysłowych, urzędzeń oraz zakładów handlowych ma zasięg lokalny i dotyczy w większości przypadków tylko pojedyncze domostwa. Do największych zakładów na terenie gminy należy Bioen. Zlokalizowany jest z dala od siedzib ludzkich dlatego jego oddziaływanie na ludzi jest znikome. Dodatkowo badania akustyczne nie wykazały przekroczeń norm poziomu hałasu w środowisku przez zakład. Zakład w gminie ma uregulowany stan formalno prawny w zakresie emisji hałasu do środowiska. Podlegają stałej kontroli Inspekcji Ochrony Środowiska.

Pola elektromagnetyczne

Zanieczyszczenie środowiska promieniowaniem elektromagnetycznym (PEM) od lat wzbudza obawy społeczeństwa. Działanie PEM na człowieka jest nieszkodliwe, dopóki jego skutki mieszczą się w granicach wyznaczonych przez zdolności adaptacyjne organizmu. Natomiast może być szkodliwe po przekroczeniu tych granic.

Źródłem pól elektromagnetycznych są:

- urządzenia i linie energetyczne,
- urządzenia radiokomunikacyjne, radiolokacyjne i radionawigacyjne,
- urządzenia elektryczne pracujące w zakładach pracy i gospodarstwach domowych.

Podstawowe regulacje prawne dotyczące ochrony przed polami elektromagnetycznymi zawiera ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska. Ustawa ta definiuje pola elektromagnetyczne jako pola elektryczne i magnetyczne oraz elektromagnetyczne o częstotliwościach od 0 Hz do 300 GHz, a ochrona przed nimi polega na utrzymaniu poziomów tych pól poniżej wartości dopuszczalnych lub co najmniej na tych poziomach, a także zmniejszanie poziomów co najmniej do dopuszczalnych, gdy nie są one dotrzymane. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów (Dz. U. 2003 r., nr 192 poz. 1883) określa dopuszczalne poziomy pól elektromagnetycznych w środowisku, zróżnicowane dla terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową oraz miejsc dostępnych dla ludności, a także zakresy częstotliwości promieniowania, dla których określa się parametry fizyczne, charakteryzujące oddziaływanie pól na środowisko.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r., *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2014 r., poz. 1101 z późn. zm.) okresowe badania poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku prowadzi wojewódzki inspektor ochrony środowiska. Jednocześnie zgodnie z art. 124 wojewódzki inspektor ochrony środowiska prowadzi, aktualizowany corocznie, rejestr zawierający informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku.

Począwszy od roku 2008 monitoring pól elektromagnetycznych (PEM) realizowany jest w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2007 roku w *sprawie zakresu i sposobu prowadzenia okresowych badań poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku* (Dz. U. Nr 221, poz. 1645), które określa zakres i sposób prowadzenia przez wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska badań poziomów pól elektromagnetycznych.

Sondę pomiarową powinna znajdować się na wysokości 2m nad poziomem terenu w odległości nie mniejszej niż 100 metrów od rzutu anten instalacji radiokomunikacyjnych, radiolokacyjnych radionawigacyjnych na powierzchnię terenu. Celem pomiarów jest wyłącznie określenie poziomu pól elektromagnetycznych w środowisku w miejscach dostępnych dla ludności, nie służą one natomiast określeniu wpływu poszczególnych obiektów emitujących fale elektromagnetyczne na poziom pól w środowisku. W związku z tym uzyskane wyniki nie mogą stanowić podstawy do wnioskowania o wielkości emisji pól elektromagnetycznych ze źródeł (obiektów) znajdujących się w pobliżu miejsc, w których realizowano pomiary.

Do sztucznych źródeł emisji promieniowania elektromagnetycznego, które potencjalnie stwarzają zagrożenie dla środowiska na terenie gminy Główczyce zalicza się:

- stacje bazowe telefonii komórkowych:
  - Będziechowo dz. nr 193, obręb geodezyjny Będziechowo;
  - Rzuszcze dz. nr 374/5, 429, obręb geodezyjny Rzuszcze;
  - Warblino, dz. nr 15/5, obręb geodezyjny Warblino;
  - Klęcino dz. nr 198 obręb geodezyjny Klęcino;
  - Stowięcino dz. nr 79/1, obręb geodezyjny Stowięcino;
  - Podole Wielkie dz. nr 25/7, obręb geodezyjny Podole Wielkie.
- linie elektroenergetyczne o napięciu 15kV i 0,4kV oraz stacje transformatorowe 15/0,4kV;
- stacja transformatorowa 110/15kV GPZ Wicko z dwoma transformatorami o jednakowej mocy 16MVA;
- stacja transformatorowa 110/15kV GPZ Darżyno z dwoma transformatorami o jednakowej mocy 10MVA;
- 119 stacji transformatorowych 15/0,4kV zasilanych z sieci średniego napięcia;
- linia napowietrzna przesyłowa o napięciu 400kV relacji Słupsk – Żarnowiec o długości ok. 15,3km – linia nie zasila w energię elektryczną bezpośrednio obszaru gminy Główczyce.

Badania wykonane pod liniami wysokiego napięcia nie wykazały przekroczeń dopuszczalnych wartości tj.: 20 A/m (25 T). Mapy dotyczące sieci elektrycznej w załączniku nr 3 do niniejszego Programu.

Najważniejsze problemy:

1. *Brak badań dotyczących poziomu hałasu w gminie Główczyce.*
2. *Brak wystarczającej wiedzy mieszkańców na temat wpływu promieniowania elektromagnetycznego na zdrowie ludzi.*

5.5. Środowisko, a zdrowie

Szybka urbanizacja, rozwój cywilizacji i postęp technologiczny symbolizuje jakość życia człowieka. Wszystko to wpływa na zwiększające się zanieczyszczenie środowiska powodując nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym. Istnieją wyraźne korelacje między zanieczyszczeniem środowiska, a zdrowiem ludzi i jakością życia. Zdrowie człowieka uzależnione jest od czterech podstawowych czynników, takich jak styl życia, geny, opieka medyczna oraz środowisko życia.

Na zanieczyszczenie środowiska narażeni są szczególnie mieszkańcy dużych skupisk miejskich. W środowisku na organizm człowieka działa jednocześnie wiele czynników szkodliwych, które występują w stosunkowo niskich stężeniach w powietrzu, wodzie, glebie oraz żywności. Zwykle ich działanie ma charakter przewlekły, trwający często przez całe lub większość naszego życia. Skumulowane w organizmie działają na różne układy i narządy człowieka, stanowią zagrożenie dla naszego zdrowia, a nawet następnych pokoleń. Skutki zdrowotne narażenia środowiskowego są różnorodne i objawiają się w postaci przejściowych lub trwałych zaburzeń funkcjonalnych, a rzadziej w postaci ewidentnych chorób tj.: alergie, choroby układu oddechowego, sercowo – naczyniowego i pokarmowego, nowotwory, a także problemy z rozrodczością, zaburzenia neurorozwojowe oraz skracanie czasu trwania życia. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) 30% wszystkich chorób na świecie spowodowanych jest szkodliwym wpływem czynników środowiskowych, a 40% z nich dotyczy dzieci poniżej piątego roku życia. Najbardziej wrażliwe na szkodliwe oddziaływanie trucizn środowiskowych są dzieci, ze względu na uwarunkowania fizjologiczne i charakterystyczne zachowania. Narażenie organizmu dziecka może objawić się w późniejszym wieku, w postaci odległych skutków zdrowotnych.

Do czynników środowiskowych wpływających na zdrowie człowieka należy zaliczyć:

- czynniki chemiczne – substancje chemiczne organiczne i nieorganiczne (np. kadm, ołów, rtęć, pestycydy),
- czynniki fizyczne – hałas, mikroklimat, promieniowanie,
- czynniki biologiczne – bakterie, wirusy, grzyby, pasożyty
- sytuacje nadzwyczajne – katastrofy naturalne, awarie przemysłowe.

Zanieczyszczenie środowiska prowadzi również do zmian klimatu. Zmiany te w kolejnych dziesięcioleciach mogą się przyczynić między innymi do zmniejszenia zasobów wodnych, zwiększenia częstotliwości i intensywności powodzi, topnienia lodowców, erozji gleb, a także nasilenia takich zjawisk ekstremalnych, jak: trąby powietrzne, gradobicia czy fale mrozów oraz anomalnych upałów. Największą presję na środowisko wywierają: przemysł, transport i komunikacja, a także poważne awarie.

Unia Europejska dąży do poprawy zdrowia fizycznego swoich obywateli, podejmując coraz więcej działań na różnych szczeblach. Zostały ustalone dziedziny, które wymagają zwiększonej uwagi: ograniczenie narażenia na oddziaływanie pól elektromagnetycznych oraz substancji potencjalnie szkodliwych dla zdrowia, takich jak związki chemiczne i biologiczne. Utworzono komitety naukowe, które dokonują oceny ryzyka i zwracają uwagę na nowe, znaczące wyniki badań. Ich zadaniem jest wspieranie Wspólnoty w kontrolowaniu substancji, które mogą mieć szkodliwy wpływ na zdrowie i środowisko. Działania UE skupiają się na zagadnieniach takich jak: promieniowanie, hałas, pola elektromagnetyczne, zanieczyszczenie środowiska, ograniczenie liczby wypadków i obrażeń, poprawa bezpieczeństwa produktów.

Najważniejszymi problemami związanymi z oddziaływaniem zanieczyszczeń środowiska na stan zdrowia ludzi na terenie gminy Głównyca są: zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego (zanieczyszczenia z sektora przemysłowego i komunikacji), jakość wód powierzchniowych oraz hałas.

Wśród zanieczyszczeń powietrza największy wpływ na zdrowie mieszkańców mają pyły i benzo(a)piren. W ostatnich kilkunastu latach notuje się stałą poprawę jakości powietrza atmosferycznego, jednak cały czas obserwuje się przekroczenia dla pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz benzo(a)pirenu.

Niekorzystne oddziaływanie wpływu pyłu zawieszonego na organizm człowieka następuje zarówno wskutek bezpośredniego kontaktu z zanieczyszczonym powietrzem, jak i z powodu zmian w środowisku przyrodniczym. Bardzo istotny, chociaż zwykle niedoceniany wpływ na zdrowie populacji ludzkiej wywiera także pył występujący w pomieszczeniach. Z tego względu bardzo ważne jest prowadzenie kompleksowego monitoringu stężeń pyłu atmosferycznego i wewnątrz pomieszczeń. Z badań epidemiologicznych wynika, iż wzrost stężenia zanieczyszczeń pyłowych PM10 o $10\mu\text{g}/\text{m}^3$ powoduje kilkuprocentowy wzrost zachorowań na choroby górnych dróg układu oddechowego, w tym astmy. Jak wynika z raportów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), długotrwałe narażenie na działanie pyłu zawieszonego PM2,5 skutkuje skróceniem średniej długości życia. Krótkotrwała ekspozycja na wysokie stężenia pyłu PM2,5 jest równie niebezpieczna, powodując wzrost liczby zgonów z powodu chorób układu oddechowego i krążenia oraz wzrost ryzyka nagłych przypadków wymagających hospitalizacji. Należy podkreślić, że pyły oddziałują szkodliwie nie tylko na zdrowie ludzkie, ale także na roślinność, glebę i wodę. Nośnikiem benzo(a)pirenu w powietrzu jest pył, dlatego jego szkodliwe oddziaływanie jest ściśle związane z oddziaływaniem pyłu oraz jego specyficznymi właściwościami fizycznymi i chemicznymi. Wykazuje małą toksyczność ostrą, zaś dużą toksyczność przewlekłą, co związane jest z jego zdolnością do kumulacji w organizmie. Benzo(a)piren wykazuje toksyczność układową, powodując uszkodzenie nadnerczy, układu chłonnego, krwiotwórczego i oddechowego, zwiększa także ryzyko zachorowanie na nowotwory.

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na zdrowie mieszkańców jest hałas. Wysokie poziomy dźwięku pochodzą przede wszystkim od komunikacji drogowej. Prowadzone badania wykazały przekroczenia dopuszczalnych poziomów dźwięku na wszystkich punktach pomiarowo-kontrolnych. Ponadnormatywny poziom dźwięku może powodować uszkodzenie słuchu, a także negatywnie wpływa na psychikę. Szkodliwość działania hałasu na organizm człowieka objawia się zmęczeniem, gorszą wydajnością nauki, trudnościami w skupieniu uwagi, zaburzeniami orientacji, podwyższeniem ciśnienia krwi, bólem i zawrotami głowy, czasowym lub trwałym uszkodzeniem słuchu.

Również ważnym zagrożeniem dla zdrowia mieszkańców gminy Głównyca są poważne awarie oraz transport materiałów niebezpiecznych.

Przeciwdziałanie poważnym awariom przemysłowym, a także, w przypadku zaistnienia takich awarii, usuwanie ich skutków, jest bardzo ważne zarówno dla zdrowia i życia okolicznych mieszkańców, jak i środowiska naturalnego. W Polsce istnieje system nadzoru nad instalacjami mogącymi stworzyć zagrożenie poważnych awarii dla środowiska, sprawowany przez służby Inspekcji Ochrony Środowiska. Jest on dostosowany do przepisów unijnych w tym zakresie.¹

Niezbędnym narzędziem w ustalaniu źródeł poważnych awarii jest rejestr zakładów, których działalność może być przyczyną wystąpienia poważnej awarii, w tym zakładów o dużym (ZDR) i zwiększonym (ZZR) ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, prowadzony zgodnie

¹ Dyrektywa Rady 96/82/WE z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi oraz dyrektywa 2003/105/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 2003 r. zmieniającej dyrektywę Rady 96/82/WE w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi.

z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 10 października 2013 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (Dz. U. 2013 r., poz. 1479). Na terenie gminy Główczyce nie występują zakłady dużego i zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnej awarii.

Przyczynami wystąpienia potencjalnych awarii mogą być:

- niedopatrzienia lub niewłaściwa obsługa urządzeń technologicznych,
- niewłaściwa eksploatacja i konserwacja urządzeń,
- naturalne zużycie materiału,
- ukryte wady techniczne.

W razie wystąpienia awarii przemysłowej Wojewoda, poprzez komendanta wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej i wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, podejmuje działania niezbędne do usunięcia awarii i jej skutków. Obowiązany jest również poinformować marszałka województwa o podjętych działaniach. W latach 2012-2015 (stan na 31.07.2015r.) na terenie gminy Główczyce nie miały miejsca poważne awarie przemysłowe.

Transport i stosowanie materiałów niebezpiecznych stwarzają niebezpieczeństwo ich niekontrolowanego uwolnienia do otoczenia, a także wystąpienia zapłonu i wybuchu. Skutkami tych zdarzeń mogą być: skażenie środowiska, zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi, zniszczenie konstrukcji budowlanych, rozprzestrzenianie się ognia na sąsiednie obszary oraz wytworzenie dużej ilości gazów pożarowych.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Transportu z dnia 4 czerwca 2007 r. w sprawie towarów niebezpiecznych, których przewóz podlega obowiązkowi zgłoszenia (Dz. U. 2007r., nr 107, poz. 742) przewóz drogowy towarów niebezpiecznych wymienionych w załączniku ww. rozporządzenia podlega obowiązkowi zgłoszenia do komendanta wojewódzkiego Policji oraz do komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej.

6. Kierunki Działań Systemowych

6.1. Zarządzanie środowiskowe

Idea zapobiegania negatywnemu oddziaływaniu na środowisko została zapoczątkowana na przełomie lat 60 i 70-tych XX wieku. Wcześniej przedsiębiorstwa zajmowały się głównie naprawianiem szkód wyrządzanych w środowisku. W latach 80-tych pojawiła się koncepcja kompleksowego podejścia do problemu zarządzania wpływem na środowisko. Zaczęto wdrażać nowe technologie, stosować odpowiednio dobrane materiały i surowce i inne działania tego typu. Pojawiło się pojęcie „zarządzanie środowiskowe”.

Zarządzanie środowiskowe oznacza te aspekty ogólnej funkcji zarządzania organizacją, które dotyczą kontrolowania i sterowania wpływem, jaki wywiera ona na środowisko. Pojęcie to obejmuje całość problemów dotyczących wpływu wywieranego na środowisko, a mających znaczenie dla strategii firmy i jej konkurencyjności na rynku. Filozofia zarządzania środowiskowego została po raz pierwszy sformułowana w połowie lat osiemdziesiątych w „Kodeksie postępowania w zakresie zarządzania środowiskowego” Niemieckiego Stowarzyszenia na Rzecz Zarządzania Środowiskiem. Warunkiem koniecznym funkcjonowania systemu zarządzania środowiskowego jest jego integracja z ogólnym systemem zarządzania organizacją. Nie może dobrze funkcjonować system zarządzania środowiskowego opracowany i wprowadzony niezależnie od ogólnych celów, priorytetów i procedur obowiązujących w danej organizacji. Dotyczy to zarówno polityki ekologicznej, która powinna stanowić integralną część ogólnej polityki firmy, jak i wszelkich praktyk, procedur, procesów i środków. W przeciwnym wypadku może dochodzić do konfliktów, ponieważ w wielu wypadkach cele ochrony

środowiska ustanowione bez uwzględniania celów ekonomicznych firmy, okażą się z nimi sprzeczne.

Wdrożenie systemu i jego certyfikacja przedstawia Przedsiębiorstwo jako organizację, która:

- prowadzi działalność z uwzględnieniem swojej Odpowiedzialności Społecznej (CSR – Corporate Social Responsibility),
- realizuje w sposób kontrolowany procesy związane z istotnymi aspektami środowiskowymi,
- realizuje zadania zmierzające do osiągnięcia określonych celów środowiskowych oraz realizacji zadań i programów środowiskowych,
- zobowiązała się do:
  - utrzymywania zgodności z prawem środowiskowym,
  - zapobiegania zanieczyszczeniom,
  - dążenia do ciągłej poprawy wyników na rzecz ochrony środowiska.

Korzyści, jakie przedsiębiorstwo może osiągnąć z wdrożenia Systemu Zarządzania Środowiskiem:

- zwiększenie konkurencyjności firmy - lepszy wizerunek firmy w oczach potencjalnych klientów i inwestorów,
- poprawa wizerunku Organizacji jako odpowiedzialnej społecznie (CSR – Corporate Social Responsibility),
- ułatwienie dostępu do różnego rodzaju programów mających na celu dofinansowywanie działalności Przedsiębiorstwa,
- uporządkowanie stanu formalnoprawnego - zgodność lub większe prawdopodobieństwo zgodności z wymaganiami prawnymi,
- łatwiejsze uzyskiwanie pozwoleń i zatwierdzeń, dzięki spełnieniu wymagań prawa,
- redukcję wytwarzania zanieczyszczeń i odpadów,
- redukcja kosztów usuwania odpadów i kosztów energii oraz opłat za korzystanie ze środowiska,
- lepsza współpraca i stosunki ze społeczeństwem, władzami oraz jednostkami kontrolującymi,
- nacisk położony na zapobieganie, a nie na działania korygujące powoduje obniżenie ryzyka środowiskowego, a przez to obniżenie mogących wystąpić kosztów kar i odszkodowań,

Najpopularniejszymi standardami, które definiują wymagania odnośnie Systemów Środowiskowych są obecnie:

- ISO 14001:2004 Environmental Management Systems (EMS), czyli System Zarządzania Środowiskowego (SZŚ),
- System Ekozarządzania i Audytu EMAS (ang. Eco Management and Audit Scheme)
- FSC - System Certyfikacji Kontroli Pochodzenia Produktu oraz Gospodarki Leśnej,
- EN 16001:2009 - System Zarządzania Energią.

Dodatkowo elementy proekologiczne znajdują się również w innych standardach, jak:

- SQAS (Safety and Quality Assessment System), czyli System Badania i Oceny Bezpieczeństwa i Jakości opracowany przez Europejską Izbę Przemysłu Chemicznego w celu stworzenie warunków odpowiedzialnego i bezpiecznego obrotu produktami branży chemicznej,
- Standardy poszczególnych globalnych koncernów (charakteryzujące się zazwyczaj bardziej rygorystycznymi wymaganiami niż te przedstawione w popularnych standardach i wymaganiach prawa poszczególnych Krajów, w których funkcjonują zakłady koncernów (przykładami takich koncernów są np. Toyota, Toshiba itp.).

ISO 14001:2004 Environmental Management Systems (EMS), czyli System Zarządzania Środowiskowego (SZŚ) jest normą, w której Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna zawarła wymagania odnośnie systemu zarządzania środowiskowego. Podstawowym zadaniem niniejszej normy ISO 14001 jest wspomaganie ochrony środowiska i zapobieganie zanieczyszczeniom w sposób uwzględniający potrzeby społeczno-ekonomiczne. Obecnie nie ma żadnego centralnego rejestru, w którym byłyby gromadzone dane o liczbie organizacji posiadających certyfikat ISO.

System Ekozarządzania i Audytu EMAS (ang. Eco Management and Audit Scheme) jest Wspólnotowym, dobrowolnym instrumentem potwierdzającym ciągłe doskonalenie efektywności ekologicznej (środowiskowej) w organizacjach (przedsiębiorstwach, zakładach, instytucjach). EMAS został przyjęty przez Komisję Europejską w 1993 r., a wdrożony w 1995 r. Składa się z 18 artykułów oraz 8 integralnych i wiążących załączników, z których pierwszy stanowi międzynarodowa norma ISO 14001, tj. wymagania dla Systemu Zarządzania Środowiskowego. EMAS obowiązuje we wszystkich 27 Państwach Członkowskich Unii Europejskiej oraz w krajach z Europejskiego Obszaru Gospodarczego (European Economic Area), jednak przystąpienie do niego jest dobrowolne. Organizacje zarejestrowane w EMAS są w pełni zgodne z prawem, posiadają funkcjonujący system zarządzania środowiskowego oraz komunikują swoje efekty działalności środowiskowej poprzez publikowanie niezależnie zweryfikowanej deklaracji środowiskowej. Organizacja, która chce zarejestrować się w systemie EMAS musi wdrożyć system zarządzania środowiskowego zgodnie z wymaganiami normy ISO 14001, opublikować deklarację środowiskową zweryfikowaną przez niezależnego, akredytowanego weryfikatora środowiskowego, aktywnie włączyć pracowników w proces zarządzania środowiskowego oraz postępować zgodnie z prawem.

Podstawą systemu prawnego EMAS w Polsce jest Rozporządzenie Nr 761/2001 Parlamentu Europejskiego z dnia 19 marca 2001 r. dopuszczające dobrowolny udział organizacji w systemie zarządzania środowiskowego i audytu we Wspólnocie (EMAS) oraz ustawa z dnia 15 lipca 2011 r., *o krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS)* (Dz. U. 2011 r., nr 178 poz. 1060).

Z dniem 15 listopada 2008 r., po wejściu w życie zapisów ustawy z dnia 3 października 2008 r., *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. 2013 r., poz. 1235 z późn. zm.), strukturę organizacyjną systemu EMAS w Polsce tworzą:

- Minister właściwy do spraw środowiska
- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
- regionalni dyrektorzy ochrony środowiska
- Polskie Centrum Akredytacji
- Krajowa Rada Ekozarządzania

Zgodnie z ustawą z dnia 15 lipca 2011 roku *o krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS)* Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska jest zobowiązany do prowadzenia rejestru krajowego organizacji zarejestrowanych w systemie EMAS oraz rejestru akredytowanych weryfikatorów środowiskowych systemu EMAS. Według stanu na dzień 16 września 2015 roku w bazie zarejestrowanych było 51 organizacji (nie wliczając 3 organizacji, których rejestracja została zawieszona)². Ilość organizacji posiadających wdrożony system EMAS mimo ciągłego wzrostu jest nadal niewielka.

---

2 www.emas.mos.pov.pl z dnia 16.09.2015r.

Najważniejsze problemy:

1. *Brak faktycznego zaangażowania w optymalizowanie działań na rzecz środowiska, wynikający w dużym stopniu z braku zrozumienia koncepcji systemu zarządzania środowiskiem,*
2. *Instrumentalne traktowanie systemu przez zainteresowane strony np. przedsiębiorców zarządzania środowiskowego ukierunkowane jedynie na uzyskanie certyfikatu,*
3. *Brak skutecznych mechanizmów stymulujących uczestnictwo przedsiębiorstw i instytucji w systemach zarządzania środowiskowego,*
4. *Znikoma liczba podmiotów, które przystąpiły do systemu EMAS.*

6.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

Zarówno w polskim prawie, jak i w prawie Unii Europejskiej podkreśla się istotną rolę społeczeństwa w zapewnieniu właściwej ochrony środowiska. W polskim prawodawstwie udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska uregulowany jest w ustawie z dnia 3 października 2008 roku *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. 2013 r., poz. 1235 z późn. zm.). Organy administracji (w tym administracja rządowa i samorządowa wszystkich szczebli, a także inne podmioty, gdy są one powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do wykonywania zadań publicznych dotyczących środowiska i jego ochrony) są zobowiązane do udostępniania każdemu informacji o środowisku i jego ochronie znajdujących się w ich posiadaniu lub które są dla nich przeznaczone.

Informacje, które mogą być udostępniane dotyczą:

- stanu elementów środowiska (m.in. woda, powietrzem powierzchnia ziemi, kopaliny itp.)
- emisji, w tym odpadów promieniotwórczych, a także zanieczyszczeń które wpływają lub mogą wpływać na elementy środowiska,
- środków, tj.: środki administracyjne, polityki, przepisy prawne dotyczące środowiska i gospodarki wodnej, plany, programy itp. a także działań wpływających lub mogących wpłynąć na elementy środowiska, jak również środków i działań, które mają na celu ochronę tych elementów,
- raportów na temat realizacji przepisów dotyczących ochrony środowiska,
- analiz kosztów i korzyści oraz innych analiz gospodarczych i założeń wykorzystanych w ramach środków i działań wpływających lub mogących wpłynąć na elementy środowiska,
- stanu zdrowia, bezpieczeństwa i warunków życia ludzi, oraz stanu obiektów kultury i obiektów budowlanych.

Ww. ustawa wprowadza również procedurę udziału społeczeństwa, zarówno w przypadku udziału w podejmowaniu decyzji, jak i opracowywaniu dokumentów. Społeczeństwo ma możliwość składania uwag i wniosków, a organ administracji publicznej rozpatruje wszystkie wniesione uwagi i wnioski. Ponadto możliwe jest przeprowadzenie publicznej rozprawy administracyjnej otwartej dla społeczeństwa.

Zapewnienie udziału społeczeństwa w ochronie środowiska ma na celu m.in.:

- wzrost społecznej świadomości zagadnień ochrony środowiska i pogłębienie rozumienia zagadnień środowiska i zrównoważonego rozwoju,
- zwiększenie zaufania do administracji i społecznego poparcia dla decyzji dotyczących

środowiska,

- wzmocnienia odpowiedzialności administracji i jawności w podejmowaniu decyzji,
- poprawę jakości i wykonania decyzji.

Celom tym służyć ma:

- zapewnienie we właściwym terminie i ułatwianie dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie, poprzez:
  - aktywne udostępnianie informacji,
  - udostępnianie informacji na wniosek,
  - tworzenie rejestrów ułatwiających dostęp do informacji,
- umożliwienie społeczeństwu przedstawiania swoich poglądów:
  - przed wydaniem ważniejszych decyzji administracyjnych dotyczących środowiska,
  - przed uchwalaniem dokumentów strategicznych mających znaczenie dla środowiska,
  - przed uchwaleniem ustaw i rozporządzeń mających znaczenie dla środowiska,
- zapewnienie dostępu społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości w przypadkach:
  - nierespektowania jego praw dotyczących dostępu do informacji o środowisku,
  - występowania nieprawidłowości respektowaniu procedur dotyczących środowiska,
  - potrzeby kwestionowania działań lub zaniechania działań w dziedzinie środowiska przez organy administracji i inne osoby.

W Urzędzie Gminy w Główczych konsultacje z mieszkańcami przeprowadzane są w przypadkach przewidzianych ustawą oraz w innych sprawach ważnych dla gminy. Podstawowym celem konsultacji jest wysondowanie opinii mieszkańców w sprawie poddanej konsultacji. Konsultacje mają charakter opiniodawczy, a ich wyniki nie są wiążące dla organów miasta.

Najważniejsze problemy:

1. *Małe zainteresowanie społeczeństwa udziałem w konsultacjach*

6.3. Rozwój badań i postęp techniczny

Prawodawstwo zarówno polskie jak i unijne stawia szereg wymagań i zaleceń w zakresie ograniczania wpływu człowieka na środowisko naturalne. Wiąże się to z poszukiwaniem i wdrażaniem coraz to nowocześniejszych technologii i rozwiązań, które ograniczą do minimum negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko, a także spowodują poprawienie stanu środowiska naturalnego. Temu procesowi sprzyja podnosząca się świadomość ekologiczna, wzrost wiedzy społeczeństwa oraz rozwijająca się lokalna gospodarka.

Ważną rolę w rozwoju gminy odgrywa proinwestycyjna, otwarta polityka władz. Świadczą o niej między innymi: krótki czas oczekiwania na decyzje administracyjne, sprawna obsługa osób otwierających i prowadzących działalność gospodarczą, profesjonalna obsługa inwestorów w modelu „one stop shop”.

Najważniejsze problemy:

1. *Ograniczone środki finansowe na prowadzenie badań i realizację innowacyjnych przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska*

6.4. Odpowiedzialność za szkody w środowisku

Zgodnie z ustawą z dnia 13 kwietnia 2007 roku o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. 2014 r., poz. 1789), każdy kto powoduje szkody w środowisku zobowiązany jest do poniesienia kosztów naprawienia tych szkód i przywrócenia środowiska do właściwego stanu. Jest to tak zwana zasada „zanieczyszczający płaci”. Przez szkodę w środowisku rozumie się negatywną, mierzalną zmianę stanu lub funkcji elementów przyrodniczych, ocenianą w stosunku do stanu początkowego, która została spowodowana bezpośrednio lub pośrednio przez działalność prowadzoną przez podmiot korzystający ze środowiska.

Do działalności stwarzającej ryzyko szkody w środowisku zalicza się:

- działalność w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, wymagającą uzyskania wpisu do rejestru działalności regulowanej w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości,
- eksploatację instalacji wymagającą uzyskania: pozwolenia zintegrowanego, pozwolenia na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- działalność w zakresie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów wymagającą uzyskania zezwolenia,
- działalność w zakresie zbierania odpadów oraz działalność w zakresie transportu odpadów wymagającą uzyskania zezwolenia,
- działalność zwolnioną z obowiązku uzyskania odrębnego zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie odzysku, unieszkodliwiania, zbierania lub transportu odpadów,
- działalność związaną z transportem odpadów wymagającą zgłoszenia do rejestru,
- działalność wymagającą uzyskania pozwolenia wodnoprawnego tj.: wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi, pobór oraz odprowadzanie wód powierzchniowych lub podziemnych, retencjonowanie śródlądowych wód powierzchniowych,
- zamknięte użycie GMO oraz zamierzone uwolnienie GMO do środowiska, w tym wprowadzanie produktów GMO do obrotu,
- międzynarodowy obrót odpadami,
- gospodarowanie odpadami wydobywczymi na podstawie zezwolenia na prowadzenie obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych,
- produkcję, wykorzystanie, przechowywanie, przetwarzanie, składowanie, uwalnianie do środowiska oraz transport:
  - substancji niebezpiecznych i mieszanin niebezpiecznych lub substancji stwarzających zagrożenie i mieszanin stwarzających zagrożenie,
  - środków ochrony roślin,
  - produktów biobójczych,
- transport towarów niebezpiecznych i materiałów niebezpiecznych.

W przypadku wystąpienia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku podmiot korzystający ze środowiska jest obowiązany niezwłocznie podjąć działania zapobiegawcze. Natomiast w przypadku wystąpienia szkody w środowisku podmiot korzystający ze środowiska zobowiązany jest do podjęcia działań w celu ograniczenia szkody w środowisku, zapobieżenia kolejnym szkodom i negatywnym skutkom dla zdrowia ludzi lub dalszemu osłabieniu funkcji elementów przyrodniczych, w tym natychmiastowego skontrolowania, powstrzymania, usunięcia lub ograniczenia w inny sposób zanieczyszczeń lub innych szkodliwych czynników oraz do podjęcia działań naprawczych.

Jeżeli bezpośrednio zagrożenie szkodą w środowisku nie zostało zażegnane, mimo przeprowadzenia działań zapobiegawczych, lub wystąpiła szkoda w środowisku, podmiot korzystający ze środowiska jest obowiązany niezwłocznie zgłosić ten fakt organowi ochrony środowiska i wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska.

Koszty przeprowadzenia działań zapobiegawczych lub naprawczych ponosi podmiot korzystający ze środowiska.

Najważniejsze problemy:

1. *Problemy z ustaleniem sprawcy za szkody w środowisku*

6.5. Edukacja ekologiczna

W Polityce ekologicznej państwa na lata 2009-2012 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2016 celem średniookresowym jest stałe podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa zgodnie z zasadą „myśl globalnie, działaj lokalnie”, która prowadzi do:

- proekologicznych zachowań konsumenckich,
- prośrodowiskowych nawyków i pobudzenia odpowiedzialności za stan środowiska,
- organizowania akcji lokalnych służących ochronie środowiska,
- uczestniczenia w procedurach prawnych i kontrolnych dotyczących ochrony środowiska.

Edukacja ekologiczna ma na celu podnoszenia świadomości i wiedzy społeczeństwa na temat ochrony środowiska naturalnego. Kształtowanie właściwych postaw przynosi korzyści zarówno dla zdrowia ludzi jak i dla środowiska naturalnego. Edukację ekologiczną należy rozpowszechniać już wśród najmłodszych aby móc ją kontynuować jak najdłużej.

Edukacja ekologiczna jest procesem długotrwałym, dlatego też nie może być prowadzona w formie jednorazowych akcji, musi mieć charakter cykliczny przy udziale różnych instytucji, lokalnych społeczności, samorządów, prywatnych inwestorów i organizacji pozarządowych. Brak świadomości ekologicznej mieszkańców negatywnie wpływa na wszelkie inwestycje z zakresu ochrony środowiska, gdyż nieświadome swoich działań społeczeństwo niechętnie dostosowuje się do nowych, ekologicznie bezpiecznych rozwiązań. Dlatego temat edukacji ekologicznej powinien być rozwijany w sposób rzeczowy i przystępny, ważną rolę w kształtowaniu świadomości ekologicznej odgrywają media (telewizja, radio, prasa, Internet), podręczniki szkolne, poradniki dla nauczycieli, reklama, happeningi, dostęp do instytucji kultury i sztuki. Prawidłowe i efektywne przeprowadzenie procesu edukacji, w celu uzyskania optymalnych osiągnięć, wymaga stosowania odpowiednich form przekazu takich jak:

- materiały drukowane: ulotki, wkładki prasowe, broszury, obwieszczenia, powiadomienia służb komunalnych, plakaty, biuletyny, raporty, materiały kształceniowe (np. autorskie programy nauczania), okolicznościowe pamiątki (znaczkę, kalendarzyki, długopisy i in.). Broszury i inne drukowane materiały informacyjne należą do najczęściej używanych środków promocji i edukacji, ze względu na niską cenę oraz fakt, że przemawiają do odbiorcy równocześnie poprzez tekst jak i obraz,
- audiowizualne: wywiady dla radio i telewizji, pokazy foliogramów, krótkich filmów instruktażowych i programów komputerowych oraz wystawy np. fotograficzne lub plastyczne o tematyce ekologicznej, imprezy promocyjne, m. in.: konferencje prasowe, zebrania mieszkańców, imprezy specjalne, (festiwale, akcje), warsztaty, seminaria i konferencje.

Również wycieczki, ścieżki dydaktyczne i przyrodnicze oraz samo otoczenie miejsca pracy i zamieszkania stwarzają dużo okazji do wpływania na świadomość ekologiczną mieszkańców.

Na terenie gminy Główczyce edukacja ekologiczna prowadzona jest głównie przez:

- Urząd Gminy w Główczychach,
- Nadleśnictwa,
- jednostki oświatowe: szkoły, przedszkola.

Aktywność władz gminnych, koncentruje się głównie na wspieraniu edukacji ekologicznej w szkołach, organizowaniu spotkań przedstawicieli samorządu z młodzieżą szkolną oraz prelekcji i spektakli o tematyce ekologicznej, a także organizowaniu tradycyjnych akcji społecznych takich jak „Sprzątanie Świata” oraz lekcje edukacyjne dla dzieci w szkołach, udział uczniów w konkursach ekologicznych. Ponadto prowadzone są akcje angażujące do działań proekologicznych pozostałych mieszkańców gminy.

CZĘŚĆ III – STRATEGIA DZIAŁANIA

7. Strategia Ochrony Środowiska Gminy Główczyce Do 2022 Roku

7.1. Cele i priorytety ekologiczne

Biorąc pod uwagę podstawowe, strategiczne dokumenty gminy Główczyce, województwa pomorskiego i Politykę Ekologiczną Państwa oraz mając na uwadze, że głównym założeniem programu ochrony środowiska jest poprawa jakości życia człowieka, za cel nadrzędny dokumentu przyjęto:

Poprawa stanu środowiska poprzez zachowanie istotnych walorów przyrodniczych oraz zrównoważony rozwój, jako podstawa rozwoju gospodarczego i poprawa jakości życia mieszkańców.

Po analizie stanu aktualnego wyznaczono pięć obszarów priorytetowych ochrony środowiska:

- obszar priorytetowy I – Racjonalna gospodarka wodno-ściekowa,
- obszar priorytetowy II – Racjonalna gospodarka energetyczna i ochrona atmosfery,
- obszar priorytetowy III – Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,
- obszar priorytetowy IV – Świadomość ekologiczna mieszkańców i edukacja ekologiczna,
- obszar priorytetowy V – Racjonalna gospodarka odpadami

W ramach wyżej wymienionych obszarów priorytetowych wyznaczono cele średniookresowe, których osiągnięcie będzie możliwe dzięki realizacji konkretnych działań ujętych w harmonogramie.

Obszar priorytetowy I - Racjonalna gospodarka wodno-ściekowa

Cele średniookresowe do 2018 roku:

1. Racjonalizacja gospodarki wodno-ściekowej

Kierunki działań:

- Realizacja przedsięwzięć na rzecz wyposażania aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej.
2. Mała retencja i melioracje szczegółowe oraz racjonalna gospodarka wodna

Kierunki działań:

- Przeciwdziałanie zabudowie terenów zagrożonych powodzią lub masowymi ruchami ziemi.

Obszar priorytetowy II – Racjonalna gospodarka energetyczna i ochrona atmosfery

Cele średniookresowe do 2018 roku:

1. Ochrona klimatu i poprawa jakości powietrza

Kierunki działań:

- Termomodernizacja budynków.
2. Zmniejszenie uciążliwości hałasu komunikacyjnego dla mieszkańców gminy poprzez osiągnięcie dopuszczalnych poziomów hałasu:

Kierunki działań:

- Promowanie i wspieranie rozwiązań pozwalających na ograniczenie emisji hałasu

Obszar priorytetowy III – Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody

Cele średniookresowe do 2018 roku:

1. Zachowanie różnorodności biologicznej i jej racjonalne użytkowanie oraz stworzenie spójnego systemu obszarów chronionych

Kierunki działań:

- Działania na rzecz poprawy stanu zachowania i renaturalizacji wrażliwych ekosystemów,
  - Działania na rzecz przywracania i ochrony charakteru pomorskiego krajobrazu,
  - Ochrona ichtiofauny.
2. Ochrona powierzchni ziemi i gleby przed degradacją

Kierunki działań:

- Rewitalizacja terenów zdegradowanych.
3. Ochrona i prowadzenie właściwej gospodarki leśnej

Kierunki działań:

- Zwiększanie lesistości gminy,
- Ograniczenie przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne.

Obszar priorytetowy IV – Świadomość ekologiczna mieszkańców i edukacja ekologiczna

Cele średniookresowe do 2018 roku:

1. Kształtowanie świadomości ekologicznej i poszanowania dla środowiska przyrodniczego mieszkańców gminy

Kierunki działań:

- Upowszechnianie stosowania odnawialnych źródeł energii,
  - Wspieranie aktywności obywatelskiej,
  - Wspieranie instytucji i stowarzyszeń prowadzących na terenie gminy edukację ekologiczną,
  - Promowanie posiadania tzw. „zielonych certyfikatów”.
2. Odpowiedzialność za szkody w środowisku zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”

Kierunki działań:

- Prowadzenie rejestru szkód.
- Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody wyrządzone w środowisku,
- Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska,

Obszar priorytetowy V – Racjonalna gospodarka odpadami

Cele średniookresowe do 2018 roku:

1. Gospodarka odpadami:

Kierunki działań:

- Objęcie przez gminę wszystkich właścicieli nieruchomości systemem gospodarowania odpadami komunalnymi,
- Tworzenie regionalnych systemów gospodarki odpadami komunalnymi.

2. Recykling odpadów

Kierunki działań:

- Rozwój systemu selektywnego zbierania odpadów komunalnych.

7.2. Harmonogram realizacji działań na lata 2015-2018 z perspektywą do 2022 roku

Obszary priorytetowe i cele w zakresie ochrony środowiska wyznaczone w Programie muszą pozostawać w ścisłej korelacji z zadaniami wyznaczonymi w programach ochrony środowiska na szczeblu wyższym, w tym przypadku jest to Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Słupskiego na lata 2014 - 2017 z perspektywą do roku 2021, Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Strategią Rozwoju Kraju 2020 oraz z Polityką Ekologiczną Państwa w latach 2009 - 2012 z perspektywą do roku 2016.

Możliwość osiągnięcia zaplanowanych celów średniookresowych będzie możliwa dzięki realizacji zaproponowanych zadań, które zostały podzielone na zadania własne i koordynowane. Realizacja tych zadań przyczyni się w przyszłości do poprawy stanu środowiska na terenie gminy Głównyzyce. W harmonogramie realizacji przedsięwzięć umieszczono następujące zadania planowane do realizacji w okresie od 2015 roku do 2022 roku.

Tabela 25. Harmonogram realizacji przedsięwzięć priorytetowych przewidzianych do realizacji w ramach Programu

Lp.	Opis działania/przedsięwzięcia	Jednostki realizujące	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w latach 2015-2022 [tys PLN]	Źródło finansowania
OBSZAR PRIORYTETOWY I – RACJONALNA GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA					
I.1	Cel średniookresowy – Racjonalizacja gospodarki wodno-ściekowej				
I.1.1	Realizacja zobowiązań określonych Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych, dla aglomeracji od 2 000 do 15 000 RLM	Samorząd Gminy	2016	b/d	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe
I.1.2	Realizacja inwestycji mających na celu poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, w tym budowy lub modernizacji urządzeń i sieci wodociągowych.	Samorząd Gminy	2016	b/d	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe
I.1.3	Realizacja przedsięwzięć na rzecz wyposażania aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej, a tam, gdzie nie jest to opłacalne ekonomicznie – indywidualnych systemów zbierania lub oczyszczania ścieków socjalno-bytowych	Samorząd Gminy	2016	b/d	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe
I.3	Cel średniookresowy – Mała retencja i melioracje szczegółowe oraz racjonalna gospodarka wodna				
I.3.1	Przeciwdziałanie zabudowie terenów zagrożonych powodzią lub masowymi ruchami ziemi oraz nadmiernemu uszczelnianiu obszarów retencji wodnej; budowa zbiorników retencyjnych;	Samorząd Gminy, Urzędy Morskie	2020	b/d	KZGW, RZGW
OBSZAR II – RACJONALNA GOSPODARKA ENERGETYCZNA I OCHRONA KLIMATU					
II.1	Cel średniookresowy – Ochrona klimatu i poprawa jakości powietrza				
II.1.1	Termomodernizacja, rozbudowa budynku nr 8 - Gać	Słowiński Park Narodowy	2018	579,0	środki własne, NFOŚiGW

Lp.	Opis działania/przedsięwzięcia	Jednostki realizujące	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w latach 2015-2022 [tys PLN]	Źródło finansowania
II.1.2	Termomodernizacja, rozbudowa budynku nr 4 - Gać	Słowiński Park Narodowy	2018 – 2019	425,0	środki własne, NFOŚiGW
II.3	Cel średniookresowy – Zmniejszenie uciążliwości hałasu komunikacyjnego dla mieszkańców gminy poprzez osiągnięcie dopuszczalnych poziomów hałasu				
II.3.1	Promowanie i wspieranie rozwiązań pozwalających na ograniczenie wielkości emisji pochodzącej z transportu oraz hałasu komunikacyjnego	Samorząd Gminy, Instytucjonalni przewoźnicy, Zarządcy infrastruktury transportowej.	2020 - 2021	b/d	WFOŚiGW w Gdańsku Wyższe uczelnie techniczne, Placówki badawczo – rozwojowe, Policja, Stowarzyszenia cyklistów,
OBSZAR III – OCHRONA DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO I RACJONALNE UŻYTKOWANIE ZASOBÓW PRZYRODY					
III.1	Cel średniookresowy – Zachowanie różnorodności biologicznej i jej racjonalne użytkowanie oraz stworzenie spójnego systemu obszarów chronionych				
III.1.1	Działania na rzecz poprawy stanu zachowania i renaturalizacji cennych i szczególnie wrażliwych ekosystemów wodnych i od wody zależnych (m.in. dolin rzecznych, obszarów wodno-błotnych) i ich zrównoważona eksploatacja;	ZMiUW WP, RZGW, Urzędy Morskie w Gdyni i Słupsku, Lasy Państwowe, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych, Samorządy gminne,	2020	b/d	RDOŚ, WIOŚ, Instytut Morski
III.1.2	Działania na rzecz ochrony i przywracanie charakteru pomorskiego krajobrazu, w szczególności wiejskiego i małomiasteczkowego (m.in. zadrzewienia przydrożne i śródpolne, oczka wodne, rewitalizacja zabytkowych układów parkowych i cmentarzy, miejsc pamięci);	Stowarzyszenia rozwoju lokalnego, Samorządy gminne, PZPK, Wojewódzki Konserwator Zabytków.	2020	b/d	Koła łowieckie, RDOŚ, Samorząd Województwa,
III.1.3	Umożliwienie dostępu do atrakcyjnych zasobów środowiska i dziedzictwa kulturowego w sposób gwarantujący ochronę tych zasobów;	Parki Narodowe, Krajobrazowe, Samorządy gminne, Urzędy Morskie, LP	2020	b/d	WKZ, Stowarzyszenia rozwoju lokalnego, Instytucje kultury,

Lp.	Opis działania/przedsięwzięcia	Jednostki realizujące	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w latach 2015-2022 [tys PLN]	Źródło finansowania
III.1.4	Ochrona ichtiofauny przed kłusownictwem będącym jednym z głównych przyczyn niewielkiej atrakcyjności wędkarskiej i podnoszenie świadomości ekologicznej	organizacje proekologiczne,	2016	b/d	PZW
III.2	Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi i gleby przed degradacją				
III.2.1	Budowa kładki na Wielkim Bagnie – Gace	Słowiński Park Narodowy	2015	215,0	środki własne, NFOŚiGW
III.2.2	Rewitalizacja terenów zdegradowanych ekologicznie (utyliczanie odpadów, rekultywacja wysypisk itp.)	Samorząd Gminy	2016	b/d	samorząd powiatowy, WFOŚiGW w Gdańsku
III.3	Cel średniookresowy – Ochrona i prowadzenie właściwej gospodarki leśnej				
III.3.1	Budowa wiaty w leśnictwie Żoruchowo	Nadleśnictwo Damnica	2017	70,0	środki własne
III.3.2	Przebudowa drogi nr 118 w leśnictwie Lipno	Nadleśnictwo Damnica	2017	297,0	środki własne
III.3.3	Planowe zalesienia nieprzydatnych rolniczo gruntów porolnych oraz gruntów „odzyskanych” na skutek rekultywacji, szczególnie w obszarach korytarzy ekologicznych i stref wododziałowych oraz wodochronnych obszarów leśnych	Lasy Państwowe	2020	b/d	Samorząd Województwa, PZPK, Samorządy gminne
III.3.4	Ograniczenie przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne oraz całkowitych wyrębów starodrzewia w lasach ochronnych	Samorząd gminny	2016	b/d	Lasy Państwowe, RDOŚ,
OBSZAR IV – ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA MIESZKAŃCÓW I EDUKACJA EKOLOGICZNA					
IV.1	Cel średniookresowy – Kształtowanie świadomości ekologicznej i poszanowania dla środowiska przyrodniczego mieszkańców gminy				
IV.1.1	Upowszechnianie stosowania OZE i gazu w indywidualnych i lokalnych źródłach energii	Samorząd Gminy	2020	b/d	Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny, Bałtycka Agencja Poszanowania Energii, Placówki naukowo – badawcze; Energa SA, PGNiG,

Lp.	Opis działania/przedsięwzięcia	Jednostki realizujące	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w latach 2015-2022 [tys PLN]	Źródło finansowania
IV.1.2	Wspieranie tworzenia i funkcjonowania lokalnych centrów informacji i edukacji ekologicznej	Samorząd Gminy	2020	b/d	Placówki oświatowe, kulturalne, Organizacje pozarządowe, Uczenie i instytuty badawcze, Fundusze ekologiczne
IV.1.3	Wspieranie instytucji i stowarzyszeń prowadzących w terenie edukację ekologiczną wśród młodzieży szkolnej, mieszkańców i turystów na szczeblu regionalnym i lokalnym	Samorząd Gminy	2020	b/d	Parki Narodowe, Krajobrazowe, Stowarzyszenia, Organizacje pozarządowe, FOŚiGW
IV.1.4	Wspieranie aktywności obywatelskiej, powstawania i rozwoju regionalnych i lokalnych agend organizacji ekologicznych oraz nowych podmiotów artykułujących ekologiczne interesy społeczności lokalnych	Samorząd Gminy	2020	b/d	Organizacje ekologiczne, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
IV.1.5	Wspieranie produkcji i dystrybucji produktów pochodzących z certyfikowanych gospodarstw i przetwórnictwa ekologicznych	Samorząd Gminy	2020	b/d	Jednostki certyfikujące, Placówki oświatowe, Uczelnie, Instytuty badawcze, Fundusze ekologiczne
IV.1.6	Wspieranie instytucji i stowarzyszeń prowadzących w terenie edukację ekologiczną wśród młodzieży szkolnej, mieszkańców i turystów na szczeblu regionalnym i lokalnym	Samorząd Gminy	2021	b/d	SPN, PK Dolina Słupi, organizacje pozarządowe, WFOŚiGW w Gdańsku
IV.1.7	Upowszechnienie stosowania w administracji publicznej „zielonych zamówień”, promowanie posiadaczy certyfikatów	Samorząd Gminy	2021	b/d	ODR, Izba Rolnicza
IV.3	Cel średniookresowy – Odpowiedzialność za szkody w środowisku zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”				
IV.3.1	Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku	GIOŚ, RDOŚ	zadania ciągłe	b/d	środki własne
IV.3.2	Prowadzenie monitoringu podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska	WIOŚ,	zadania ciągłe	b/d	środki własne

Lp.	Opis działania/przedsięwzięcia	Jednostki realizujące	Lata realizacji	Szacunkowe koszty w latach 2015-2022 [tys PLN]	Źródło finansowania
IV.3.3	Prowadzenie rejestru szkód w środowisku	GIOŚ	zadania ciągłe	b/d	środki własne
OBSZAR V – RACJONALNA GOSPODARKA ODPADAMI					
V.1	Gospodarka Odpadami				
V.1.1	Objęcie przez gminę wszystkich właścicieli nieruchomości systemem gospodarowania odpadami komunalnymi	Samorządy gminne	2015	b/d	Przedsiębiorstwa odbierające odpady
V.1.2	Dokończenie budowy systemu regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych, realizujących kompleksowe zagospodarowanie i unieszkodliwianie odpadów;	Związki gmin, Podmioty gospodarki odpadami	2016	b/d	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Samorząd Województwa, Samorządy gminne
V.1.3	Tworzenie regionalnych systemów gospodarki odpadami komunalnymi obejmujących działania w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - zapobiegania powstawaniu odpadów, - selektywnego zbierania odpadów, - przetwarzania odpadów w celu przygotowania do odzysku lub unieszkodliwiania, - tworzenia regionów gospodarki odpadami, - funkcjonowania regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) - rekultywacji zamkniętych składowisk odpadów. 	Organ gminy, gminy w ramach związków bądź porozumień międzygminnych lub gminy w ramach struktur międzygminnych, przedsiębiorstwa komunalne i przedsiębiorcy	2012 – 2016	b/d	b/d
V.1.4	Prowadzenie działalności informacyjno-edukacyjnej dotyczącej konieczności właściwego postępowania z odpadami niebezpiecznymi i innymi niż niebezpiecznymi. Propagowanie stosowania nowoczesnych technologii skutkujących zmniejszeniem ilości wytworzonych odpadów	Jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy	zadanie ciągłe	b/d	b/d

V.2	Recykling odpadów				
V.2.1	Rozwój systemu selektywnego zbierania odpadów komunalnych	Samorząd Gminy	2020	b/d	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

Źródło: opracowanie własne na podstawie KPOŚK, WPI, POŚWŁ, POŚPW, KPZL
Objaśnienia

- KPOŚK – Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
- POŚWP – Program Ochrony środowiska Województwa Pomorskiego
- POŚPS – Program Ochrony Środowiska Powiatu Słupskiego
- KPZL – Krajowy Program Zwiększania Lesistości

CZĘŚĆ IV – REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH

8. Instrumenty Realizacji Polityki Ekologicznej

8.1. Mechanizmy prawno-ekonomiczne

Dzięki odpowiednim instrumentom zarządzania środowiskiem cele zawarte w *Programie ochrony środowiska dla gminy Główczyce na lata 2015 - 2018 z perspektywą do 2022 roku* mogą być skutecznie realizowane.

Wśród instrumentów zarządzania środowiskiem, które mogą zostać wykorzystane przy realizacji Programu ochrony środowiska należy wyróżnić: instrumenty prawno-administracyjne, ekonomiczne oraz społeczne. Instrumenty te wynikają z następujących aktów prawnych:

- Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.),
- Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r., poz. 469),
- Ustawa o odpadach (Dz. U. z 2013 r., poz. 1136 z późn. zm.),
- Ustawa o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627),
- Ustawa o lasach (Dz. U. z 2014 r., poz. 1153 z późn. zm.),
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r., poz. 199),
- Ustawa o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 686),
- Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2015 r., poz. 196),
- Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. 2015 r., poz. 909),
- Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm.).

Instrumenty prawno-administracyjne

Instrumenty prawno-administracyjne to przede wszystkim: akty prawa miejscowego, zakazy, ograniczenia i nakazy, normy (standardy), pozwolenia prawno-administracyjne oraz proekologiczne procedury administracyjne.

Akty prawa miejscowego

Wśród najważniejszych aktów prawa miejscowego, istotnych z punktu widzenia ochrony środowiska, znajdują się plany zagospodarowania przestrzennego, w których ustala się m.in. szczególne warunki zagospodarowania terenów, uwzględniające potrzeby ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i zdrowia ludzi, prawidłowego gospodarowania zasobami przyrody oraz ochrony gruntów rolnych i leśnych.

Zakazy, ograniczenia i nakazy

Zakazy, ograniczenia i nakazy mogą wynikać z ww. aktów prawa miejscowego. Ograniczenia mogą dotyczyć korzystania ze środowiska, nakazy – np. opracowania oceny oddziaływania na środowisko (OOŚ).

Standardy

Wśród standardów wyróżniamy m.in.: standardy emisyjne, standardy jakości środowiska oraz inne np. normy produktowe, normy techniczno-technologiczne, normy właściwego postępowania. Standardy emisyjne stanowią dopuszczalne wielkości emisji, które mogą być określone indywidualnie dla danej instalacji lub ogólnie dla poszczególnych typów instalacji w rozporządzeniach. Standardy jakości środowiska są wymaganiami, które muszą być spełnione w określonym czasie przez

środowisko jako całość lub jego poszczególne elementy przyrodnicze. Określają one maksymalne, dopuszczalne stężenia substancji w odniesieniu do odpowiednich komponentów środowiska tj. powietrza, wody, gleby, ziemi oraz dopuszczalne poziomy hałasu lub promieniowania, które mogą być zróżnicowane w zależności od rodzajów obszarów.

Normy produktowe stanowią np. dopuszczalne stężenie ołowiu w benzynie. Normy techniczno-technologiczne określają rodzaj i ilość zanieczyszczeń, które mogą powstawać w danym procesie produkcyjnym lub podczas użytkowania danego urządzenia, natomiast normy właściwego postępowania dotyczą np. przewozu substancji niebezpiecznych.

Pozwolenia

Pozwolenie emisyjne wydawane są w zakresie np. emisji pyłów i gazów do powietrza, wprowadzania ścieków do wód lub powierzchni ziemi, wytwarzania odpadów, a także zintegrowanego oddziaływania na środowisko.

Pozwoleniami eksploatacyjnymi są np. koncesje na poszukiwanie lub rozpoznanie złóż, koncesje na wydobywanie kopalin ze złóż, pozwolenia wodnoprawne w zakresie wykonania urządzeń wodnych, poboru wód podziemnych, rolniczego wykorzystania ścieków, decyzje o wyłączeniu gruntów rolnych i leśnych z produkcji.

Innym rodzajem pozwoleń są pozwolenia na budowę, rozbiórkę obiektu budowlanego, decyzje o pozwoleniu na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Proekologiczne procedury administracyjne

Proekologiczne procedury administracyjne stanowią m.in. procedury postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, procedury postępowania w sprawie oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko oraz na obszar Natura 2000, procedury postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, procedury dostępu społeczeństwa do informacji o środowisku, procedury zapewnienia udziału społeczeństwa w ochronie środowiska.

Instrumenty ekonomiczne

Do instrumentów finansowych należą: instrumenty o charakterze opłat i podatków, instrumenty oparte na transakcjach rynkowych, zachęty finansowe, administracyjne kary pieniężne i inne instrumenty dobrowolnego stosowania.

Instrumenty o charakterze opłat i podatków

Instrumentami o charakterze opłat i podatków są np. opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska, które ponoszą podmioty korzystające ze środowiska.

Zachęty finansowe

Zachęty finansowe, czyli pomoc finansowa udzielana przez Państwo skierowane są do podmiotów gospodarczych. Zadaniem zachęt finansowych jest wspieranie inwestycji proekologicznych. Pochodzą one z budżetu państwa lub samorządów lokalnych, funduszy ekologicznych, pomocy zagranicznej. Mogą mieć formę dotacji, kredytów i pożyczek udzielanych na preferencyjnych warunkach.

Administracyjne kary pieniężne

Administracyjne kary pieniężne, czyli przymusowe bezzwrotne świadczenie ponoszone za przekroczenie lub naruszenie warunków korzystania ze środowiska ustalonych przepisami prawnymi.

Instrumenty społeczne

Celem instrumentów oddziaływania społecznego jest ukierunkowanie proekologicznego zachowania społeczeństwa, w tym przestrzegania zakazów i nakazów. Oparte są one na założeniu, że zachowanie podmiotów i grup następuje w wyniku pozyskiwania informacji. Instrumenty społecznego oddziaływania to narzędzia związane z kształtowaniem świadomości i wiedzy ekologicznej ludzi. Wyróżniamy instrumenty społecznego oddziaływania o charakterze formalnym i nieformalnym.

Do formalnych należy m.in.:

- edukacja ekologiczna,
- dostęp do informacji o środowisku

Wśród nieformalnych wyróżniamy m.in.:

- nieformalną edukację ekologiczną (m.in. edukację na podstawie informacji środków masowego przekazu, edukacja kształtowana podczas dyskusji w różnych gronach),
- działania informacyjne (m.in. ulotki, broszury, seminaria szkoleniowe, masowe akcje i kampanie np.: sprzątanie świata),
- instrumenty nacisku społecznego (m.in. petycje, zbieranie podpisów, manifestacje, demonstracje).

Do instrumentów oddziaływania społecznego zaliczyć można instrumenty, takie jak:

Edukacja ekologiczna

Pod pojęciem edukacji ekologicznej należy rozumieć działania mające na celu usprawnienie działań samorządów poprzez profesjonalne doksztalcanie i systemy szkoleń, wdrożenie interdyscyplinarnego modelu pracy, współpracę i partnerstwo między instytucjami, a także budowanie powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem.

Działania edukacyjne oraz szkolenia powinny być organizowane dla:

- pracowników administracji samorządowej,
- samorządów, mieszkańców,
- nauczycieli szkół wszystkich szczebli,
- członków organizacji pozarządowych,
- dziennikarzy,
- dzieci i młodzieży,
- dyrekcji i kadry zakładów produkcyjnych.

Dostęp społeczeństwa do informacji

Dostęp społeczeństwa do informacji poprzez udział społeczeństwa w zarządzaniu należy zapewnić przy użyciu narzędzi takich jak: konsultacje społeczne, debaty publiczne, czy uzgodnienia.

Instrumenty dobrowolnego stosowania

Instrumenty dobrowolnego stosowania, to m.in. umowy, porozumienia oraz dobrowolne procedury. Wynikają one z różnych dokumentów o nieobligatoryjnym charakterze. Przykładem mogą tu być porozumienia prezydentów miast, procedury określone w normach zarządzania środowiskowego.

Zalecenia ekologiczne

Zalecenia ekologiczne wskazują określone działania lub rozwiązania technologiczne, techniczne i organizacyjne, które jednostka może wdrożyć w celu uzyskania wyższej ekologiczno-ekonomicznej efektywności funkcjonowania. Przykładem może być zbiór zaleceń w zakresie oszczędzania energii w jednostkach administracji publicznej.

Z uwagi na fakt, że Wójt Gminy dysponuje ograniczonymi instrumentami, spośród wyżej wymienionych, natomiast pozostałe instrumenty znajdują się w posiadaniu innych organów, takich jak: Marszałek Województwa, Wojewoda, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska czy Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej, konieczna jest ścisła współpraca pomiędzy tymi instytucjami dla sprawnego i efektywnego zarządzania jakością środowiska na terenie gminy.

8.2. Mechanizmy finansowe realizacji Programu

Sukcesywna realizacja poszczególnych zadań zaplanowanych w Programie jest zależna głównie od dostępności środków finansowych, które mogą pochodzić z różnych źródeł. Do podstawowych źródeł finansowania zaplanowanych zadań zalicza się środki własne oraz środki własne przedsiębiorców. Jednak często dostępne środki są niewystarczające i muszą być wspierane kredytami, pożyczkami lub dotacjami, które mogą pochodzić ze źródeł krajowych lub zagranicznych.

Źródła krajowe:

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie (NFOŚiGW)** - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest wspólnie z wojewódzkimi funduszami filarem polskiego systemu finansowania ochrony środowiska. Najważniejszym zadaniem Narodowego Funduszu w ostatnich latach jest efektywne i sprawne wykorzystanie środków z Unii Europejskiej przeznaczonych na rozbudowę i modernizację infrastruktury ochrony środowiska w naszym kraju. Wdrażanie projektów ekologicznych, które uzyskały lub uzyskają wsparcie finansowe z Komisji Europejskiej oraz dofinansowanie tych przedsięwzięć ze środków Narodowego Funduszu będzie służyło osiągnięciu przez Polskę efektów ekologicznych wynikających z zobowiązań międzynarodowych. Źródłem wpływów NFOŚiGW są opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i kary za naruszanie prawa ekologicznego. Dzięki temu, że główną formą dofinansowania działań są pożyczki, Narodowy Fundusz stanowi „odnawialne źródło finansowania” ochrony środowiska. Pożyczki i dotacje, a także inne formy dofinansowania, stosowane przez Narodowy Fundusz, przeznaczone są na dofinansowanie w pierwszym rzędzie dużych inwestycji o znaczeniu ogólnopolskim i ponadregionalnym w zakresie likwidacji zanieczyszczeń wody, powietrza i ziemi. Finansowane są również zadania z dziedziny geologii i górnictwa, monitoringu środowiska, przeciwdziałania zagrożeniom środowiska, ochrony przyrody i leśnictwa, popularyzowania wiedzy ekologicznej, profilaktyki zdrowotnej dzieci a także prac naukowo-badawczych i ekspertyz. W ostatnim czasie szczególnym priorytetem objęte są inwestycje wykorzystujące odnawialne źródła energii. Ze środków NFOŚiGW o dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty - jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa, instytucje i urzędy, szkoły wyższe i uczelnie, jednostki organizacyjne ochrony zdrowia, organizacje pozarządowe tj.: fundacje, stowarzyszenia,

administracja państwowa oraz osoby fizyczne. Dofinansowanie przedsięwzięć odbywa się przez udzielanie: oprocentowanych pożyczek, dotacji, w tym: dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych, dokonywanie częściowych spłat kapitału kredytów bankowych, dopłaty do oprocentowania lub ceny wykupu obligacji, dopłaty do demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji.

W 2012 roku środki finansowe NFOŚiGW rozdysponowane są w ramach następujących programów priorytetowych:

- ochrona wód,
  - gospodarka wodna,
  - ochrona powierzchni ziemi,
  - geologia i górnictwo,
  - ochrona klimatu i atmosfery,
  - ochrona przyrody,
  - edukacja ekologiczna,
  - wsparcie realizacji Polityki Ekologicznej Państwa przez Ministra Środowiska,
  - programy międzydziedzinowe.
- **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej** udziela pomocy na realizację licznych przedsięwzięć proekologicznych, charakteryzującymi się wymiernymi efektami proekologicznymi. Pomoc finansowa ze środków Wojewódzkiego Funduszu udzielana jest w formie: oprocentowanych pożyczek, dotacji, przekazania środków finansowych, nagród za działalność na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej niezwiązaną z wykonywaniem obowiązków pracowników administracji rządowej i samorządowej oraz udostępniania środków finansowych bankom. Dofinansowanie w formie pożyczki nie może przekroczyć 75% kosztu całkowitego przedsięwzięcia. Oprocentowanie pożyczek wynosi 0,7 stopy redyskonta weksli jednak nie mniej niż 3,0 punktu procentowego w stosunku rocznym. Maksymalny okres spłaty pożyczki wynosi 10 lat. Udzielona pożyczka może być częściowo umorzona. Umorzenie może wynieść do 30%. Natomiast dotacje mogą być udzielane do wysokości 90% kosztu całkowitego przedsięwzięcia. Wojewódzki Fundusz udziela także pomocy finansowej w formie dotacji, do oprocentowania kredytów bankowych lub częściowych spłat kapitału kredytów bankowych na podstawie umowy zawartej z bankiem.
  - **Bank Ochrony Środowiska (BOŚ)** – oferuje preferencyjne kredyty na przedsięwzięcia związane z ochroną środowiska i zarazem wspiera rozwój biznesu. Oferta kredytowa skierowana jest do klientów indywidualnych, wspólnot mieszkaniowych, przedsiębiorców i samorządów terytorialnych. Kredyty udzielane są również we współpracy z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Kredyty mogą być udzielane m.in. na: zakup i montaż kolektorów słonecznych do podgrzewania wody, na przedsięwzięcia związane z wykorzystywaniem odnawialnych źródeł energii, na zakup lub montaż urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska, termomodernizacje.
  - **Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK)** – udziela kredytów na współfinansowanie projektów wspieranych przez fundusze strukturalne Unii Europejskiej lub projektów zgodnych ze strategią rozwoju regionalnego lub lokalnego oraz kredytów inwestycyjnych przeznaczonych na finansowanie projektów realizowanych, przez jednostki samorządu terytorialnego, wspieranych środkami z budżetu Unii Europejskiej. Zarówno dla samorządów jak i dla klientów indywidualnych oferowane są kredyty preferencyjne na usuwanie skutków klęsk żywiołowych. Oferuje również premie termomodernizacyjne za przedsięwzięcia, w wyniku których następuje zmniejszenie rocznego zapotrzebowania na energię dostarczaną do budynków.

Źródła zagraniczne:

Podstawowymi instrumentami finansowania ochrony środowiska ze środków unijnych jest Fundusz Spójności (realizacja Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko) a także Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (realizacja WRPO).

Pierwszeństwo w finansowaniu zadań będą miały przedsięwzięcia niezbędne dla realizacji środowiskowych zobowiązań Traktatu Akcesyjnego, a więc dotyczące przede wszystkim realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych.

Instrument finansowy LIFE 2014 - 2020 jest kontynuacją programu realizowanego w latach 2007-2013. LIFE jest instrumentem, który zapewnia środki finansowe na ochronę środowiska. Budżet na lata 2014 - 2020 wynosi 3,5 miliarda euro, w którego skład wchodzi dwa podprogramy:

a) podprogram na rzecz środowiska:

- środowisko i efektywność wykorzystania zasobów,
- natura i różnorodność biologiczna,
- zarządzanie w zakresie ochrony środowiska i informacja.

b) podprogram na rzecz klimatu:

- łagodzenie zmiany klimatu,
- przystosowanie do zmiany klimatu,
- zarządzanie działaniami w zakresie zmiany klimatu i informacja.

Priorytetem LIFE jest zwiększenie komplementarności z innymi projektami unijnymi oraz zwiększenie zasięgu terytorialnego. Program obejmuje: obszary Natura 2000, woda, odpady i powietrze. Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego - działa w dziedzinie ochrona środowiska, w tym środowiska ludzkiego, poprzez dofinansowanie m.in. redukcji zanieczyszczeń i promowania odnawialnych źródeł energii, promowania zrównoważonego rozwoju poprzez lepsze wykorzystanie i zarządzanie zasobami, ochrony kulturowego dziedzictwa europejskiego, rozwoju zasobów ludzkich. Wysokość udzielanego dofinansowania to 60% całkowitych kosztów kwalifikowalnych zadania. Wyjątki stanowi przypadek gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu będzie współfinansowane z budżetu państwa lub budżetu jednostek samorządu terytorialnego. Wtedy finansowe wsparcie dla reszty kosztów kwalifikowanych projektu może sięgać nawet do 85% kosztów kwalifikowalnych zadania.

ELENA – Inteligentna Energia – Program dla Europy - Komisja Europejska we współpracy z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym opracowała nowy program. ELENA ma za zadanie pomóc samorządom lokalnym w przygotowaniu dobrych projektów związanych z efektywnością energetyczną, które będą kwalifikowały się do finansowania przez EBI. Mogą to być projekty związane z: modernizacją budynków publicznych i prywatnych w kierunku obniżenia ich energochłonności, obniżaniem strat energii w sieciach ciepłowniczych i instalacjach chłodniczych, a także rozwojem przyjaznego środowiska transportu. Podstawowy warunek, który musi zostać spełniony przez każdy z tych projektów, to zredukowanie emisji dwutlenku węgla. Komisja przeznaczyła na ten cel 15 mln euro z programu „Inteligentna Energia - Program dla Europy”.

Europejski Fundusz Efektywności Energetycznej (EFEE) - wspiera działania mające na względzie oszczędzanie energii, efektywność energetyczną, promowanie energii odnawialnej. Zrównoważone inwestycje energetyczne wspierane przez lokalne, regionalne i (w uzasadnionych przypadkach) krajowe władze mogą obejmować:

- oszczędzanie energii w budynkach publicznych i prywatnych,;
- inwestycje w wysokowydajne instalacje skojarzonego wytwarzania ciepła i energii elektrycznej (CHP);

- inwestycje w źródła energii odnawialnej;
- inwestycje związane z czystym transportem miejskim;
- modernizację infrastruktury, takiej jak oświetlenie uliczne czy inteligentne sieci.

Potencjalnymi beneficjentami są władze publiczne (np. gminy), przedsiębiorstwa publiczne lub prywatne, które działają w imieniu organów publicznych, takich jak lokalne zakłady energetyczne, firmy świadczące usługi energetyczne (ESCO) lub publiczni dostawcy usług transportowych.

9. Monitoring Realizacji Programu

Odpowiedzialność w zakresie realizacji Programu ochrony środowiska dla gminy Głównyzyce na lata 2015 - 2018 z perspektywą do 2022 roku należy do Wójta gminy.

Nadrzędną zasadą niniejszego opracowania jest realizacja wyznaczonych zadań W procesie wdrażania Programu biorą udział następujące grupy podmiotów:

- podmioty uczestniczące w organizacji i zarządzaniu Programem,
- podmioty realizujące zadania Programu, w tym podmioty korzystające ze środowiska,
- podmioty kontrolujące przebieg realizacji i efekty Programu,
- społeczność gminy.

W cyklach czteroletnich będzie oceniany stopień realizacji przyjętych celów ekologicznych i działań. Ocena ta będzie bazą do ewentualnej korekty celów i strategii ich realizacji. Taka procedura pozwoli na spełnienie wymagań zapisanych w ustawie Prawo ochrony środowiska.

Niezbędna jest współpraca pomiędzy wszystkimi jednostkami uczestniczącymi w realizacji Programu. Wójt współpracuje z organami administracji rządowej i samorządowej szczebla powiatowego, a także z instytucjami (tj. WIOŚ, RDOŚ, GDOŚ, PPIS) w dyspozycji których znajdują się odpowiednie instrumenty np. prawne, finansowe.

Proces wdrażania Programu wymaga stałego monitoringu. Najważniejszym jego elementem jest ocena realizacji zadań z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów. Okresowej ocenie i analizie należy poddawać:

- stopień realizacji przedsięwzięć i zadań,
- poziom wykonania przyjętych celów,
- rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami a ich realizacją,
- przyczyny ww. rozbieżności.

Na potrzeby przeprowadzania oceny realizacji poszczególnych celów i zadań przedstawionych w harmonogramie zaproponowano wykorzystanie wskaźników przedstawionych w tabeli poniżej.

Tabela 26. Wskaźniki monitorowania programu

L.p.	Wskaźnik	Jednostka
Wskaźniki ekologiczne		
1	Stan ekologiczny i chemiczny wód powierzchniowych	klasa
2	Jakość powietrza – w strefie pomorskiej	klasa
3	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej	%
4	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	szt.
5	Długość istniejącej sieci wodociągowej w danym roku	km
6	Długość istniejącej sieci kanalizacyjnej w danym roku	km
7	Komunalne oczyszczalnie ściekowe	szt.
8	Przemysłowe oczyszczalnie ściekowe	szt.
9	Wskaźnik lesistości	%
10	Powierzchnia terenów objętych ochroną prawną	%
Wskaźniki społeczne		
1	Ilość akcji i kampanii informacyjno – edukacyjnych w danym roku	szt.
2	Długość ścieżek edukacyjno - przyrodniczych	km
3	Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	-
Wskaźniki ekonomiczne		
1	Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w tym: Gospodarka wodna Gospodarka wodno – ściekowa i ochrona wód Gospodarka odpadami Pozostała działalność	tys. zł

Wyjaśnienia skrótów

EMAS	–	(ang. Eco Management and Audit Scheme) System Ekozarządzania i Audytu
GUS	–	Główny Urząd Statystyczny
GZWP	–	Główny Zbiornik Wód Podziemnych
KPOŚK	–	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
NFOŚiGW	–	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OOŚ	–	oceny oddziaływania na środowisko
PEP	–	Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016
PM_{2,5}	–	pył zawieszony o granulacji do 2,5µm
PM₁₀	–	pył zawieszony o granulacji do 10µm
POLIŚ	–	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
PROW	–	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
RDOŚ	–	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
RLM	–	równoważna liczba mieszkańców
RZGW	–	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej
UE	–	Unia Europejska
UGwG	–	Urząd Gminy w Głównyzycach
WFOŚiGW	–	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WIOŚ	–	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska

Wykorzystane materiały

1. „Aktualizacja Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych – AKPOŚK 2010”
2. „Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku”, Gdańsk 2013
3. „Program Ochrony Środowiska dla powiatu Słupskiego na lata 2014-2017 z perspektywą do roku 2021”, Słupsk 2014r.
4. „Raport o realizacji Krajowego Programu Zwiększania Lesistości w 2014r.”, Sękocin Stary 2014r.
5. „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Głównyzyce”, Głównyzyce 2004r.
6. „Plan gospodarki odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018”, Gdańsk 2012r.
7. „Strategia Rozwoju Gminy Głównyzyce 2015 – 2022”, Głównyzyce 2015r.
8. „Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Słupskiego na lata 2012 – 2022”, Słupsk 2011r.
9. „Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020”, Gdańsk 2012r.
10. „Projekt Prac Geologicznych na wykonanie otworu zastępczego Nr 2/06 dla ujęcia komunalnego w Dochowie”, Sławno 2006r.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Wykaz Pomników Przyrody w gminie Głównyca

Lp.	Nazwa pomnika przyrody (jak w akcie prawnym o ustanowieniu)	Data utworzenia pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Obwód na wysokości 1,3 m	Wysokość [m]	Miejscowość	Nr działki ewidencyjnej	Opis lokalizacji
1	Lipa drobnolistna	18.03.1998	Uchwała nr 28/381/98 Rady Gminy w Głównycach w sprawie uznania drzew za pomniki przyrody	460	27	Szczypkowice	131	Szczypkowice park
2	Dąb szypułkowy	18.03.1998		520	27	Górzyno	11/10	Teren pałacu
3	Dąb szypułkowy	18.03.1998		535	27	Pobłocie	407	Teren szkoły
4	Dąb szypułkowy	18.03.1998		485	26	Pobłocie	407	Teren szkoły
5	Dąb czerwony	18.03.1998		346	24	Pobłocie	407	Teren szkoły
6	Dąb szypułkowy	18.03.1998		415	25	Pobłocie	407	Teren szkoły
7	Dąb szypułkowy	18.03.1998		610	28	Pobłocie	148g	Droga Pobłocie – Dargoleza, las
8	Tulipanowiec japoński	18.03.1998		380	25	Cecenowo	213/14	Cecenowo Park
9	Buk zwyczajny odmiany purpurowej	18.03.1998		520	27	Cecenowo	213/14	Cecenowo Park
10	Daglezja	18.03.1998		289	30	Cecenowo	213/14	Cecenowo Park
11	Świerk pospolity	18.03.1998		430	30	Cecenowo	213/14	Cecenowo Park
12	Świerk pospolity	18.03.1998		360	30	Cecenowo	213/14	Cecenowo Park
13	Daglezja	18.03.1998		310	27	Cecenowo	213/14	Cecenowo Park
14	Grupa drzew – Klon zwyczajny	18.03.1998		1. 335; 2. 330	1. 25; 2. 26	Cecenowo	61	Cecenowo, teren kościoła
15	Lipa drobnolistna	18.03.1998		430	26	Cecenowo	61	Cecenowo, teren kościoła
16	Lipa drobnolistna	18.03.1998		365	25	Cecenowo	61	Cecenowo, teren kościoła
17	Grupa drzew – żywotnik zachodni	18.03.1998		-	-	Cecenowo	61	Cecenowo, teren kościoła

18	Aleja – lipa drobnolistna 50 szt.	18.03.1998		180 – 386	12-20	Żoruchowo	124; 7	Żoruchowo przy drodze od Słupska w kierunku wioski Żoruchowo
19	Lipa drobnolistna	18.03.1998		390	27	Główczyce	544/7	Teren pałacu
20	Dąb czerwony	18.03.1998		337	25	Główczyce	544/7	Teren pałacu
21	Dąb czerwony	18.03.1998		227	24	Główczyce	544/7	Teren pałacu
22	Dąb szypułkowy	18.03.1998		402	25	Rumsko	67	Rumsko, początek wsi
23	Aleja – dąb szypułkowy	18.03.1998		410 – 571	28-30	Rumsko	67	Przy drodze do Równa
24	Grupa drzew – cis pospolity	18.03.1998		37 – 148	11-18	Będziechowo	3/1	Będziechowo, park
25	Lipa drobnolistna	18.03.1998		636	27	Lipno	41	Droga Drzeżewo-Lipno
26	Platan klonolistny	18.03.1998		365	20	Wykosowo	16/14	Wykosowo, boisko
27	Wiąz szypułkowy	18.03.1998		615	25	Wykosowo	16/14	Wykosowo, boisko
28	Dąb czerwony	18.03.1998		420	25	Wykosowo	16/14	Wykosowo, boisko
29	Buk zwyczajny	18.03.1998		510	27	Wykosowo	16/14	Wykosowo, boisko
30	Grupa drzew – buk zwyczajny	18.03.1998		306 - 400	24-26	Wykosowo	16/14	Wykosowo, boisko
31	Grupa drzew – buk zwyczajny	18.03.1998		310 - 390	25-26	Wykosowo	16/14	Wykosowo, boisko
32	Lipa drobnolistna	18.03.1998		540	26	Kłęcino	63	Kłęcino, pole
33	Platan klonolistny	18.03.1998		360	25	Wolinia	85/16	Wolinia, przy ogrodzeniu pałacowym
34	Buk zwyczajny	18.03.1998		438	27	Wolinia	85/16	Wolinia, przy ogrodzeniu pałacowym
35	Dąb szypułkowy	18.03.1998		600	27	Wolinia	85/16	Wolinia, przy ogrodzeniu pałacowym
36	Grupa drzew – cis pospolity	18.03.1998		79-235	16-20	Wolinia	85/16	Wolinia, przy ogrodzeniu pałacowym

37	Dąb szypułkowy	18.03.1998		420	26	Wolinia	85/16	Wolinia, przy ogrodzeniu pałacowym
38	Grupa drzew – lipa drobnolistna	18.03.1998		380 – 489	24-25	Ciemino	6/13	Ciemino, przy drodze
39	Dąb szypułkowy	18.03.1998		420	25	Ciemino	D-5	Ciemino przy zagrodzie gosp.
40	Lipa drobnolistna	18.03.1998		545	25	Ciemino	D-5	Ciemino przy zagrodzie gosp.
41	Lipa drobnolistna	18.03.1998		554	25	Ciemino	19	Ciemino, przy drodze
42	Lipa drobnolistna	18.03.1998		420	25	Ciemino	19	Ciemino, przy drodze
43	Jesion wyniosły	18.03.1998		420	26	Ciemino	19	Ciemino, przy drodze
44	Grupa drzew – cis pospolity	18.03.1998		60-70	11	Ciemino	6/13	Ciemino park
45	Dąb szypułkowy	18.03.1998		504	27	Ciemino	6/13	Ciemino park
46	Grupa drzew – cis pospolity	18.03.1998		95 – 110	12-15	Ciemino	6/15	Ciemino obok byłego PGR
47	Jesion wyniosły	18.03.1998		445	24-25	Ciemino	6/15	Ciemino obok byłego PGR
48	Aleja – lipa drobnolistna	18.03.1998		342 - 594	24-26	Ciemino	6/15	Ciemino obok parku i byłego PGR
49	Grupa drzew – klon zwyczajny	18.03.1998		502 - 510	25-26	Izbica	191	Izbica polana
50	Klon zwyczajny	18.03.1998		355	25-26	Izbica	191	-
51	Grupa drzew – kasztan jadalny	18.03.1998		130 – 180	30	Izbica	191	-
52	Dąb szypułkowy	18.03.1998		380	25	Będziechowo	3	-
53	Grupa drzew – buk zwyczajny	18.03.1998		330 – 410	27	Będziechowo	3	
54	Dąb szypułkowy	18.03.1998		520	26	Wolinia	80/8	-
55	Cypryśnik błotny	18.03.1998		380 - 489	20	Żelkowo	95	-

56	Lipa drobnolistna	26.10.1978	Orzeczenie nr 176/43 Urząd Wojewódzki Słupsk	560	25	Będziechowo	-	OZLP Szczecinek, Nadleśnictwo Damnica oddz. 3m., m. Będziechowo
57	Grupa drzew – Dąb szypułkowy 3 szt.	20.11.1978	Orzeczenie nr 191/58 Urząd Wojewódzki Słupsk	297; 405; 646	21; 22; 22	Żoruchowo	-	obok drogi przy posesji nr 20
58	Dąb szypułkowy	20.11.1978	Orzeczenie nr 192/59 Urząd Wojewódzki Słupsk	600	23	Żoruchowo	-	Żoruchowo przy drodze do m. Wiklino
59	Grupa drzew – Buk zwyczajny 6 szt.	29.11.1980	Orzeczenie nr 270/136 Urząd Wojewódzki Słupsk	300 – 550	-	Wolinia	-	Wolinia droga z Pobłocia do Wolinii Przy zabudowaniach gospodarczych w Wolinii
60	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 270/136 Urząd Wojewódzki Słupsk	303	25	Żoruchowo	-	Żoruchowo obok zabudowań gospodarczych przy drodze polnej w odległości 300 m na zachód od budynku szkoły
61	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 271/137 Urząd Wojewódzki Słupsk	447	25	Żoruchowo	-	Żoruchowo
62	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 272/138 Urząd Wojewódzki Słupsk	297	19	Żoruchowo	-	Żoruchowo przy zabudowaniach gospodarczych przy drodze polnej ok. 300 m na zachód od budynku szkoły
63	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 273/139 Urząd Wojewódzki Słupsk	354	22	Żoruchowo	-	Żoruchowo przy zabudowaniach gospodarczych przy drodze polnej ok. 300 m na zachód od budynku szkoły
64	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 274/140 Urząd Wojewódzki Słupsk	442	24	Żoruchowo	-	Żoruchowo przy zabudowaniach gospodarczych przy drodze polnej ok. 300 m na zachód od budynku szkoły

65	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 274/140 Urząd Wojewódzki Słupsk	376	23	Żoruchowo		Żoruchowo przy zabudowaniach gospodarczych przy drodze polnej ok. 300 m na zachód od budynku szkoły
66	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 274/140 Urząd Wojewódzki Słupsk	291	19	Żoruchowo	-	Żoruchowo
67	Dąb szypułkowy	15.10.1982	Orzeczenie nr 274/140 Urząd Wojewódzki Słupsk	386	22	Żoruchowo	-	Żoruchowo
68	Dąb	12.06.1982	Orzeczenie nr 307/173 Urząd Wojewódzki Słupsk	380	18	Żoruchowo		Żoruchowo teren wiejski przy drodze do Bięcina na skarpie przydrożnej po zachodniej stronie drogi
69	Dąb	12.06.1982	Orzeczenie nr 307/173 Urząd Wojewódzki Słupsk	660	20	Żoruchowo		Żoruchowo teren wiejski przy drodze do Bięcina na skarpie przydrożnej na skrzyżowaniu z drogą polną do obory.
70	Grupa drzew – Dąb szypułkowy	28.08.1995	Rozporządzenie Wojewody Słupskiego	375 - 500	25-27	Żoruchowo	-	Żoruchowo posesja w centrum wsi
71	Głaz narzutowy	28.08.1995	Rozporządzenie nr 51/95 Wojewody Słupskiego	580	280	Główczyce	-	Główczyce przy wyrobisku żwirowni

Źródło: dane z Urzędu Gminy Główczyce (stan na sierpień 2015)

ZAŁĄCZNIK NR 2

Wykaz użytków ekologicznych

Lp.	Nazwa użytku ekologicznego	Data utworzenia	Pow. [ha]	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Obręb ewidencyjny	Opis lokalizacji/ nr działki ewidencyjnej	Forma własności	Ochrona w zakresie prawa międzynarodowego
1	Bagno	20.04.1998	3,59	Uchwała nr 30/383/98 Rady Gminy w Główczycach z dn. 20 kwietnia 1998r. W sprawie uznania za użytki ekologiczne terenów Nadleśnictwa Damnica położonych w Gminie Główczyce.	Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału wg mapy 7i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
2	Torfowisko	20.04.1998	1,3		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 11f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
3	Bagno	20.04.1998	3,27		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 12g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
4	Torfowisko	20.04.1998	1,37		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 13d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
5	Bagno	20.04.1998	0,57		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 14c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
6	Bagno	20.04.1998	2,61		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 14c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
7	Torfowisko	20.04.1998	0,64		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 14d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
8	Torfowisko	20.04.1998	1,5		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 23a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
9	Torfowisko	20.04.1998	1,45		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 23b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
10	E-nieużytek	20.04.1998	0,34		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 24a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
11	E-nieużytek	20.04.1998	2,2		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 24b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
12	E-nieużytek	20.04.1998	3,75		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 25a	Nadleśnictwo Damnica	Nie

13	E-nieużytek	20.04.1998	4,67		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 25b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
14	E-nieużytek	20.04.1998	5,41		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 26a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
15	E-nieużytek	20.04.1998	5,86		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 26b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
16	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,98		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 27i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
17	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	1,2		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 27k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
18	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,93		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 28c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
19	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,27		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 29a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
20	Torfowisko	20.04.1998	1,43		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 29b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
21	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	7,15		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 29d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
22	Torfowisko	20.04.1998	6,82		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 29h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
23	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,54		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 29j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
24	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,28		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 29k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
25	Torfowisko	20.04.1998	4,2		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 30f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
26	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	18,5		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 31b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
27	Bagno	20.04.1998	0,66		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 31c	Nadleśnictwo Damnica	Nie

28	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	4,31		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 31d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
29	Bagno	20.04.1998	0,4		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 31f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
30	Torfowisko	20.04.1998	6,88		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 32a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
31	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,6		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 32g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
32	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,77		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 33b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
33	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,35		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 33j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
34	Torfowisko	20.04.1998	17,3		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 34a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
35	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,72		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 34c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
36	Torfowisko	20.04.1998	1,11		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 35g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
37	Bagno	20.04.1998	0,21		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 40k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
38	Bagno	20.04.1998	0,47		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 40n	Nadleśnictwo Damnica	Nie
39	Bagno	20.04.1998	0,92		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 40p	Nadleśnictwo Damnica	Nie
40	Bagno	20.04.1998	0,78		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 43b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
41	Bagno	20.04.1998	0,66		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 44g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
42	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,91		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 48f	Nadleśnictwo Damnica	Nie

43	E-nieużytek	20.04.1998	1		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 48g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
44	Bagno	20.04.1998	0,42		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 36g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
45	Bagno	20.04.1998	0,68		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 36i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
46	Bagno	20.04.1998	1,08		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
47	Torfowisko	20.04.1998	1,57		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
48	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,63		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
49	Torfowisko	20.04.1998	0,81		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
50	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,72		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
51	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	8,21		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 57a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
52	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,2		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 61i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
53	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	3,84		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 61k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
54	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	5,93		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 63i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
55	Bagno	20.04.1998	0,31		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 63k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
56	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	3,03		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 64f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
57	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	3,19		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 65c	Nadleśnictwo Damnica	Nie

58	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,5		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 66f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
59	Torfowisko	20.04.1998	1,61		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 67h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
60	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	4,59		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 67i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
61	Torfowisko	20.04.1998	1,35		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 67j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
62	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	2,35		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 67l	Nadleśnictwo Damnica	Nie
63	Torfowisko	20.04.1998	0,56		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 67m	Nadleśnictwo Damnica	Nie
64	Torfowisko	20.04.1998	1,63		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 68a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
65	Nieżytki pokopalniane	20.04.1998	0,36		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 68h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
66	Torfowisko	20.04.1998	2,69		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 68i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
67	Bagno	20.04.1998	0,68		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 73g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
68	Bagno	20.04.1998	0,46		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 73i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
69	Torfowisko	20.04.1998	0,67		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 74k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
70	Bagno	20.04.1998	3,16		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 75a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
71	Bagno	20.04.1998	1,61		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 79i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
72	Bagno	20.04.1998	3,62		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 91f	Nadleśnictwo Damnica	Nie

73	Bagno	20.04.1998	1,21		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 92j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
74	Bagno	20.04.1998	0,27		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 187g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
75	Bagno	20.04.1998	0,97		Wolinia	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 187j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
76	Bagno	20.04.1998	0,59		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 51d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
77	Bagno	20.04.1998	0,2		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 157c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
78	Bagno	20.04.1998	0,82		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 157c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
79	Bagno	20.04.1998	0,31		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 160b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
80	Bagno	20.04.1998	0,37		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 165c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
81	Bagno	20.04.1998	0,78		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 165d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
82	Bagno	20.04.1998	0,59		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 165g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
83	Bagno	20.04.1998	0,79		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 166d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
84	Bagno	20.04.1998	1,42		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 166g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
85	Bagno	20.04.1998	0,63		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 169c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
86	Bagno	20.04.1998	0,6		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 169g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
87	Bagno	20.04.1998	0,7		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 171f	Nadleśnictwo Damnica	Nie

88	Bagno	20.04.1998	0,49		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 176d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
89	Bagno	20.04.1998	0,23		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 179b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
90	Bagno	20.04.1998	0,28		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 180g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
91	Bagno	20.04.1998	0,66		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 180Ap	Nadleśnictwo Damnica	Nie
92	Bagno	20.04.1998	0,3		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 180As	Nadleśnictwo Damnica	Nie
93	Bagno	20.04.1998	0,3		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 180Ax	Nadleśnictwo Damnica	Nie
94	Bagno	20.04.1998	7,6		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 256a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
95	Bagno	20.04.1998	0,3		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 259d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
96	Bagno	20.04.1998	0,52		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 264b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
97	E-łąka	20.04.1998	1,07		Główczyce	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 262d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
98	Bagno	20.04.1998	0,56		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 99b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
99	Łąka	20.04.1998	2,14		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 105a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
100	Bagno	20.04.1998	0,19		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 105b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
101	Bagno	20.04.1998	0,72		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 105g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
102	Bagno	20.04.1998	0,22		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 111f	Nadleśnictwo Damnica	Nie

103	Bagno	20.04.1998	0,34		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 111g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
104	Bagno	20.04.1998	0,64		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 113m	Nadleśnictwo Damnica	Nie
105	Łąka	20.04.1998	3,25		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 117a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
106	Bagno	20.04.1998	4,29		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 117f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
107	Bagno	20.04.1998	0,39		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 118f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
108	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	15,6		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 124g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
109	Bagno	20.04.1998	0,23		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 124h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
110	Bagno	20.04.1998	0,46		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 153g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
111	Bagno	20.04.1998	0,27		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 188b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
112	Zbiornik wodny	20.04.1998	1,77		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 188c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
113	Bagno	20.04.1998	0,31		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 188d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
114	Bagno	20.04.1998	0,35		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 195g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
115	Bagno	20.04.1998	0,26		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 204c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
116	Bagno	20.04.1998	0,23		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 223g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
117	Bagno	20.04.1998	0,78		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 223j	Nadleśnictwo Damnica	Nie

118	Bagno	20.04.1998	1,75		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 223l	Nadleśnictwo Damnica	Nie
119	Bagno	20.04.1998	1,91		Szczyrkowice	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 226g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
120	Bagno	20.04.1998	0,16		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 153g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
121	Bagno	20.04.1998	0,34		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 215j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
122	Bagno	20.04.1998	0,39		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 215l	Nadleśnictwo Damnica	Nie
123	Bagno	20.04.1998	2,62		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 216d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
124	Bagno	20.04.1998	1,8		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 217b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
125	Nieużytki pokopalniane	20.04.1998	0,89		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 234d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
126	Bagno	20.04.1998	0,57		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 239g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
127	Bagno	20.04.1998	0,65		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 239j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
128	Zbiornik wody	20.04.1998	0,19		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 240b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
129	Zbiornik wody	20.04.1998	0,52		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 240c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
130	Bagno	20.04.1998	0,36		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 245b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
131	Bagno	20.04.1998	0,2		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 249h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
132	Bagno	20.04.1998	0,36		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 249j	Nadleśnictwo Damnica	Nie

133	Bagno	20.04.1998	0,16		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 250c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
134	Bagno	20.04.1998	0,28		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 250f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
135	Bagno	20.04.1998	0,28		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 250i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
136	Zbiornik wody	20.04.1998	1,25		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 250g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
137	Bagno	20.04.1998	0,21		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 251i	Nadleśnictwo Damnica	Nie
138	Bagno	20.04.1998	0,55		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 251j	Nadleśnictwo Damnica	Nie
139	Bagno	20.04.1998	0,2		Wielka Wieś	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 251l	Nadleśnictwo Damnica	Nie
140	Bagno	20.04.1998	0,57		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 1a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
141	Bagno	20.04.1998	1,21		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 3a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
142	Bagno	20.04.1998	0,55		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 3c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
143	Bagno	20.04.1998	8,97		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 3Ac	Nadleśnictwo Damnica	Nie
144	Bagno	20.04.1998	1,11		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 4a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
145	Bagno	20.04.1998	0,44		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 19g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
146	Bagno	20.04.1998	0,58		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 19o	Nadleśnictwo Damnica	Nie
147	Bagno	20.04.1998	3,5		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 21g	Nadleśnictwo Damnica	Nie

148	Bagno	20.04.1998	0,51		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 45h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
149	Bagno	20.04.1998	0,19		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 72b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
150	Bagno	20.04.1998	0,99		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 72f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
151	Bagno	20.04.1998	0,24		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 103f	Nadleśnictwo Damnica	Nie
152	Bagno	20.04.1998	0,49		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 11r	Nadleśnictwo Damnica	Nie
153	Bagno	20.04.1998	2,58		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 12h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
154	Bagno	20.04.1998	1,42		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 13c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
155	Bagno	20.04.1998	1,8		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 15d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
156	Bagno	20.04.1998	0,9		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 16g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
157	Bagno	20.04.1998	0,51		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 16k	Nadleśnictwo Damnica	Nie
158	Bagno	20.04.1998	0,27		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 41c	Nadleśnictwo Damnica	Nie
159	Bagno	20.04.1998	0,24		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 41d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
160	Bagno	20.04.1998	0,3		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 42b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
161	Bagno	20.04.1998	1,07		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 42d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
162	Bagno	20.04.1998	0,26		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 42h	Nadleśnictwo Damnica	Nie

163	Bagno	20.04.1998	0,45		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 43b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
164	Bagno	20.04.1998	0,43		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 49d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
165	Bagno	20.04.1998	0,21		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 49p	Nadleśnictwo Damnica	Nie
166	Bagno	20.04.1998	0,49		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 51g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
167	Bagno	20.04.1998	0,3		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53b	Nadleśnictwo Damnica	Nie
168	Bagno	20.04.1998	1,07		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 53d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
169	Bagno	20.04.1998	0,4		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 55a	Nadleśnictwo Damnica	Nie
170	Bagno	20.04.1998	0,25		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 57g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
171	Bagno	20.04.1998	0,93		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 57l	Nadleśnictwo Damnica	Nie
172	Bagno	20.04.1998	0,44		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 58d	Nadleśnictwo Damnica	Nie
173	Bagno	28.12.2000	1,36		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 62g	Nadleśnictwo Damnica	Nie
174	Bagno	28.12.2000	10,3		Żoruchowo	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 105h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
175	Bagno	28.12.2000	0,26		Lipno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr oddziału 105h	Nadleśnictwo Damnica	Nie
176	Łąka	28.12.2000	0,51	Uchwała nr 121/315/2000 Rady Gminy w Główczycach z dn. 28 grudnia 2000r. W sprawie zmiany Uchwały nr 30/224/2000 Rady	Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 122/3	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
177	Woda stojąca	28.12.2000	0,56		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 122/3	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000

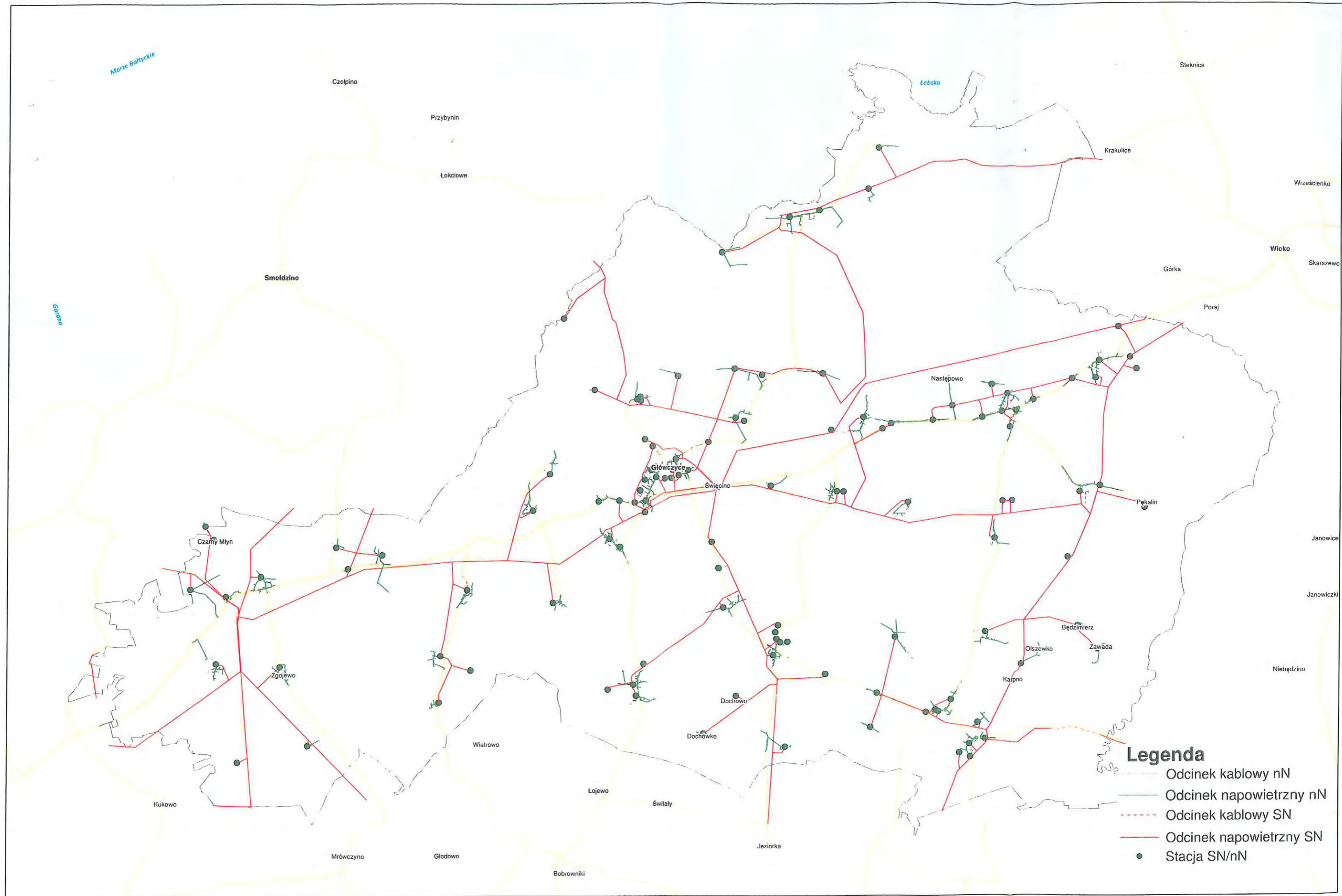
178	Nie użytek	28.12.2000	16,5	Gminy Główczyce z dnia 28 kwietnia 2000 roku w sprawie uznania za użytki ekologiczne terenów Nadleśnictwa Damnica położonych w Gminie Główczyce	Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 183/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
179	Nie użytek	28.12.2000	34,6		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 195/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
180	Grunty zakrzewione	28.12.2000	2,47		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 195/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
181	Nie użytek	28.12.2000	23,2		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 155/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
182	Zadrzewienie	28.12.2000	20,3		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 150/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
183	Nie użytek	28.12.2000	44,3		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 150/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
184	Nie użytek	28.12.2000	19,9		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 103/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
185	Grunty zakrzewione	28.12.2000	0,86		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 103/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
186	Zadrzewienie	28.12.2000	8,66		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 110/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
187	Zadrzewienie	28.12.2000	45,0		Ciemino	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 112/1	Nadleśnictwo Damnica	Tak Sieć Natura 2000
188	Grunty zakrzewione	28.12.2000	2,05		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 197	Nadleśnictwo Damnica	Nie
189	Pastwisko	28.12.2000	0,14		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 199	Nadleśnictwo Damnica	Nie
190	Grunty zakrzewione	28.12.2000	0,67		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 200	Nadleśnictwo Damnica	Nie
191	Nie użytki	28.12.2000	0,22		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 200	Nadleśnictwo Damnica	Nie
192	Grunty zakrzewione	28.12.2000	0,61		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 201	Nadleśnictwo Damnica	Nie

193	Grunty zakrzewione	28.12.2000	2,29		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 203	Nadleśnictwo Damnica	Nie
194	Łąka	28.12.2000	1,28		Górzyno	grunty Nadleśnictwa Damnica nr działki 206	Nadleśnictwo Damnica	Nie

Źródło: Urząd Gminy Głównyzyce

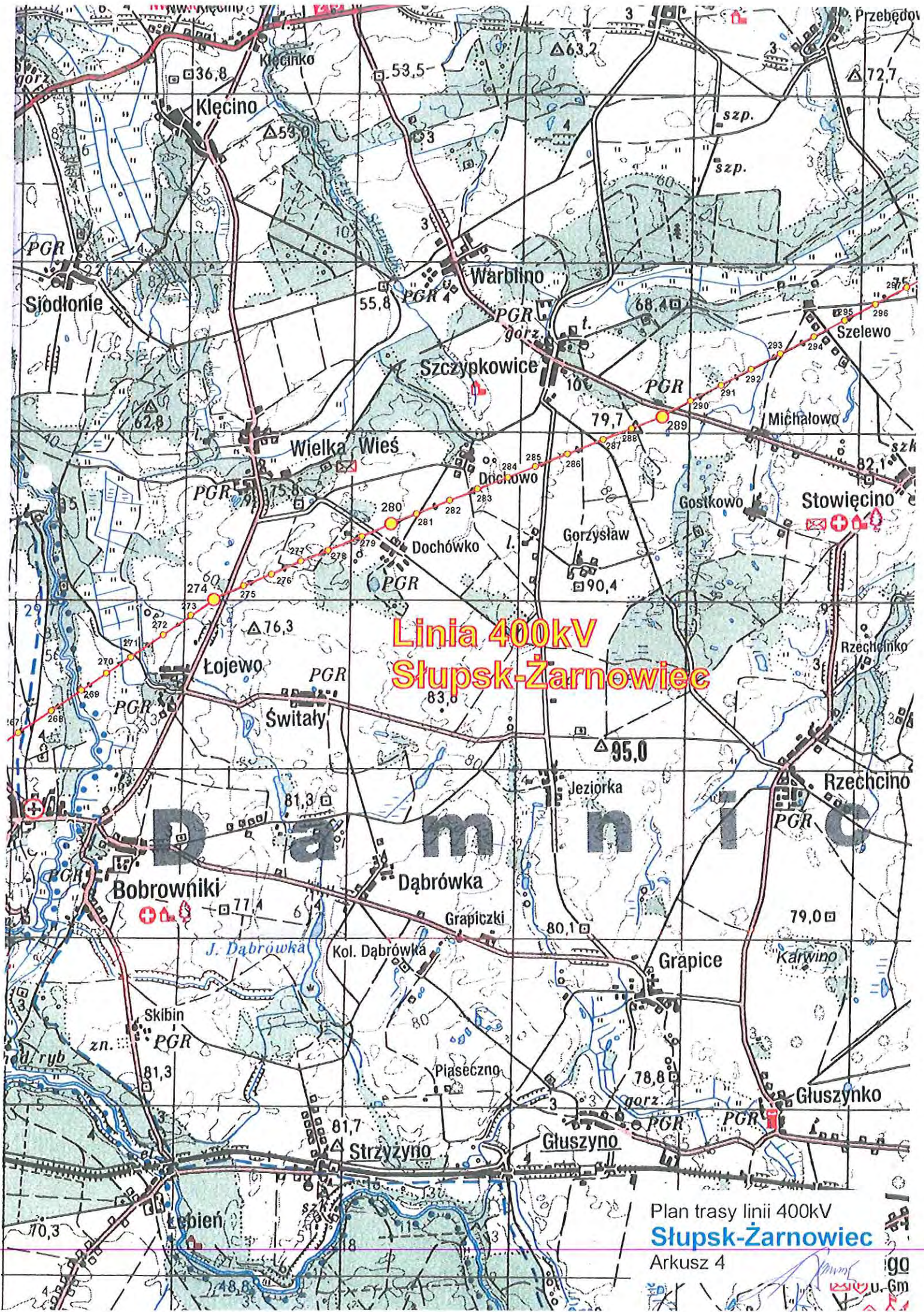

ZAŁĄCZNIK NR 3

Wykaz sieci elektroenergetycznych na terenie Gminy Główczyce

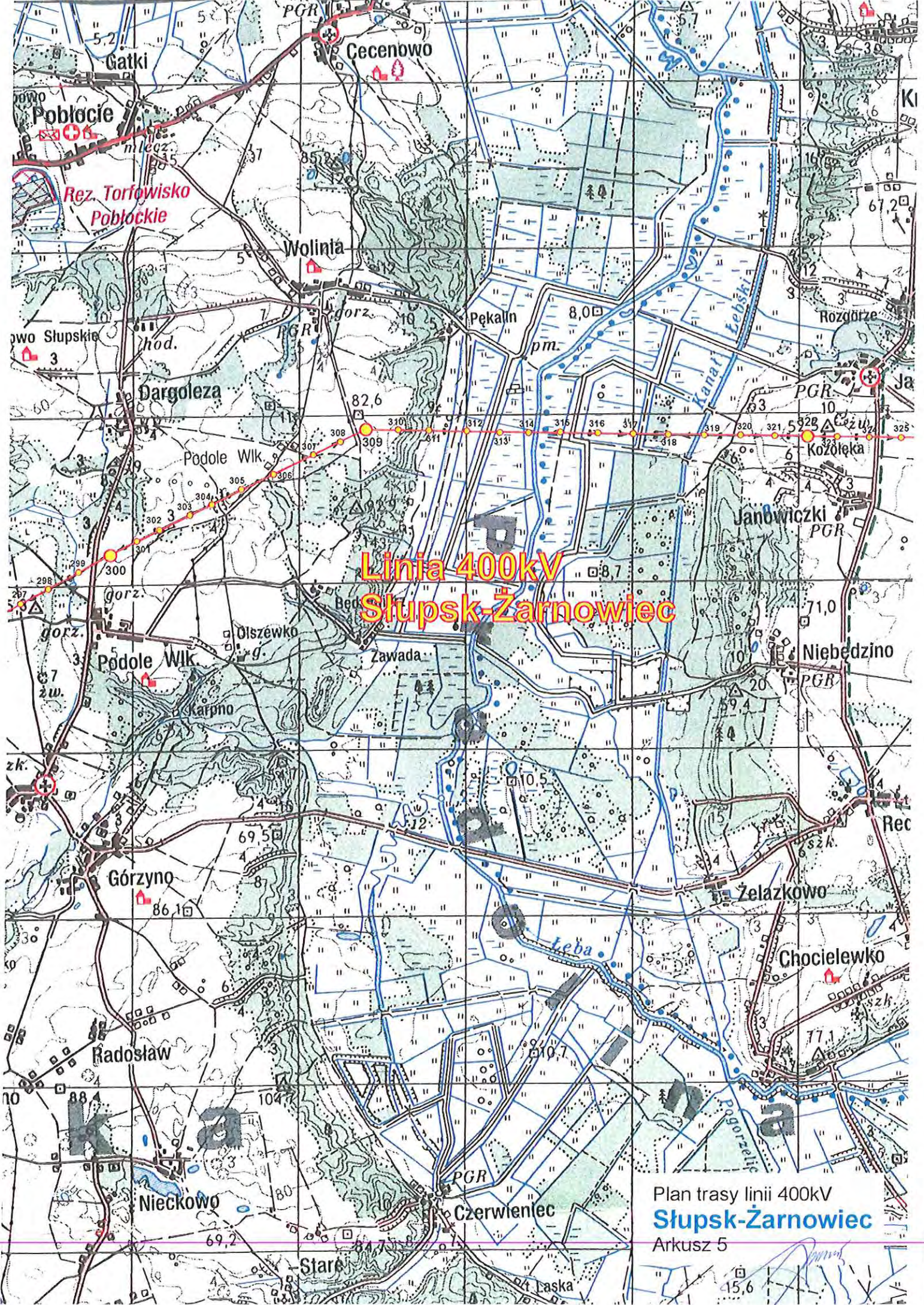
Linia 400kV Słupsk-Zarnowiec

Plan trasy linii 400kV
Słupsk-Zarnowiec

Arkusz 4

**Linia 400kV
Słupsk-Żarnowiec**

Plan trasy linii 400kV
Słupsk-Żarnowiec
Arkusz 5

15,6